

Faculteit Letteren & Wijsbegeerte

Arno Van den Hende

*Een onvoorwaardelijk basisinkomen:
ook een libertaristische utopie?*

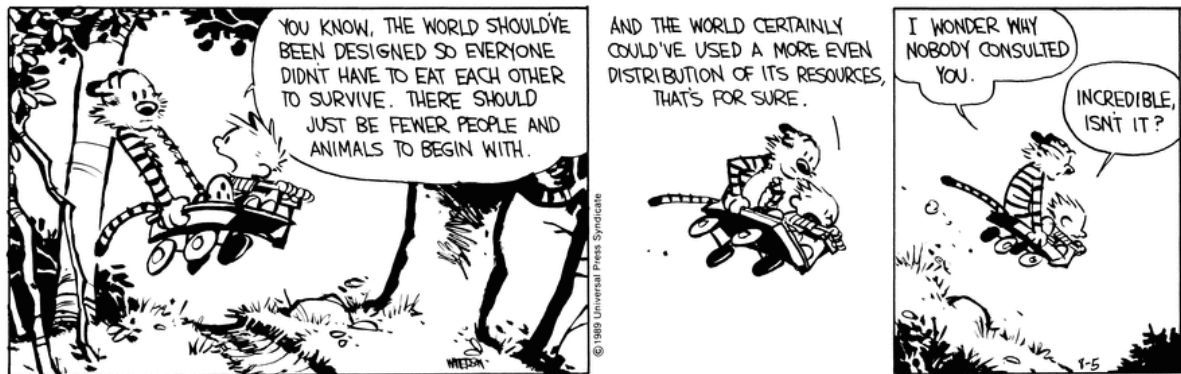
Masterproef neergelegd tot het behalen van de graad van
Master in de Wijsbegeerte

2014 - 2015

Promotor: prof. dr. Sigrid Sterckx
Comissarissen: drs. Andries De Smet
 drs. Kasper Ossenblok

Word count 1: 31 375

Word count 2: 33 584

(Bill Waterson "Calvin and Hobbes: The Revenge of the Baby-Sat")

VOORWOORD

Toen ik al die jaren terug aan een opleiding wijsbegeerte begon, wist ik eigenlijk niet goed waar ik aan begon. Dat besef is maar met de jaren gekomen. Ondanks het moeilijke traject dat ik heb afgelegd en de periodes waarop ik het niet meer zag zitten, ben ik respect en liefde beginnen koesteren voor de filosofie, in al haar diversiteit. Ik zal nooit niet trots zijn op deze opleiding.

Maar waarom nu juist *politieke* filosofie? Die tak waarvan een prof me ooit eens zei dat het geen echte filosofie kon zijn. Ten eerste had ik al een latente interesse in eerder linkse politieke ideologie, maar ik knapte al snel af op het dogmatisme van sommige politieke studentenverenigingen aan de universiteit. Ten tweede las ik in het begin van mijn opleiding uit interesse het boek *Justice: What's the Right Thing to Do?* van Michael Sandel. Dit was mijn eerste echte introductie in de politieke filosofie dat anders pas in de master gedoceerd wordt. Ik werd tegelijkertijd zowel aangetrokken als afgestoten door het daarin beschreven libertarisme en besloot er toen een paper over te schrijven. Ik herinner me nog dat ik in diezelfde periode smalend vertelde tegen een vriend dat er ook zo iets was als links-libertarisme, maar verwierp dat zelfzeker als idioot en onzinnig, zonder te weten dat ik er ooit een heel hoofdstuk uit mijn thesis aan zou wijden. De jaren daarna waren er van innerlijke tweestrijd: links zijn en liberaal zijn. Die twee verenigen was nooit eenvoudig. Noch liberalen, noch marxisten konden er goed mee overweg. Maar ergens haalde ik er plezier uit om in die rol van ideologisch paria te zitten. Zo kon ik de kans grijpen om regelmatig te wisselen van gezichtspunt. Maar het maakte mij ook zwak, omdat bijna elke kritiek die ik te verduren kreeg relevant en waar was. Toen ik een thesis moest schrijven was de keuze snel gemaakt: ik zou een kritiek schrijven op het (rechts-)libertarisme dat zo prevalent leek te zijn bij wie ik als mijn politiek-ideologische tegenstanders beschouwde, de mensen met wie ik het écht oneens was. Ik wou voor mezelf uitmaken wat links en liberaal zijn betekende. Vanuit dat opzet is deze thesis, op eerder organische wijze, gegroeid. Het idee van het basisinkomen heb ik pas in 2013 leren kennen, toen er nog maar recent een Europees Burgerinitiatief

over gelanceerd was. Ik was snel gewonnen voor het idee, oorspronkelijk op een heel naïeve manier, maar ondertussen op een veel kritischer wijze dan voorheen.

Zoals bij elke thesis het geval is, is ook deze niet in het luchtledige ontstaan. Maar misschien meer dan gemiddeld ben ik dankbaarheid verschuldigd aan zij die mij doorheen dit titanenwerk geholpen hebben.

Als eerste wil ik mijn ouders bedanken die mij door al die jaren heen onvoorwaardelijk gesteund hebben, zowel financieel als moreel, in een hobbelig traject door een discipline die niet altijd even begrijpelijk was en vaak vreemde uitspraken aan mij ontlokte.

Voor de kansen om deze thesis te schrijven, bedank ik graag mijn promotor prof. dr. Sigrid Sterckx. Ook Andries De Smedt en Kasper Ossenblok ben ik enorm veel dank verschuldigd, voor de gesprekken en inzichten, hun enthousiasme over mijn onderwerp en de literatuurtips die cruciaal waren om mijn weg te vinden.

Ik mag zeker het Adviescentrum voor Studenten niet vergeten vermelden, in het bijzonder studentenpsychologe Annick Eelbode. Zij stelde mij gerust op momenten dat ik het niet zag zitten, toonde begrip die elders in de maatschappij soms moeilijk te vinden is, leerde me mijzelf kennen als rationele uitsteller en gaf mij de waardevolle slogan waarmee ik elke dag afsloot: *iets is beter dan niets*.

Als intellectuele meerwaardezoeker kon ik altijd terecht bij 't Zal Wel Gaan, alwaar mensen zoals Joris, Manu, Pieter-Jan, Louise, Jonathan of Constantijn en vele anderen altijd klaar stonden om in discussie te gaan over de meest diverse onderwerpen.

Walter Van Trier bedank ik voor zijn bereidheid om over het basisinkomen te praten en om op mijn aanvraag een discussieavond rond het onderwerp te houden in 't Zal Wel Gaan. Ik kreeg niet alleen zijn doctoraatthesis mee, maar ook het inzicht dat academici helemaal niet de onbereikbare individuen zijn die ze soms lijken.

Bijzondere vermelding verdienen Inge De Bal en Fons Dewulf, beiden goede vrienden, beiden immer bescheiden genieën. Zij hebben mij geholpen door mijn

teksten inhoudelijk te bekritisieren en na te lezen.

Als laatste wil ik al mijn naaste vrienden bedanken, onder wie ik mij altijd een gelijke heb mogen voelen, die er altijd waren voor discussies, amusement, wat ik maar nodig had op dat moment. Loonis, Kobe, Egon, Benoit, Ruben, jullie zijn geweldig. Ook alle mensen die ik hier vergeet te vermelden en zeker zij die ik in de loop van de jaren uit het oog ben verloren, maar daarom niet uit het hart zijn verdwenen: bedankt.

INHOUDSOPGAVE

VOORWOORD	IV
INLEIDING	1
HOOFDSTUK 1: HET BASISINKOMEN	5
1.1 Wat is een basisinkomen? Definitie en kenmerken	5
1.2 Waarom een basisinkomen?	10
1.3 Varianten op het basisinkomen	15
1.3.1 De negatieve inkomstenbelasting	15
1.3.2 Stakeholder grants	16
1.3.3 Euro-dividend	17
1.4 Mogelijke problemen bij het basisinkomen	17
1.4.1 Kosten en financiering	18
1.4.2 Globalisering en migratie	18
1.4.3 Luiheid	19
1.4.4 Haalbaarheid	20
1.5 De geschiedenis van het basisinkomen	21
1.5.1 Het humanisme	21
1.5.2 De 18de eeuw	22
1.5.3 De 19de eeuw	23
1.5.4 De 20ste eeuw.	25
1.6 Het basisinkomen vandaag	29
1.6.1 Ontwikkelingen sinds de jaren '80	29
1.6.2 De 21ste eeuw	31
1.7 Conclusie	32
HOOFDSTUK 2: HET LIBERTARISME VAN ROBERT NOZICK	34
2.1 Anarchie en de staat	35
2.1.1 Rechten en de natuurtoestand	36

2.1.2 How to back into a state without really trying	37
2.2 Entitlement theory	38
2.2.1 Justice in acquisition and justice in transfer	39
2.2.2 Justice preserving principles	40
2.2.3 Het rechtzetten van onrecht	41
2.3 Patronen en vrijheid	43
2.4 Zelfbeschikkingsrecht en het proviso	45
2.4.1 Eigendomsrechten en het zelfbeschikkingsrecht	46
2.4.2 Eigendomsverwerving en het Lockeans proviso	47
2.5 Problemen in Nozick's theorie	50
2.5.1 Justice preserving principles?	50
2.5.2 Rechtzetten van onrecht	51
2.5.3 Oorspronkelijke verwerving van eigendom	51
2.5.4 Compensatie	52
 HOOFDSTUK 3: HET LINKS-LIBERTARISME	 53
3.1 Het zelfbeschikkingsrecht	54
3.1.1 Volledig zelfbeschikkingsrecht	55
3.1.2 Anti-paternalisme en vrijheid	58
3.1.3 Beperkingen op het zelfbeschikkingsrecht	59
3.2 Natuurlijke grondstoffen en eigendom	60
3.2.1 Joint-ownership	61
3.2.2 Verwerven van eigendomsrechten	62
3.2.2.1 Egalitair proviso	63
3.2.2.2 Georgisme en verder	64
3.2.2.3 Full benefit taxation	65
3.3 Uitbesteding van het fonds	66
3.3.1 Resourcist benadering	67
3.3.2 Welfarist benadering	69
3.4 Verdere kwesties binnen het links-libertarisme	70
3.4.1 Grenzen: staten vs globaal	71
3.4.2 Erfenissen en giften	72
3.4.3 Imperfecte wereld: onrecht en compensaties	74

3.5 Besluit	74
HOOFDSTUK 4: HET BASISINKOMEN IN HET LIBERTARISME	77
4.1 Rechts versus links	77
4.1.1 Historical and patterned principles	77
4.1.2 Het zelfbeschikkingsrecht	78
4.1.3 World ownership	79
4.1.4 Het proviso	80
4.2 Recht-libertarisme en het basisinkomen	81
4.2.1 Justice preserving principles	82
4.2.2 Rechtzetten van vroeger onrecht	83
4.2.3 Compensaties uit het proviso	84
4.3 Links-libertarisme en het basisinkomen	86
4.3.1 Vrijheid vrijwaren	86
4.3.2 Het basisinkomen als herverdeling van het fonds	88
CONCLUSIE EN AFSLUITENDE OPMERKINGEN	90
BIBLIOGRAFIE	92

INLEIDING

Zijn vrijheid en gelijkheid met elkaar te verenigen? Deze begrippen zijn de twee belangrijkste focuspunten van de hedendaagse politieke filosofie en zorgen al decennia, of zelfs eeuwen, voor controverse. Men gaat er meestal van uit dat zij tegengesteld zijn aan elkaar en dat er een keuze gemaakt moet worden. De spanning lijkt erin te bestaan dat als we vrijheid serieus willen nemen, we ook grote maatschappelijke ongelijkheid erbij moeten nemen. Omgekeerd, als gelijkheid het doel is, zullen er beperkingen gesteld moeten worden op de vrijheid van individuen. Vrijheid wordt vandaag de dag nog steeds veel te vaak gezien als louter negatieve vrijheid, terwijl we sinds Isaiah Berlins *Two Concepts of Liberty* uit 1958 weten dat er ook zoiets bestaat als positieve vrijheid.¹ Hoewel er vaak lippendienst aan bewezen wordt, wordt het omvattende concept vrijheid zelden in zijn volledigheid gebruikt, waarbij zowel positieve als negatieve vrijheid in harmonie samenkomen. Deze thesis tracht hier tegen in te gaan. Binnen een liberaal denkkader zijn gelijkheid en positieve vrijheid namelijk nauw aan elkaar gelinkt. Gelijkheid heeft dan meestal als doel om de kansen (tot waarlijk autonoom handelen) van mensen te vergroten.

We zullen ons hiervoor begeven op het terrein van de distributieve rechtvaardigheid. Dat is het onderzoeksveld van de politieke filosofie dat zich buigt over de vraag: wie heeft recht op welke middelen? Hoewel er een lange geschiedenis aan voorafgaat is deze discipline – in filosofisch opzicht – relatief nieuw. De hedendaagse betekenis ervan is in de 18de eeuw ontstaan als reactie op het overheersende religieuze *caritas* denken. Hierbij was iemands sociale en materiële situatie door God gegeven. Armoede was zodoende een manier voor de armen om de deugd van nederigheid te tonen en te beleven en voor de rijken om aan liefdadigheid te doen. Armoede werd verder ook gezien als een straf voor zonde, als een natuurlijk fenomeen of als noodzakelijk om de armen te laten werken.² Een andere, oude invulling gaat over

1 Negatieve vrijheid gaat over het 'vrij zijn van...', hoe minder grenzen en beperkingen, hoe meer vrijheid. Positieve vrijheid daarentegen gaat over het 'vrij zijn om...', hoe meer mogelijkheden een persoon heeft om iets te doen, hoe vrijer deze persoon is.

2 Fleishacker, *A Short History of Distributive Justice*, 9–10.

verdeling volgens verdienste. De hedendaagse opvatting van distributieve rechtvaardigheid gaat tegen beide opvattingen in en stelt dat er wel degelijk iets gedaan kan en moet worden aan de verdeling van middelen in een maatschappij. Deze invulling van distributieve rechtvaardigheid behandelt de vraag hoe die verdeling er uit moet zien of tot stand moet komen, ongeacht verdienste. Het gaat hier om de verdeling van middelen en dus ook over eigendomsrechten. De kwestie van distributieve rechtvaardigheid zal dan ook bepalend zijn bij de rechtvaardiging van deze eigendomsrechten.³

Binnen het domein van de distributieve rechtvaardigheid buigen we ons zowel over een politiek-filosofische theorie: het libertarisme; als over een praktisch voorstel om het sociale zekerheidsstelsel te hervormen of te vervangen: het basisinkomen. De centrale vraag van deze thesis luidt dan: is een basisinkomen te rechtvaardigen binnen het libertarisme? We zullen dus onderzoeken wat een basisinkomen is, wat het libertarisme inhoudt en of (en hoe) de twee met elkaar te verenigen zijn. Maar vanwaar de keuze voor het libertarisme enerzijds en het basisinkomen anderzijds?

Het hedendaagse libertarisme, zoals het hier verstaan zal worden, is politiek-filosofische theorie die afkomstig is uit de Verenigde Staten. Zoals duidelijk zal worden in hoofdstukken drie en vier is het libertarisme een natuurrechttheorie waarbij het individu en de rechten waarover hij of zij beschikt centraal staan, in het bijzonder het zelfbeschikkingsrecht.⁴ Dit zelfbeschikkingsrecht wordt in het libertarisme als een moreel eigendomsrecht geformuleerd. Dit wil zeggen dat een persoon over het eigen lichaam beschikt op dezelfde manier als over levenloos stuk eigendom. De theorie gaat terug op de filosofie van John Locke en recenter, op Robert Nozick (1938-2002). Het libertarisme, zoals door Nozick en gelijkaardige denkers geformuleerd werd, pleit voor een kleine staat en vrije interactie tussen mensen. Dit gaat goed samen met het zogenaamde neoliberalisme,⁵ dat sinds de jaren '80 een sterke invloed uitoefent op het beleid in het Westen. Sedert de val van de Muur in 1989 is deze invloed alleen maar gegroeid en werden de kapitalistische

3 Ibid., 4–5.

4 Vallentyne, “Left-Libertarianism,” 152.

5 Dit is een omstreden begrip. In deze context moet het begrepen worden als het amalgaam van overtuigingen en de moraal die het bepalende politiek-economische discours sinds de jaren '80 uitmaken.

waarden van vrijhandel en vrije markt, die ook door libertaristen worden uitgedragen, over de hele wereld geëxporteerd. Maar we zullen zien dat dit niet de enige interpretatie hoeft te zijn van de libertaristische beginselen.

Het basisinkomen is zeker geen nieuw idee, maar wordt in dit vroege begin van de 21ste eeuw steeds populairder en relevanter. Het wordt vaak voorgesteld als een idee dat de traditionele links-rechtskloof overbruggt, als een compromis dat beide zijden kunnen aanvaarden, en dus een synthese tracht te zijn van de balans tussen vrijheid en gelijkheid. Ook in de praktijk zien we dat er zowel linkse als rechtse voorstanders zijn. Het zou zowel een sociale maatregel zijn die iedereen een gelijke basis geeft om van te leven, als een liberale maatregel die zorgt voor minder overheid, meer onafhankelijkheid en gelijke toegang tot de markt voor iedereen.

Deze thesis zal uiteengezet worden in vier hoofdstukken, elk met een eigen focus. Zo buigen we ons in het eerste hoofdstuk over het idee van een basisinkomen. We bespreken een uitgebreide definitie en we vragen ons af wat de mogelijke voordelen zijn die ermee gepaard zouden gaan. Ook alternatieve voorstellen, mogelijke negatieve gevolgen en andere problemen van een basisinkomen komen aan bod. Daarna volgt een historisch overzicht waarin we op zoek gaan naar de oorsprong en groei van het idee van een onvoorwaardelijk basisinkomen, een geschiedenis die ouder is dan verwacht.

Het tweede en derde hoofdstuk staan in het kader van het libertarisme. In hoofdstuk twee focussen we op de rechts-libertaristische theorie van Robert Nozick, zoals uiteengezet in *Anarchy, State, and Utopia* uit 1974, één van de belangrijkste moraalfilosofische werken over het libertarisme. Dit zal uiteengezet worden in vijf delen. Eerst bespreken we kort Nozicks visie op de staat en zijn rechtvaardiging ervan. Daarna bespreken we achtereenvolgens zijn theorie van distributieve rechtvaardigheid; Nozick's kritiek op de traditionele rechtvaardigheidstheorieën, namelijk het probleem van patronen; en zijn op Locke geïnspireerde eigendomstheorie. Tot slot lichten we kort enkele relevante problematische kwesties uit de theorie toe.

Hoofdstuk drie bouwt verder op het hoofdstuk over Nozicks theorie. *Anarchy, State,*

and Utopia vormde de aanzet tot discussie en polemieken, waarbij sommigen de theorie probeerden te weerleggen maar anderen de kritiek en de uitdaging van Nozick net aannamen. Deze laatsten vormden de links-libertaristen, die binnen hetzelfde libertaristische raamwerk, een meer egalitaire theorie probeerden te bouwen. Het zijn deze links-libertaristische theorieën die in dit hoofdstuk hoofdzakelijk aan bod zullen komen. Ook hier bestaat het overzicht uit vijf grote delen. Deze gaan respectievelijk over: het zelfbeschikkingsrecht; natuurlijke grondstoffen en het verwerven van eigendom; de uitbesteding van een sociaal fonds dat genereerd wordt door de compensaties bij eigendomsverwering; verdere kwesties inzake de links-libertaristische theorie en korte samenvattende distillatie uit de diversiteit van de verscheidene concurrerende theorieën.

In het laatste hoofdstuk bundelen we de inzichten uit de voorbije hoofdstukken. Eerst maken we de balans op van de twee voorgaande hoofdstukken en vergelijken we het rechts-libertarisme met haar linkse, egalitaristische tegenhanger. We bekijken hier de belangrijkste concepten en relevante kritieken. In de twee delen daarna bespreken we telkens de mogelijkheid van een basisinkomen binnen die specifieke theorie; respectievelijk binnen het rechts-libertarisme en binnen het links-libertarisme. We halen daarvoor verschillende mogelijke redeneringen aan.

Tot slot volgt er nog een besluit uit dit alles en eindigen we met nog enkele aanvullende opmerkingen.

HOOFDSTUK 1: HET BASISINKOMEN

Vooraleer we de mogelijke theorieën achter dit toch wel bijzondere en volgens sommigen radicale idee bespreken, moeten we natuurlijk op de hoogte zijn van wat zo een basisinkomen – onder andere ook bekend onder klinkende namen als 'sociaal dividend', '*demogrant*', '*state bonus*' of '*citizen's wage*', vaak afgekort tot BI of UBI (*unconditional basic income*) – precies inhoudt, waar het idee vandaan komt, wat het kan betekenen voor onze samenleving en ons leven en wat het niet is. Daarom beginnen we met het formuleren van een eigen definitie en vervolgens de eigenschappen ervan te bespreken. Daarna vergelijken we deze definitie met alternatieve voorstellen en overlopen we enkele eventuele problemen. Hierna hebben we een goed idee van wat een basisinkomen precies is. Daarna volgt een schets van de geschiedenis ervan, gaande van een ander soort rechtvaardigheidsdenken tijdens de Renaissance tot de eerste echte formulering ervan in de 19de eeuw en de verschillende bewegingen die ervoor pleitten in de 20ste eeuw. Eindigen doen we met een bespreking van de huidige situatie.

1.1 Wat is een basisinkomen? Definitie en kenmerken

Een basisinkomen is een door een politieke gemeenschap aan alle inwonende individuen uitbetaald inkomen, zonder voorwaarden, dat voldoende hoog is voor een menswaardig bestaan.

Wat betekend dit nu precies? Deze korte definitie verhult natuurlijk de individuele kenmerken die ermee gepaard gaan. Hieronder zal deze stap voor stap uit de doeken gedaan worden om op die manier helderheid scheppen.

Het basisinkomen is, zoals de naam het zegt, een *inkomen*. Ten eerste wil dit zeggen dat het in (contant) geld wordt uitbetaald en niet in een andere, gelijkaardige uitkering. Voorbeelden van zulke niet geldelijke uitkeringen zijn betalingen in natura, waarbij de ontvangers bijvoorbeeld een vaste hoeveelheid voedsel of grond ter beschikking gesteld krijgen; of steun die door voorwaarden beperkt wordt in het

gebruik, zoals een bonnensysteem (*vouchers*) voor voedsel en educatie (zoals bijvoorbeeld verdedigd werd door Milton Friedman) en dergelijke meer. Ten tweede betekent dit dat het op regelmatige basis uitbetaald wordt. De regelmaat, bijvoorbeeld wekelijks, maandelijks of jaarlijks is, hangt af van het voorstel. Die regelmatige basis is dus belangrijk: het gaat geenszins over een eenmalige toekenning van een dotatie.⁶ (Zie verder, bij het verschil met de *stake-holder society*)

Het basisinkomen wordt *uitbetaald door een politieke gemeenschap* uit een door deze gemeenschap gecontroleerd fonds. Deze politieke gemeenschap kan verschillende vormen aannemen, de meest bekende is de (natie)staat, zoals we deze vandaag de dag kennen. Maar ook andere niveaus waarop een gemeenschap is georganiseerd komen in aanmerking. Zowel op kleinere schaal en infra-nationaal zoals provincies, deelstaten (zoals Alaska in de VS, zie verder) of regio's, als op hoger, supra-nationaal niveau, zoals de Europese Unie (zie bijvoorbeeld het Euro-dividend voorstel van Van Parijs, zie verder) of zelfs wereldwijd, via de Verenigde Naties. Dit laatste komt overeen met de globale rechtvaardigheidsvisie van verschillende egalitaire en liberale denkers, zoals we in latere hoofdstukken zullen zien.⁷

Het komt *alle leden van de politieke gemeenschap* toe, dit wil zeggen dat alle inwoners van die gemeenschap het ontvangen. Dit kan eventueel begrensd zijn door burgerschap – enkel diegenen met het legale statuut van die gemeenschap zouden dan recht hebben op het basisinkomen. Het basisinkomen wordt dan als burgerrecht ingevuld. Het probleem hiermee is dat sommige mensen geen burgers zijn, hoewel zij toch redelijkerwijs verondersteld kunnen worden deel uit te maken van de politieke gemeenschap die het basisinkomen verstrekt, zoals bijvoorbeeld vluchtelingen of expats. Zij zouden dus uit de boot zouden vallen. Daarom verruimen verschillende verdedigers van het basisinkomen, waaronder ikzelf, de vereiste verruimen van 'burger' naar 'inwoner' met eventueel een voorwaarde dat men minstens een bepaalde tijd binnen die gemeenschap verblijft. Dit heeft echter als nadeel dat het systeem ontwricht kan raken door migratie (zie verder). Uiteraard, als het bereik van dit basisinkomen op mondiaal niveau gesitueerd wordt dan valt iedereen eronder, zonder uitzondering. In dat geval zouden de hiervoor vermelde migratieproblemen

6 Van Parijs, "Basic Income," 4–5.

7 Ibid., 5–6.

vermeden worden.⁸

Het inkomen wordt op *individuele basis* uitbetaald en niet op basis van het gezin (of een andere eenheid). Dit wil zeggen dat het individu als maatstaf gebruikt wordt voor het berekenen en uitkeren van dat inkomen en dat men de samenstelling van het huishouden niet nagaat. De meeste bestaansinkomens, zoals het leefloon in België, geven minder geld aan samenwonenden per capita omdat samenwonen nu eenmaal de kosten drukt. Dit vereist uitgebreide controle op de leefsituatie van de personen en dus ook een uitgebreide administratie, iets wat in veel gevallen onwenselijk is en ingaat tegen het idee van een onvoorwaardelijk basisinkomen (zie verder). Daarom kan dit principe hier dus niet toegepast worden. Dit betekent dus dat het basisinkomen niet varieert volgens de samenstelling van het huishouden en dus voor ieder individu gelijk moet zijn. Het staat personen volledig vrij om hun middelen aan te wenden op de manier die ze zelf verkiezen, inclusief het samen leggen ervan. Men verliest dus ook niet de voordelen van samenwonen. Een basisinkomen stimuleert op deze manier zodoende ook het gemeenschapsleven en het samenwonen.⁹

Hoewel het basisinkomen dus niet varieert in functie van gezinssamenstelling kan het eventueel wel *variëren volgens leeftijd*. Volgens de meeste voorstellen zouden kinderen een minder hoog basisinkomen krijgen. Anderen kiezen dan weer voor het behoud van het systeem van universele kinderbijslag, dat op zich al heel nauw aanleunt bij het idee van een basisinkomen, die aan de ouders wordt toegekend. Kinderen kosten nu eenmaal minder geld en een te hoge uitkering kan aanzetten tot het krijgen van meer kinderen, wat een ongewenste babyboom tot gevolg kan hebben. Dit zou op zijn beurt de kosten van het basisinkomen de hoogte in jagen of de omvang van het basisinkomen verlagen. Eventueel kan dit inkomen stelselmatig oplopen totdat het kind bij meerderjarigheid zijn of haar volledige basisinkomen ontvangt.¹⁰ Hoe het ook zij, het idee van universeel, onvoorwaardelijk en (in steeds grotere mate) individuele kinderbijslag is tegenwoordig wijd aanvaard. Ook voor ouderen kan een andere regeling gelden waarbij hun basisinkomen kan verschillen, afhankelijk van de

8 Ibid., 6–7; Widerquist et al., “Introduction: The Idea of an Unconditional Income for Everyone,” xiii–xiv.

9 Van Parijs, “Basic Income,” 8; Widerquist et al., “Introduction: The Idea of an Unconditional Income for Everyone,” xiv.

10 Van Parijs, “Basic Income,” 7.

wijze waarop dit geregeld wordt. Het kan bijvoorbeeld hoger zijn voor ouderen omdat ze specifieke noden hebben (hogere medische kosten) of omdat ze niet meer in staat zijn om te werken, maar het kan ook lager zijn, omdat er al een supplementair (universeel) pensioensysteem bestaat.¹¹ Dit basispensioen kan natuurlijk aangevuld worden via verschillende systemen van pensioensparen zoals we vandaag de dag al kennen of via andere inkomstbronnen. Ook blijven verder werken na hun pensioen behoort dus tot de mogelijkheden zonder daarvoor op het pensioen te moeten inboeten.

Het meest unieke aspect van een basisinkomen is ook het meest vernieuwend en radicaal, namelijk dat het *onvoorwaardelijk* is. Vooraleer we hier dieper op in gaan, moet er toch benadrukt worden dat deze onvoorwaardelijkheid een cruciaal punt is in deze definitie, omdat dit net datgene is dat een basisinkomen zo anders maakt dan andere, conventionele voorstellen voor een sociale zekerheid of een vernieuwing ervan. Die zijn net wel voorwaardelijk. Niet iedereen zal het dus met deze definitie eens zijn. Stuart White, bijvoorbeeld, vindt dat bepaalde varianten – *participation income*¹², *selective basic income* en dergelijke meer¹³ – voldoende positieve kenmerken met een basisinkomen gemeen hebben om ertoe gerekend te worden. Maar volgens de hier gehanteerde definitie zijn ze, hoewel zeker interessante beschouwingen, géén basisinkomens.

Dit onvoorwaardelijke aspect bestaat uit twee delen. Het eerste is het *ontbreken van een inkomenstoets (no means test)*. Dit wil zeggen dat het basisinkomen dus aan iedereen wordt gegeven, ongeacht of men nu arm of rijk is en ongeacht eventuele andere (voorwaardelijke) inkomens. Bij de huidige uitkeringssystemen gaat men na wat het inkomen (en meestal ook de huishoudelijke situatie, zie hiervoor) van de ontvanger is, om op basis hiervan een minimuminkomen te voorzien. Je ontvangt je inkomen in dat geval dus na de controle en berekening (*ex post*). Bij het basisinkomen daarentegen wordt de uitkering op voorhand gegeven, zonder deze

11 Widerquist et al., “Introduction: The Idea of an Unconditional Income for Everyone,” xvii.

12 Zowel van Parijs als Atkinson zijn van mening dat een participation income wél als opstap naar een volwaardig basisinkomen zou kunnen dienen (zonder zelf een te zijn): “A participation income would be a non-means-tested allowance paid to every person who actively participates in economic activity, whether paid or unpaid. [...] After a while, one may well realize that paying controllers to try to catch the few really work-shy would cost more, and create more resentment all over than just giving this modest floor income to all, no questions asked.” Van Parijs, “Basic Income,” 25.

13 White, “Real Libertarianism Assessed,” 149–155.

controle (*ex ante*).

Het tweede deel van de onvoorwaardelijkheid is dat er *geen werkvereisten* (*no work requirement*) worden gesteld in verband met het basisinkomen. Je hoeft niet te werken of gewerkt te hebben om ervoor in aanmerking te komen. Er wordt ook niet verwacht dat men zich bereidwillig toont om te werken, zoals bij veel huidige minimum bestaansinkomens wel het geval is. Daarbij vereist men dat de ontvanger opleidingen volgt en aangeboden jobs aanvaardt of anders (een deel van) zijn of haar uitkering dreigt te verliezen.

Daarbij komt nog dat om als volwaardig basisinkomen gezien te kunnen worden deze *voldoende hoog moet zijn om een menswaardig bestaan te kunnen leiden*. Is dit niet het geval, dan zullen we spreken over een *gedeeltelijk basisinkomen*. Dit onderscheid wordt niet door iedereen gehanteerd,¹⁴ maar dat zal hier wel gebeuren omdat de verschillen tussen de twee, zoals we zullen zien, groot zijn en het dus belangrijk is ze te kunnen benoemen.¹⁵ Dit roept weer twee deelvragen op: hoe hoog moet het basisinkomen zijn om zo een menswaardig bestaan te garanderen en waarom is een lager basisinkomen dan onvolledig?

Wat betekent het om een menswaardig bestaan te leiden? Dit is uiteraard voor interpretatie vatbaar maar het lijkt mij dat het minstens de menselijke basisrechten en -behoeften omvat: voeding, kleding, onderdak en toegang tot onderwijs en gezondheidszorg. Hiervoor zou de armoedegrens een goede maatstaf kunnen zijn, ook al gaat dit enkel over de absolute noodzakelijkheden. Maar een menswaardig bestaan kan ook meer omvatten dan dit minimum en we zouden hier, in navolging van Pateman, dan ook kunnen stellen dat het echte vrijheid (*real freedom*) en individuele autonomie is dat het streefdoel zouden moeten zijn.¹⁶ Autonomie is namelijk noodzakelijk om op gelijke voet met elkaar in interactie te treden, bijvoorbeeld op de arbeidsmarkt, en het is deze autonomie die economische uitbuiting door dwang zou tegen gaan. Dit door mensen de, toegegeven nogal

14 Philippe Van Parijs' voorwaarde is dat het basisinkomen het hoogste duurzame basisinkomen (*highest sustainable basic income*) is, ook al blijkt dit te laag te zijn om van te kunnen leven. Van Parijs, "A Basic Income for All," 38–41.

15 Widerquist et al., "Introduction: The Idea of an Unconditional Income for Everyone," xiv.

16 Pateman, "Democratizing Citizenship," 102–103.

controversiële, “freedom not to be employed” te geven.¹⁷ Hoe hoog dit inkomen dan precies zou moeten zijn is een andere discussie, maar het staat vast dat “[i]f the real freedom of those with the least real freedom is to be maximized, then the basic income must be pitched at the highest sustainable level, subject to the protection of everyone's formal freedom.”¹⁸ Alles wat zich tussen deze twee uitersten bevindt, tussen de armoedegrens en het hoogste houdbare inkomen¹⁹, is dus voldoende om van een volwaardig basisinkomen te kunnen spreken volgens de hier gehanteerde definitie.

Waarom is een basisinkomen dat lager ligt dan de armoedegrens dan niet volledig? Omdat, zoals verder nog zal uitgelegd worden, er enkele grote verschillen bestaan tussen een volwaardig en zogenaamd gedeeltelijk basisinkomen. Een deel van de gevolgen en voordelen die aan bod komen gaan niet op voor gedeeltelijke basisinkomens of die hebben een beperktere impact. Dit wil natuurlijk niet zeggen dat een gedeeltelijk basisinkomen inherent onwenselijk of onrechtvaardig is, dat is het onderwerp van de latere hoofdstukken. Het onderscheid tussen een volwaardig en gedeeltelijk basisinkomen is er net omdat er een verschil in (niet-filosofische) argumentatie bestaat.

1.2 Waarom een basisinkomen?

Wat zijn in de praktijk de verwachte, positieve gevolgen van een basisinkomen? Waarom zouden we er met andere woorden voorstander van moeten zijn? Hier lichten we enkele aspecten hieromtrent kort toe.

Allereerst is er de onvoorwaardelijkheid die, net omdat ze zo radicaal verschilt van het gebruikelijke systeem van sociale zekerheid, enkele interessante gevolgen heeft. Zo zal de werkloosheidsval, zowel het sociale als het economische aspect ervan, uitgeschakeld worden. Doordat het basisinkomen gegeven wordt ongeacht of men over een ander inkomen beschikt of niet, leeft de ontvanger niet in onzekerheid over het verlies van eventuele bijkomende betalingen mocht hij of zij plots zonder werk

¹⁷ Ibid., 104.

¹⁸ Van Parijs, *Real Freedom for All*, 31.

¹⁹ Gegeven dat dit hoogst houdbare inkomen op of boven de armoedegrens ligt. Als dat niet het geval is is een volwaardig basisinkomen niet mogelijk. Een gedeeltelijk basisinkomen zou dat wel nog steeds kunnen zijn.

vallen. Anders dan bij de gewoonlijke voorwaardelijke steun wordt het basisinkomen namelijk nooit onderbroken. De angst om zonder inkomen te vallen – het sociale aspect van de werkloosheidsval – verdwijnt.²⁰ Een basisinkomen zorgt er voor dat mensen de mogelijkheid krijgen om dingen te doen die anders teveel risico voor hen zouden inhouden. Zoals bijvoorbeeld een onzekere job nemen. Zelfs als je deze dan opnieuw verliest heb je nog altijd de onmiddellijke zekerheid van een basisinkomen en moet je niet wachten op de bijstand waarop je anders recht zou hebben. Op sociaal vlak zijn er nog enkele voordelen. Zo is een basisinkomen minder vernederend dan een voorwaardelijk inkomen dat aan mensen gegeven wordt die op die manier als arm, hopeloos of weerloos worden bestempeld. Anders dan de huidige vormen van uitkeringen stigmatiseert het de ontvangers dus niet. Dit, samen met het universele karakter, zorgt er ook voor dat de hulp iedereen bereikt die het zeker nodig heeft. De meest kwetsbaren zijn namelijk vaak ook die mensen die niet op de hoogte zijn van waar ze allemaal recht op hebben en hebben zodoende geen toegang tot enorm waardevolle steun. Of ze voelen zich vernederd of te trots om zulke steun aan te vragen.

Het andere, meer economische aspect van de werkloosheidsval bestaat erin dat het verschil tussen leven op een uitkering en leven op een laagbetaalde job vaak te klein is. Hierdoor is de meerwaarde van de job vaak niet groot genoeg om voor de job te kiezen en is het een rationele keuze om verder te leven op die uitkering. Men verliest bijvoorbeeld een groot deel van zijn of haar eigen tijd die anders besteed had kunnen zijn of er komen nog eens extra kosten bij, zoals voor vervoer of kinderopvang. Hierdoor zouden werknemers die desondanks toch in zo een job terecht komen minder loyale en productieve werkkrachten vormen, aangezien ze beter af zijn zonder werk en met een uitkering.²¹ Het invoeren van een minimumloon kan dit eventueel verhelpen voor voltijdse jobs, maar brengt zelf nog andere problemen met zich mee, zoals een verhoogde werkloosheid. Een basisinkomen zou ook dit probleem kunnen tegengaan, “[s]ince you can keep the full amount of your basic income, whether working or not, whether rich or poor, you are bound to be better off when working than out of work.”²² Ook de drijfveren om te werken blijven behouden, aangezien het

²⁰ Van Parijs, “Basic Income,” 10.

²¹ Ibid., 11.

²² Ibid.

totale inkomen altijd mee stijgt met het voorwaardelijke, door arbeid vergaarde inkomen.²³

Het is ook noodzakelijk dat de twee vereisten van onvoorwaardelijkheid – het ontbreken van zowel een inkomenstoets als van werkvereisten – samen ingebed worden om het volledige potentieel van een basisinkomen te kunnen benutten. Als er toch werkvereisten gesteld zouden worden dan kunnen mensen nog steeds gedwongen worden te werken in “rotjobs” – jobs tegen slechte voorwaarden en in slechte omstandigheden. Dit soort jobs zou zelfs in aantal kunnen toenemen indien men een basisinkomen geeft onafhankelijk van het inkomen omdat men nog steeds in staat is om mensen onder dwang te zetten om werk te aanvaarden ongeacht het loon. Door de werkvereiste te laten vallen plaatst men mensen net in een zodanige onderhandelingspositie dat zij zulke jobs niet hoeven te aanvaarden; je versterkt er hun macht tijdens die onderhandelingen (*bargaining power*) over hun job en loon mee. “Put differently, work-unconditionality is a key instrument to prevent means-unconditionality from leading to the expansion of lousy jobs.”²⁴ Als er anderzijds wel een inkomenstoets wordt ingebouwd en geen werkvereiste dan ontstaat er een systeem waarbij het aantal jobs met een lage productie sterk vermindert en zodoende de mensen die minder goed af zijn in een samenleving ook minder kansen krijgen op zo'n laag productieve job.

Deze twee vereisten samen zouden ook voor een radicale verandering zorgen, een heuse revolutie misschien, in onze benadering en appreciatie van arbeid. Werkgevers zouden zich verplicht zien rotjobs beter te verlonen of aangenamer te maken om ze ingevuld te krijgen, terwijl sommige andere jobs ook tegen lagere lonen aantrekkelijk zijn vanwege hun intrinsieke waarde, doorgroeimogelijkheden en andere factoren. Ook wat het betekent om te 'werken' vandaag – “only paid employment has been seen as 'work,' as involving the tasks that are the mark of a productive citizen and contributor to the polity. Other contributions [...] have been seen as irrelevant to citizenship”²⁵ – zou veranderen. Ook diegenen die geen geld verdienen met hun werk zoals huismoeders en -vaders, vrijwilligers, mantelzorgers, kunstenaars en anderen

23 Widerquist et al., “Introduction: The Idea of an Unconditional Income for Everyone,” xv–xvii.

24 Van Parijs, “Basic Income,” 14.

25 Pateman, “Democratizing Citizenship.”

zijn productief bezig en dragen bij tot onze samenleving en haar economie. Zodoende zijn ze dus volwaardige leden van de samenleving, terwijl ze net door deze focus op betaalde arbeid vaak als tweederangsburger worden gezien.

Het basisinkomen schept dus een mogelijk kader voor een alternatieve maatschappelijke orde: één waarbij de mensen meer keuze, échte keuze, hebben over hun leven: “by breaking the link between income and the labor market it would allow individuals, if they so wished, to abstain from the race to accumulate ever more material goods and help combat the identification of freedom with consumerism.”²⁶ Op dit vlak gaat het basisinkomen hand in hand met de groene beweging

[... whose] central concern [...] is with the alienation generated by industrial society. Its central objective is to establish a society in which people spend a great deal of their time on 'autonomous' activities, ruled by neither the market nor the state. [...]The environmentalists' chief foe is productivism, the obsessive pursuit of economic growth. And one of the most powerful justifications for fast growth, in particular among the working class and its organizations, is the fight against unemployment. The UBI [...] is a coherent strategy for tackling unemployment without relying on faster growth.”²⁷

Eén van de doelstellingen die vaak worden aangehaald in verband met het basisinkomen is het uitroeien van de armoede. Dit betekent in dat geval dat de basisbehoeften van ieder persoon dus vervuld moeten worden: een dak boven het hoofd, eten en drinken, kleren en een goede gezondheid. Een basisinkomen dat dit wil bereiken zou dus minstens even hoog als de armoedegrens moeten zijn. Afhankelijk van het bereik van dat basisinkomen kan dit uitgroeien tot een reusachtige herverdelingsoperatie, zeker indien dit op mondiaal niveau doorgevoerd zou worden zoals door sommigen ook effectief wordt bepleit.

Hoewel de armoedegrens dus het minimum is waarbij volgens mij van een volwaardig basisinkomen kan gesproken worden zijn er ook goede redenen om het uitkeringsniveau hoger te leggen. Want naast de uitroeiing van de armoede zijn er

²⁶ Ibid.

²⁷ Van Parijs, “A Basic Income for All.”

nog andere redenen om zo een basisinkomen in te voeren. Hier doet meestal het idee van vrijheid zijn intrede. Philippe Van Parijs heeft het over échte vrijheid voor iedereen (*real freedom for all*): “One is really free, as opposed to just formally free, to the extent that one possesses the means, not just the right, to do whatever one might want to do.”²⁸ Dit gaat terug op het onderscheid tussen positieve en negatieve vrijheid. Carole Pateman heeft het over “individual freedom as self-government or autonomy,”²⁹ een eerder politieke invulling van vrijheid die zij een centrale rol geeft in de democratie. “One reason for the democratic potential of a basic income is that it would provide an important opportunity, namely *the freedom not to be employed*.”³⁰ Dat de eisen die hierdoor aan het basisinkomen gesteld worden hoger liggen dan louter uitroeien van armoede is wel duidelijk.

Zoals eerder al aangehaald heeft een gedeeltelijk basisinkomen niet dezelfde voordelen en slechts een beperktere impact. Zo zal een gedeeltelijk basisinkomen de werkloosheidsval niet kunnen uitschakelen omdat het geen volledige zekerheid geeft en zal het moeilijk blijven om te breken met het consumentisme en dus een groenere levensstijl in de weg blijven staan. Ook zijn er potentiële gevaren verbonden met het idee van een gedeeltelijk basisinkomen doch deze zijn voornamelijk van strategisch belang. Zo maken zowel verdedigers van het basisinkomen als hun critici aan de linkerzijde van het politieke spectrum, zich vaak zorgen over een kaping van het idee door wat men het neoliberalisme noemt. In deze context zou een gedeeltelijk basisinkomen gebruikt worden om de sociale zekerheid onevenredig af te bouwen, waardoor de armoede en ongelijkheid net zouden toenemen. Hoewel het zeker een mogelijkheid is dat sommige sociale voorzieningen verdwijnen als er een basisinkomen ingevoerd wordt, is het eerder de bedoeling dat deze vervangen worden dan dat ze effectief verdwijnen. Zolang het basisinkomen niet volwaardig is blijft er nood aan andere bijkomende voorzieningen en zelfs daarna zijn er nog goede redenen om extra voorzieningen te behouden (gezondheidszorg en bijkomende steun voor mindervaliden bijvoorbeeld). Is een gedeeltelijk basisinkomen dan een slecht idee? Misschien niet, omwille van politiek strategische overwegingen. Gedeeltelijke basisinkomens worden aangehaald in voorstellen voor het geleidelijk invoeren van

28 Van Parijs, *Real Freedom for All*, chap. 2.

29 Pateman, “Democratizing Citizenship.”

30 Ibid.

een basisinkomen, omdat de stap naar een volledig basisinkomen vaak enorm groot is. Het kan helpen om de mensen te laten wennen aan het idee van onvoorwaardelijkheid in een maatschappij die dit nooit echt gekend heeft.

1.3 Varianten op het basisinkomen

Nu we op de hoogte zijn van wat een basisinkomen is en wat de mogelijke gevolgen en voordelen ervan zouden kunnen zijn, zullen we even kort naar alternatieven kijken. Er zijn namelijk ook een aantal voorstellen gelijkaardig aan het basisinkomen die de ronde doen en uitvoerig besproken worden. Hoewel er heel wat overeenkomsten zijn, zowel in de achterliggende theorie als in de praktijk, zijn er toch een aantal duidelijke verschilpunten. We overlopen hier kort de twee belangrijkste concurrerende voorstellen: de negatieve inkomstenbelasting (*negative income tax*), vooral bekend van Milton Friedmans voorstellen, en de *stakeholders grants* zoals voorgesteld door Ackerman en Alstott; en we bespreken ook op welke manier het basisinkomen er precies van verschilt.

1.3.1 De negatieve inkomstenbelasting

De negatieve inkomstenbelasting is een systeem van progressieve belastingen waarbij er een nulpunt is voorzien bij een bepaald inkomen. Op dat nulpunt worden er geen belastingen geheven. Inkomens die onder deze grens vallen krijgen geld terug van de staat (de negatieve belasting) en inkomens die erboven liggen betalen belastingen. In feite komt dit neer op een basisinkomen in de vorm van een belastingvoordeel. Het voordeel hiervan is dat de herverdelingsstromen kleiner zouden zijn dan bij een volwaardig basisinkomen.³¹ Anderzijds verwijdt zo'n negatieve inkomstenbelasting de werkloosheidsval, zoals hiervoor besproken, niet geheel. Het sociale aspect van onzekerheid wordt niet weggenomen; mensen zouden nog steeds in moeilijke situaties van armoede terechtkomen als ze zouden moeten wachten tot hun belastingaangifte gecontroleerd is voordat ze de steun krijgen waarop ze recht hebben. Enkel een systeem van uitbetaling van voorschotten aan diegenen die het nodig hebben zou dit kunnen tegengaan.³² Maar hier komen we weer op dezelfde problemen als bij de huidige voorzieningen: het aantal mensen dat gebruik maakt van

³¹ Van Parijs, *Real Freedom for All*, 57; Van Parijs, "Basic Income," 11–12.

³² Van Parijs, "A Basic Income for All," 4–5.

deze steun, zal lager liggen dan bij een basisinkomen en het administratieve overheidsapparaat dat hiervoor nodig is, zal ook stukken groter en kostelijker zijn. Het geeft verder ook niet zo een grote vrijheid en autonomie als het basisinkomen.

1.3.2 Stakeholder grants

Een ander voorstel is dat van de *stakeholder grants* zoals ooit voorgesteld door de radicale denker Thomas Paine (zie verder) en recentelijk uitgewerkt door Bruce Ackerman en Anne Alstott. Het idee hiervan is dat elke burger een aandeel krijgt in de gemeenschap in de vorm van een (aanzienlijk) forfaitair bedrag³³ wanneer deze meerderjarig wordt. Net zoals bij het basisinkomen worden er geen eisen of voorwaarden gesteld. Men kan doen met dit geld wat men wil: sparen, beleggen op de beurs, investeren in een eigen zaak, wegschenken of het allemaal vergokken. Dit geeft de ontvangers de kans om grotere risico's en belangrijke beslissingen te nemen in hun leven. Ackerman en Alstott hebben het over een “launching pad for succes”³⁴ en zien het als radicaal anti-paternalistisch. Maar er zijn genoeg manieren waarop het mis kan gaan, waarbij initiatieven ondanks alle inspanningen en goede wil mislukken of verloren gaan. Sommige mensen hebben ook de capaciteiten niet, vanwege hun jeugdige leeftijd, vanwege hun afkomst of gewoon vanwege brute pech, om hier ten volle gebruik van te maken. Ook kan je er niet zomaar van uit gaan dat de identiteit van een persoon hetzelfde blijft doorheen de jaren: “The resources of the person I shall be at 50 must be protected against the risk of being given away by that other person I was at 20.”³⁵ Ackerman en Alstott erkennen dit en stellen voor om dit maatschappelijke aandeel in vier schijven te laten uitbetalen over een mensenleven uit. Ook is het volgens hen mogelijk om dat aandeel om te zetten in een (veeleer bescheiden en waarschijnlijk gedeeltelijk) basisinkomen. Maar ook hier komen dezelfde problemen weer naar voor, ook al zijn ze wat verzacht. Het aandeel dat je verwerft daarentegen is dan wel weer stukken kleiner, dus ook risico's die je kan nemen en de successen die je kan halen zijn lager. Met andere woorden, het lanceerplatform is kleiner. “To achieve, on an ongoing basis, the goal of some baseline income maintenance, it would therefore be necessary to keep a means-tested welfare

33 Ackerman and Alstott, “Basic Income.”

34 geciteerd in Pateman, “Democratizing Citizenship.”

35 Van Parijs, *Real Freedom for All*, chap. 2.

system, and we would be essentially back to our starting point.”³⁶ Een basisinkomen daarentegen voorziet wél in levenslange zekerheid en bescherming van rechten.

1.3.3 Euro-dividend

Een derde optie is het eerder praktisch voorstel van het Euro-dividend van Van Parijs. Daarin stelt hij voor om aan iedere legale inwoner van de Europese Unie een gedeeltelijk basisinkomen te geven vanuit een fonds dat gefinancierd wordt met een BTW taks over de gehele unie. Dit zou een maatregel zijn om de problemen van de eurocrisis te verzachten, vrije migratie te vrijwaren (ook door het mogelijk te houden om in de periferie te blijven wonen zonder daaronder te moeten lijden) en om de gapende kloof tussen de Europese instellingen en de burgers te verkleinen:

One important factor turns on whether citizens perceive very tangibly that the Union does something for all of them, not only for the elites, for the movers, for those who are in a position to seize the new opportunities, but also for the underdogs, for those left out, for the stay-at-homes. Bismarck helped secure the shaky legitimacy of his unified Germany by creating the world's first public pension system. If the Union is to be more in people's eyes than a heartless bureaucracy, if it is to be perceived as a caring Europe with which all can identify, it will need to find a way of bringing about something totally unprecedented: a universal Euro-dividend.³⁷

1.4 Mogelijke problemen bij het basisinkomen

Hoewel het basisinkomen veel belofte in zich lijkt te dragen en door verschillende groeperingen gesteund of bepleit wordt, zijn er ook een aantal problemen mee gemoeid. We onderscheiden er hier vier: de kosten en financiering van een basisinkomen, globalisering en migratieproblematiek, stijgende luiheid, en de socio-politieke haalbaarheid en de morele draagkracht van zo een project.

³⁶ Van Parijs, “A Basic Income for All.”

³⁷ Van Parijs, “The Euro-Dividend.”

1.4.1 Kosten en financiering

Dat een basisinkomen een enorm hoge kost met zich meebrengt spreekt voor zich, het gaat immers om een grote herverdeling. De onvoorwaardelijkheid en kleine administratie hebben namelijk ook een keerzijde: er worden enorme bedragen verdeeld. Merk op dat de negatieve inkomstenbelasting net minder geld herverdeelt, maar wel meer kost qua administratie. Maar zijn deze kosten niet te hoog? Is het wel betaalbaar? Kan men het benodigde bedrag bijeen krijgen zonder dat de mensen hun drijfveer voor werk verliezen – waardoor het hele systeem in elkaar zou storten? Onderzoek lijkt voorlopig aan te tonen dat dat laatste geen probleem zal vormen (zie verder). Barbara Bergmann stelt dat hoewel een basisinkomen in Westerse landen betaalbaar is, het niet kan bestaan naast een volledig uitgebouwde welvaartsstaat zoals in Zweden. We moeten dus een keuze maken en voor haar heeft een welvaartsstaat prioriteit.³⁸ In december 2014 zond de Vlaamse zender Canvas een reportage uit op Panorama over het basisinkomen en gaf daarin een berekening van de betaalbaarheid ervan. Zij kwamen tot de conclusie dat dit, mits het afschaffen van een aantal andere, voorwaardelijke uitkeringen, het stroomlijnen van de administratie en het verhogen van enkele belastingen, waaronder het invoeren van een vermogensbelasting, zeker betaalbaar zou zijn.³⁹

1.4.2 Globalisering en migratie

Een tweede probleem is dat van de globalisering. Deze zorgt voor een grotere potentiële mobiliteit, zowel van kapitaal als van personen. Daardoor vreest men dat het kapitaal, wat nodig is voor het financieren van een herverdelingsstelsel zoals het basisinkomen, door de eigenaars naar het buitenland verplaatst wordt. Daar zou het tegen voordeligere tarieven gehouden kunnen worden. Met andere woorden, men vreest voor kapitaalvlucht. Overheden zouden dus geneigd zijn om belastingen zo laag mogelijk te houden om op die manier zowel aantrekkelijk te blijven voor eigen inwoners als om hoge verdieners en kapitaal van elders aan te trekken. Anderzijds trekken verschillende welvaartssystemen behoeftige en laag verdienende migranten aan. Naast een druk om de belastingen zo laag mogelijk te houden is er dus ook een

³⁸ Bergmann, “Basic Income,” 141.

³⁹ Devillé and Kneepkens, “Iedereen een basisinkomen” (2014, 18 december).

<https://medium.com/@panoramacanvas/panorama-iedereen-een-basisinkomen-bcob5005ca6f>

druk om de voordelen en uitkeringen laag te houden om op deze manier internationaal competitief te blijven. Naast globalisatie zorgt ook migratie zelf voor mogelijke problemen. Zo kan migratie ervoor zorgen dat een samenleving meer divers en heterogener wordt. Dit kan leiden tot erosie in de mate waarin de inwoners zich met die samenleving identificeren. Het gevolg is dat mensen meer ressentiment ontwikkelen jegens andere bevolkingsgroepen en etniciteiten – om niet te zeggen een stijging in racisme – en dat institutionele solidariteit afbrokkelt. Een roep om gesloten grenzen, strengere controles en meer barrières om de nationaliteit te verwerven lijken mogelijke oplossingen maar gaan weer in tegen de geest van het basisinkomen. Het basisinkomen draagt namelijk vrijheid (om zich te begeven waar men wil) en minder controle door de staat hoog in het vaandel. De beste oplossing voor dit probleem zou erin bestaan om het basisinkomen werkelijk universeel te maken en te implementeren op globaal niveau. Zodoende wordt er niemand uitgesloten, kan het kapitaal niet wegvluchten naar plaatsen waar het basisinkomen niet bestaat en is het basisinkomen ook geen reden om te emigreren van plaatsen waar ze geen zo'n sociale zekerheid hebben. Op die manier kan het basisinkomen als een mensenrecht of deel van het wereldburgerschap gezien worden en hoeft men minder bang te zijn voor racisme en ressentiment. Het zorgt ook voor meer echte (positieve) vrijheid: mensen zijn niet gedwongen om bijvoorbeeld van het platteland naar de stad te verhuizen of van een armer land naar een rijker land om hun kansen en welvaart te vergroten. Anderzijds staat het mensen vrij om te migreren, aangezien ze steeds een basis hebben om op terug te vallen, waar ze ook zijn. Hoewel er zeker voorstellen voor een globaal basisinkomen bestaan – Thomas Pogge stelt bijvoorbeeld een *global resources dividend* voor⁴⁰ – zal zo iets moeilijk realiseerbaar zijn. Een realistischere mogelijkheid is om een basisinkomen in te voeren op een zo een groot mogelijke schaal, bij voorkeur via al bestaande structuren, zoals de Europese Unie. Dit verkleint de hiervoor besproken problemen significant maar schakelt ze evenwel niet volledig uit.⁴¹

1.4.3 Luiheid

Gaan mensen überhaupt nog wel willen werken mochten ze een basisinkomen

⁴⁰ Pogge, “A Global Resources Dividend.”

⁴¹ Van Parijs and Vanderborght, “Basic Income, Globalization and Migration.”

krijgen? Gebrek aan werkenden zou immers het systeem van het basisinkomen ondermijnen, want als de productie daalt, daalt ook de hoeveelheid te (her)verdelen rijkdom. Je kan hierbij al snel enkele bedenkingen maken. Stel bijvoorbeeld de vraag: hoeveel mensen zouden ook effectief voor een leven zonder werk kiezen? En hoeveel mensen werken nu al onbetaald? Denk hierbij vooral aan huishoudelijk werk of het opvoeden van kinderen. Dit is ontegensprekelijk werk en is bovendien ook sociaal waardevol, al draagt dit cijfermatig niet bij tot de economie. Daarenboven verdwijnt de werkloosheidsval onder een basisinkomen en dat werkt dus activerend. Mensen hebben dus zowel de kans om ook minder betaalde jobs aan te nemen, maar even goed de vrijheid om minder te werken, bijvoorbeeld deeltijds werken om hun stress te verminderen. Iedereen kan hierdoor zijn of haar levenskwaliteit proberen verbeteren naargelang zijn of haar capaciteiten. En de meeste mensen zullen zeker betekenisvol werk willen (blijven) doen en een waardevolle bijdrage aan de samenleving willen (blijven) leveren.

1.4.4 Haalbaarheid

Het laatste potentieel probleem dat we hier identificeren is de vraag naar de haalbaarheid, zowel politiek als maatschappelijk, van een basisinkomen. Veel mensen zullen het namelijk immoreel vinden om onvoorwaardelijk geld te geven aan mensen die niet bereid zijn om bij te dragen tot de samenleving. De redenering gaat als volgt: zij die er niets voor (willen) doen verdienen ook niks. Het schendt het principe van de wederkerigheid: voor wat hoort wat. Wederom kunnen we de vraag stellen hoeveel mensen op geen enkele manier zouden bijdragen en hoeveel mensen er nu al onbetaald bijdragen tot onze maatschappij. Maar het gaat dieper dan dit. “True, a UBI is undeserved good news for the idle surfer. But this good news is ethically indistinguishable from the undeserved luck that massively affects the present distribution of wealth, income and leisure.”⁴² Met andere woorden: is er moreel gezien wel een verschil tussen geld geven aan mensen zonder dat ze het verdienen – zonder dat ze dus bijdragen aan de welvaart van de samenleving – en de mensen die in dit huidige systeem ook niets actiefs bijdragen maar het wel kunnen doen omdat ze nu eenmaal het geluk gehad hebben om in zo'n geprivilegeerde positie terecht te

⁴² Van Parijs, “A Basic Income for All.”

komen, meestal door de geboorte in de juiste familie. Ook de vraag van politieke haalbaarheid moet gesteld worden: er moet rekening gehouden worden met de bestaande instellingen (worden deze vervangen door het basisinkomen of bestaat het ernaast?), het politieke landschap (een pacificerende consensus-democratie zal het moeilijker hebben dan een robuuster twee-partijstelsel) en dergelijke meer. Als men een basisinkomen wil invoeren moet men zowel een duidelijk plan als voldoende zekerheid hebben om het grootst mogelijke effect te bereiken. Indien het basisinkomen gradueel wordt ingevoerd, moet men oppassen dat het niet gebruikt wordt om andere belangen te dienen dan diegene waar het basisinkomen voor staat. Het mag bijvoorbeeld niet zomaar ingezet worden als maatregel om de sociale bescherming van werknemers af te breken. Verder mag het vervangen van bepaalde instellingen geen perverse effecten. Men moet dus duidelijk stellen welke instelling zal vervangen worden en wanneer. Het onmiddellijk invoeren van een basisinkomen zou dan weer ontwrichtend kunnen werken en zal ongetwijfeld op veel oppositie stuiten.

1.5 De geschiedenis van het basisinkomen

Hoewel het basisinkomen een idee voor de 21ste eeuw genoemd wordt (onder andere door Philippe Van Parijs) is het natuurlijk ook een idee met een geschiedenis en moet die zeker niet moet onder doen voor andere grote ideeën en ideologieën die ontstaan (en al dan niet uitgevoerd zijn) sinds de Franse Revolutie! De geschiedenis van het idee van een onvoorwaardelijk basisinkomen is er een van komen en gaan, van verschillende invalshoeken en tradities die, soms onafhankelijk van elkaar, tot een gelijkaardige conclusie komen.

1.5.1 Het humanisme

De eerste kiemen ontstaan bij de humanisten in de renaissance: het idee dat mensen het recht hebben op een minimum aan middelen om zo hun bestaan te garanderen én dat dit soort armenhulp bovendien niet enkel de taak is van religieuze instellingen. Het wordt dus een publieke aangelegenheid in plaats van liefdadigheid (*caritas*). We vinden dit onder meer Thomas More (1478-1535) in zijn werk *Utopia*. Daarin stelt hij dat een minimum inkomen ervoor zorgt dat mensen niet genooddaakt zijn om te

stelen om te kunnen overleven. Anders rest hen geen andere optie dan tot misdaad over te gaan en dief te worden, wat dan weer strafbaar is. Daarnaast schreef mede-humanist Johannes Ludovicus Vives (1492-1540) *De Subventionem Pauperum*, een pleidooi voor armenhulp georganiseerd door een overheid, waarbij armen in hun levensonderhoud worden voorzien, in ruil voor werk. Deze werkvoorwaarde dient zowel om te bewijzen dat men de hulp verdient als om hen weg te houden van slecht, immoreel gedrag.⁴³ Deze armenhulp verschilt dus in geest niet veel van de bestaansinkomens en andere hulp die we vandaag de dag kennen: ze is voorwaardelijk want ze vereist werk en enkel de armen komen ervoor in aanmerking. Het is wel interessant om op te merken dat Vives argumenteert voor de gelijkheid van alle mensen en op basis daarvan voor ieders rechts op de natuurlijke rijkdommen – of omgekeerd dat iemand die zich deze natuurlijke hulpbronnen toe-eigent zonder de behoeftigen te helpen, niet meer is dan een dief.

1.5.2 De 18de eeuw

Op het einde van de turbulente 18de eeuw, rond de tijd van de Franse Revolutie, kunnen we een tweede fase onderscheiden. Geïnspireerd door de Verlichting en gedreven door het momentum van de Revolutie werden er vele ideeën en theorieën gelanceerd, de een al wat radicaler dan de ander. Voor de geschiedenis van het basisinkomen zijn vooral de voorstellen van Markies de Condorcet (1743-1794) en Thomas Paine (1737-1809) relevant. De Condorcet schetst in zijn *Esquisse d'un tableau historique des progrès de l'esprit humain*, gepubliceerd na zijn dood in de gevangenis, een voorstel voor een sociale zekerheid. Zijn voorstel omvat een verzekeringsstelsel dat voorziet in gezamenlijk (pensioen)fonds waartoe iedereen die bijdraagt toegang heeft. Ook stelt hij voor om iedere persoon die de volwassenheid bereikt een startkapitaal te geven om zijn of haar capaciteiten te activeren (een stakeholder grant dus).⁴⁴ Anders dan bij zijn voorstel omtrent pensioenen is deze dotatie onvoorwaardelijk: het staat los van armenhulp of het verzekeringsstelsel want ook diegenen die (nog) niet bijgedragen hebben – de jongvolwassenen – hebben recht op middelen. Dit voorstel werd verder uitgewerkt door Thomas Paine in zijn *Agrarian Justice*. Hij gaat verder op het idee dat we ook al bij Vives zagen, dat de

⁴³ Van Parijs and Vanderborght, "History of Basic Income."

⁴⁴ Ibid.

(onbewerkte) grond(stoffen) gemeenschappelijk eigendom zijn van de gehele mensheid en dat mensen in een beschaafde maatschappij niet slechter af zouden mogen zijn dan in de natuurtoestand. Omdat hij het niet mogelijk acht om het land te herverdelen⁴⁵ voorziet hij in een equivalente compensatie uit een fonds dat gefinancierd wordt door grondrente. Zijn plan ziet er als volgt uit:

To create a national fund, out of which there shall be paid to every person, when arrived at the age of twenty-one years, the sum of fifteen pounds sterling, as a compensation in part, for the loss of his or her natural inheritance, by the introduction of the system of landed property. And also, the sum of ten pounds per annum, during life, to every person now living, of the age of fifty years, and to all others as they shall arrive at that age.⁴⁶

Zijn voorstel omvat dus enerzijds een aandeel in de natuurlijke welvaart dat onvoorwaardelijk wordt geschonken bij de meerderjarigheid en anderzijds een onvoorwaardelijk pensioen vanaf 50 jaar. Het hoeft niet te verwonderen dat men Thomas Paine vaak aanwijst als de bedenker van het basisinkomen, hoewel hij eerder de pionier is van de stakeholder grants.

1.5.3 De 19de eeuw

De 19de eeuw ziet de opkomst van de grote ideologische bewegingen van het socialisme en het communisme en meteen ook van een derde inspiratiebron voor het basisinkomen. Charles Fourier (1772-1837) was een van de vroegere, radicale denkers, door Karl Marx de utopisch socialist genoemd. Fourier was voorstander van een bestaansminimum voor iedereen, ook diegenen die niet (kunnen) werken. Dit bestaansminimum dients als vergoeding voor het verliezen van het pakket

45 "It is always possible to go from the natural to the civilized state, but it is never possible to go from the civilized to the natural state. The reason is that man in a natural state, subsisting by hunting, requires ten times the quantity of land to range over to procure himself sustenance, than would support him in a civilized state, where the earth is cultivated." Paine bedoelt "civilized" trouwens niet direct als compliment want het is de beschaving die de maatschappij net tot zijn twee uitersten trekt: "The most affluent and the most miserable of the human race are to be found in the countries that are called civilized. [...] Poverty, therefore is a thing created by that which is called civilized life. It exists not in the natural state. On the other hand, the natural state is without those advantages which flow from agriculture, arts, science and manufactures." Paine, "Agrarian Justice."

46 Ibid.

rechten dat zelfvoorziening⁴⁷ mogelijk maakt, zoals jagen, vissen, verzamelen en het laten grazen van kuddes. Dit bestaansminimum had als doel de armoede (niet de ongelijkheid) uit te roeien en was dan ook enkel voor de armen bedoeld. Verder zou dit uitbetaald worden in natura, dus vooral in de vorm van voeding, kledij en behuizing.⁴⁸ Maar Fourier gaf zelf ook aan dat, mocht men dit proberen invoeren, het zou falen: “Si le peuple civilisé jouissait d'un *minimum* copieux, d'une garantie de nourriture et d'entretien décent, il s'adonnerait à l'oisiveté parce que l'industrie civilisée est très-répugnante.”⁴⁹ Hij wijst hier onbewust op de noodzaak tot waardevolle arbeid en de voldoening die dit geeft (zie eerder).

In het revolutionaire jaar 1848, op hetzelfde moment dat Karl Marx de laatste hand legt aan het *Communistisch Manifest* aan de andere kant van Brussel, publiceert de Fourierist Joseph Charlier (1816-1896) zijn *Solution du problème social ou constitution humanitaire*. Hierin wordt voor het eerst een voorstel gedaan voor wat we vandaag een basisinkomen zouden noemen. Charlier zelf noemt het, onder andere, een *gegarandeerd minimum*. In dit werk stelt hij het basisinkomen voor met als doel de “amélioration du sort des classes déshéritées,”⁵⁰ en wijst andere voorstellen af. Armenhulp verwerpt hij omdat deze enkel het effect en niet de oorzaken aanpakt. Het garanderen van (het recht op) werk⁵¹ vereist volgens hem een te grote staatsinterventie en voldoet dus ook niet. Charlier verdedigde verder een tweeledige visie op eigendom: “common property in natural resources, with guaranteed individual shares in their bounty, but full private property rights in produced assets.”⁵² Omdat Charlier geen sociale of politieke onrust (geen revolutie) op het oog had stelde hij geen radicale herverdeling van land voor maar een door de staat geregeld compensatiesysteem. “[O]nly this mechanism could remedy the injustice of private landownership without introducing another injustice by a forced dispossession of legal titles.”⁵³ Later werkte hij dit idee verder uit in zijn meest

47 “[L]e droit de se nourrir, de manger quand on a faim.” geciteerd in Van Parijs and Vanderborght, “History of Basic Income.”

48 Cunliffe and Erreygers, “The Enigmatic Legacy of Charles Fourier: Joseph Charlier and Basic Income”; Van Parijs and Vanderborght, “History of Basic Income.”

49 geciteerd in Cunliffe and Erreygers, “The Enigmatic Legacy of Charles Fourier: Joseph Charlier and Basic Income.”

50 geciteerd in *ibid.*

51 Zoals bijvoorbeeld voorgesteld werd door een andere Fourierist, Victor Considerant *Ibid.*

52 *Ibid.*

53 *Ibid.*

omvangrijke werk, daterende van 1894 (bijna vijftig jaar later): *La question sociale résolue précédée du testament philosophique d'un penseur*. Daarin stelde hij ook dat de uitkeringen, die hij nu *territoriaal dividend* noemt, in contanten zouden worden uitbetaald en dat er naast dit basisinkomen ook andere voorzieningen moeten zijn, in het bijzonder onderwijs voor kinderen en zorg voor de zieken en ouderen. Helaas is Charlier altijd een obscuur figuur gebleven over wie we niet veel weten en hebben zijn ideeën in zijn tijd nooit veel aanhang gekend.

Het is verder ook interessant om stil te staan bij de sympathie die een veel bekendere denker, namelijk John Stuart Mill (1806-1873), toonde voor het Fourierisme, ook al is het redelijk kort en zeer vaag (een basisinkomen wordt nooit vermeld):

The most skillfully combined, and with the greatest foresight of objections, of all the forms of Socialism is that commonly known as Fourierism. This system does not contemplate the abolition of private property, nor even of inheritance: on the contrary, it avowedly takes into consideration, as an element in the distribution of the produce, capital as well as labor. [...] In the distribution a certain minimum is first assigned for the subsistence of every member of the community, whether capable or not of labor. The remainder of the produce is shared in certain proportions, to be determined beforehand, among the three elements, Labor, Capital, and Talent.⁵⁴

1.5.4 De 20ste eeuw.

Hiermee belanden we in de 20ste eeuw. We zullen in deze geschiedenis enkel de twee grote golven van het basisinkomen bespreken die achter de rug zijn, die van het interbellum en die van de jaren '60 en '70. De huidige, ontstaan in de jaren '80, wordt verderop besproken als we het over de huidige stand van zaken hebben.

De Eerste Wereldoorlog hertekende de kaart van de wereld en toonde niet alleen aan dat de industriële maatschappij in staat is tot industriële moord, maar bracht ook inzicht, visie en hoop op een andere, betere wereld voort. Terwijl de socialistische

⁵⁴ Mill, *Principles of Political Economy*.

revoluties losbarstten in Rusland, Duitsland en Hongarije, waren er in Groot-Brittannië (en elders in West Europa) denkers die een nieuwe aanpak probeerden te bedenken. Eén ervan was de bekende Britse filosoof en wiskundige Bertrand Russell (1872-1970). Hij pleitte in zijn boek *Proposed Roads to Freedom* uit 1918 voor een samengaan van de gevoeligheden en voordelen van het socialisme en het anarchisme, door middel van een onvoorwaardelijk basisinkomen.

[T]he plan we are advocating amounts essentially to this: that a certain small income, sufficient for necessities, should be secured to all, whether they work or not, and that a larger income, as much larger as might be warranted by the total amount of commodities produced, should be given to those who are willing to engage in some work which the community recognizes as useful.⁵⁵

Datzelfde jaar brachten de quaker Dennis Milner (1892-1956) en zijn vrouw Mabel een pamflet uit genaamd *Scheme for a State Bonus* waarin zij argumenteerden voor een basisinkomen in het Verenigd Koninkrijk. Daarmee poogden ze de armoede op te lossen, een niet onbelangrijk doel na de oorlog. Hun basisinkomen was onafhankelijk van arbeid omdat volgens de Milners iedereen een moreel recht op bestaansmiddelen heeft. Ze gebruikten veel argumenten die ook vandaag nog actueel zijn, zoals de werkloosheidsval, en argumenteerden verder dat een *state bonus* ook zeer efficiënt was. Ze kregen de steun van de State Bonus League en in 1920 werd het voorstel op het partijcongres van de Labour Party, waar Dennis Milner lid van was, besproken maar uiteindelijk verworpen.⁵⁶

Het idee dook een decennium later weer de kop op bij enkele economen in Oxford. G.D.H. Cole (1889-1959) bedacht de termen *social dividend* en *basic income* en verdedigde deze ideeën. Hij argumenteerde dat omwille van de enorme groei in productiviteit van de maatschappij en het gedeelde aandeel hierin, iedereen dan ook een aanspraak heeft op dit dividend. Ook de latere Nobelprijswinnaar James Meade (1907-1995) stond achter het sociaal dividend. Hij vermeldde het al in 1935 maar het zou vooral een centraal element uitmaken van zijn Agathatopia project in latere jaren.

55 Russell, *Proposed Roads to Freedom: Socialism, Anarchism and Syndicalism*, chap. 4.

56 Van Parijs and Vanderborght, "History of Basic Income."

Voor hem was het de ideale manier om armoede en werkloosheid aan te pakken.

In de Verenigde Staten van Amerika ontstaat er in de jaren '60, tijdens de Burgerrechtenbeweging, een debat over verschillende sociale beleidsvoorstellen. Daarbij was het basisinkomen prominent aanwezig, onder de noemer van een gegarandeerd minimum inkomen. Zo was er de econoom Robert Theobald (1929-1999) die het argument van automatisering aanhaalde, een fenomeen dat vandaag waarschijnlijk nog een grotere impact heeft dan toen. Dit staat bekend als het zogenaamde futuristische argument: door de vele technologische innovaties stijgt de productie enorm, maar vermindert het aantal jobs. Er kan namelijk meer gedaan worden met minder mensen; mensen worden vervangen door machines en, recenter, robots. Dit is vooral het geval in de industrie. Er wordt dus genoeg geproduceerd maar loonarbeid wordt overbodig en er is dus een nieuw systeem nodig om de vruchten van deze toenemende productie te kunnen plukken. Naast Theobald waren er ook bekendere voorstanders van sociaal-economische hervormingen, zoals de Nobelprijs winnaar Milton Friedman (1912-2006). Hij deed in *Capitalism and Freedom* een voorstel om de sociale welvaartsstaat radicaal te hervormen en kleiner te maken door middel van een negatieve inkomstenbelasting (zie eerder). Ook de Nobelprijswinnaar en burgerrechtenactivist Martin Luther King sprak zich uit als voorstander van een gegarandeerd inkomen in zijn boek *Where Do We Go from Here: Chaos or Community?* : “I am now convinced that the simplest approach will prove to be the most effective — the solution to poverty is to abolish it directly by a now widely discussed measure: the guaranteed income.”

Nog een Nobelprijswinnaar die het idee van een basisinkomen genegen was, was de econoom James Tobin (1918-2002) die het, samen met enkele andere economen, in 1967 voorstelde als een efficiënt alternatief voor de negatieve inkomstenbelasting. Zijn voorstel handelde echter over gezinnen en niet over individuen. Het jaar erop werd er bovendien een petitie ingediend, getekend door Tobin en meer dan duizend andere economen, waarin opriep om een systeem van gegarandeerde inkomens in te voeren. Het debat hierrond had duidelijk veel impact: de republikeinse president Richard Nixon (1913-1994) lanceerde het Family Assistance Plan dat voorzag in gegarandeerde inkomens en supplementen voor arbeiders. Het voorstel haalde het

evenwel niet en werd in 1972 definitief geschrapt. In datzelfde jaar incorporeerde de democratische presidentskandidaat George McGovern (1922-2012) Tobin's voorstel voor een basisinkomen, *demogrant* genaamd. Na de nederlaag van McGovern en de heisa rond het Watergate schandaal ebde de interesse voor het basisinkomen in Amerika echter weg en bleef het idee voornamelijk beperkt tot academische kringen.⁵⁷

Het is echter niet altijd bij discussies en theorie gebleven, maar ook de overstap naar de praktijk en de empirie werd gemaakt. Zo zijn er in de jaren 70 van de 20ste eeuw bijvoorbeeld verschillende experimenten gebeurd rond het basisinkomen en gelijkaardige voorstellen, onder invloed van het Amerikaanse debat. De meeste experimenten, wiens resultaten pas bekend raakten nadat het debat al uitgedoofd was, gebeurden in Noord-Amerika: vier in de Verenigde Staten en één in Canada. Het betreft: de New Jersey Graduated Work Incentive Experiment in New Jersey en Pennsylvania (1968-1972), de Rural Income Maintenance Experiment (1970-1972) in Iowa en North Carolina als landelijk complement voor het voorgaande experiment, de Seattle/Denver Income-Maintenance Experiments (1970-1976/1980⁵⁸), de Gary, Indiana Experiment (1971-1974) en de Manitoba Basic Annual Income Experiment, ook wel bekend als Mincome (1975-1978). Deze experimenten verschillen echter op een aantal vlakken van een basisinkomen zoals hierboven beschreven. Het ging eerst en vooral in elk van deze gevallen niet om een echt basisinkomen maar eerder om een soort negatieve inkomstenbelasting. Ook het niveau van gegarandeerd inkomen verschilt: er werden, afhankelijk van de studie, garanties van 50% tot 150% van de armoedegrens getest. Verder was het, om experimentele redenen, niet echt universeel, individueel of onvoorwaardelijk: het onderzoek richtte zich op families uit lagere klassen die dicht bij of onder de armoedegrens zaten. Het belangrijkste doel van deze experimenten en het daaropvolgend onderzoek was om de effecten van zo'n maatregel op arbeid na te gaan. Het bleek dat de experimentele groep na verloop van tijd minder werkte: de mannen van 0,5% tot 9% minder (20 tot 130 uur per jaar) en vrouwen 0% tot 27% minder, alleenstaande moeders 15% tot 30% minder (0 tot 166 uur per jaar). De relatief grotere daling in werkuren bij vrouwen is deels te wijten aan het feit dat ze voorheen al minder werkten dan mannen. Het is vooral opmerkelijk dat deze daling niet zozeer te maken heeft met het effectief verlagen van hun arbeidsuren

⁵⁷ Ibid.

⁵⁸ Widerquist, "What (If Anything) Can We Learn from the Negative Income Tax Experiments?," 217.

tijdens de week maar met het langer werkloos met als doel een goede, beter aangepaste job te vinden.⁵⁹

1.6 Het basisinkomen vandaag

We bevinden ons tegenwoordig in de derde grote golf van het basisinkomen, begonnen in de jaren '80 in West-Europa. Onafhankelijk van elkaar werden gelijkaardige voorstellen gelanceerd in Denemarken, Nederland, Duitsland, het Verenigd Koninkrijk en Frankrijk.

1.6.1 Ontwikkelingen sinds de jaren '80

In Nederland stelde J.P. Kuiper, professor in de sociale gezondheidszorg, een basisinkomen voor als middel om tewerkstelling en inkomen los te koppelen van elkaar. Dit zou volgens hem de ziekmakende tendens van de aaneen koppeling van die twee tegen te gaan: mensen die een job hebben, werkten zich te pletter en mensen zonder job werden ook daardoor ziek. Het voorstel werd opgenomen in 1977 door de Politieke Partij Radicalen en genereerde vanaf dan heel wat debat in het land. In 1985 publiceerde de Wetenschappelijke Raad voor het Regeringsbeleid, een onafhankelijke denktank, een rapport waarin het invoeren van een gedeeltelijk basisinkomen werd aangeraden.⁶⁰

In het Verenigd Koninkrijk onder Thatcher kreeg het idee geen ingang in het publieke en politieke debat en bleef het beperkt tot academische kringen. Zo werd in 1984 de *Basic Income Research Group* (BIRG) opgericht, tegenwoordig de *Citizen's Income Trust*.

In Duitsland werd het jonge basisinkomendebat getrokken door de groene beweging. Joachim Mitschke, professor in openbare financiën, lanceerde in 1985 een campagne voor een burgerinkomen (*Bürgergeld*) in de vorm van een negatieve inkomstenbelasting. Ondanks de vele steun van academici en de groenen verdween het onderwerp van het publieke toneel toen de Berlijnse muur viel en alle aandacht uitging naar de vereniging van Oost- en West-Duitsland.

⁵⁹ Ibid., 216–222.

⁶⁰ Van Parijs and Vanderborght, “History of Basic Income,” sec. 3.

In Frankrijk ontstond het debat voornamelijk in het filosofische en sociologische milieu. De linkse filosoof André Gorz (1923-2007) verdedigde eerst een soort participatie inkomen waarbij hij een levenslang basisinkomen koppelde aan een soort burgerdienst. Later liet hij die voorwaarden vallen en koos volop voor een volledig onvoorwaardelijk basisinkomen. Ook de academische *Mouvement anti-utilitariste dans les sciences sociales* (MAUSS), opgericht in 1981, de econome Yoland Bresson en de politieke filosoof Jean-Marc Ferry pleitten allen voor een basisinkomen.

In 1984 diende het *Collectif Charles Fourier*, een groep van onderzoekers en vakbondsmensen aan de universiteit van de *Université catholique de Louvain* (UCL), een voorstel voor een basisinkomen in bij een wedstrijd over de toekomst van arbeid en won daarmee de prijs. Hiermee werd in 1986 de eerste echte internationale bijeenkomst van voorstanders van het basisinkomen georganiseerd in Louvain-la-Neuve. Eén van de organisatoren was de Belgische filosoof Philippe Van Parijs. Op deze bijeenkomst werd ook besloten een netwerk op te richten om contact, discussie en interesse te delen: het *Basic Income European Network* (BIEN), sinds 2004 het *Basic Income Earth Network*. BIEN houdt sindsdien elke twee jaar een congres, wat ondertussen al drie maal buiten Europa doorging: in Kaapstad, Zuid-Afrika in 2006, in São Paulo, Brazilië in 2010 en in Montreal, Canada in 2014.

Tijdens de jaren '80 werd ook het eerste echte, permanente, zij het weliswaar gedeeltelijke, basisinkomen ingevoerd. Dit gebeurde niet in Europa maar in de staat Alaska in de Verenigde Staten. Het kwam ook niet doelbewust tot stand maar eerder bij toeval. In 1976 werd er namelijk een fonds opgericht om de welvaart die de olievelden van de staat opbrachten te behouden, zodat ook latere generaties er van konden genieten: het *Alaska Permanent Fund*. Inwoners van Alaska kregen jaarlijks een dividend ervan uitbetaald, in verhouding met het aantal jaren dat ze er woonden. Dit werd echter aangevochten voor het Federaal Hoogerechtshof van de Verenigde Staten op basis van discriminatie tegen immigranten uit andere staten. Het Hoogerechtshof verklaarde dat de praktijk in strijd was met de *equal protection clause* van het veertiende amendement. In 1982 werd het systeem aangepast zodat iedere inwoner die minstens zes maanden in de staat woonde recht had op een gelijk

dividend.⁶¹ De uitkering is niet elk jaar even groot want deze is afhankelijk van economische tendenzen. Het dividend, dat begon aan 386 dollar in 1983 steeg geleidelijk tot bijna 2 000 dollar in het jaar 2 000 om daarna terug te dalen. In 2008 bereikte het dividend weliswaar zijn hoogtepunt met een uitkering van 2 069 dollar.⁶²

1.6.2 De 21ste eeuw

In 2011 werd, in overeenstemming met het Verdrag van Lissabon (2007), het Europees Burgerinitiatief (*European Citizens' Initiative*, ECI) in het leven geroepen om de Europese burger meer rechtstreekse inspraak te geven en meer directe democratie tot stand te brengen in de Europese Unie. Zo'n Europees burgerinitiatief komt in feite neer op een petitie die over de hele EU georganiseerd wordt, minstens één miljoen ondertekenaars moet hebben en waarbij er minstens zeven landen aan een bepaald quotum moeten voldoen. In 2013 werd zo'n burgerinitiatief gelanceerd genaamd “Unconditional Basic Income (UBI) – Exploring a pathway towards emancipatory welfare conditions in the EU” waarin gevraagd werd onderzoek te doen naar het invoeren van een basisinkomen. Het initiatief eindigde op 14 januari 2014 zonder evenwel aan de benodigde één miljoen handtekeningen te komen.⁶³ Toch heeft dit initiatief voor veel bewustmaking gezorgd en is het debat sindsdien goed op gang gekomen. Ook in eigen land.

In Zwitserland, een land waar burgerinitiatieven al langer bestaan en gebruikt worden (en ook meer macht hebben: er kan namelijk een referendum mee afgedwongen worden), werd er een gelanceerd. Het werd getrokken door de lokale afdeling van BIEN en in het bijzonder door Enno Schmidt, die eerder al de docufilm *Grundeinkommen – ein Kulturimpuls* maakte. Op 4 oktober 2013 dienden ze hun petitie in met meer dan 130 000 handtekeningen in (meer dan de 100 000 benodigd om een referendum af te dwingen), wat ze in de verf zetten met een spectaculaire stunt. Op het plein voor het parlamentsgebouw in Bern dumpten de organisatoren van het burgerinitiatief een berg geld: 8 miljoen muntstukken – één voor elke inwoner van het land. Het Zwitserse voorstel gaat voluit voor een volwaardig

61 Van Parijs and Vanderborght, “History of Basic Income.”

62 “Annual Dividend Payouts.” <http://www.apfc.org/home/Content/dividend/dividend.cfm>

63 Het initiatief sloot af met 285 041 handtekeningen en het quotum werd in zes landen gehaald: Bulgarije, Slovenië, Kroatië, België, Estland en Nederland. Jordö, “285.041 European Citizens Want the EC to Consider Basic Income.”

basisinkomen: iedere inwoner zou maandelijks 2500 Zwitserse frank (ongeveer 2000 euro) ontvangen.⁶⁴ Het referendum zelf moet nog plaatsvinden maar is nu al een unicum.

Ook recenter zijn er experimenten gebeurd, zoals in Namibië en Indië. In 2012 zette de Indiase vrouwenorganisatie SEWA (*Self-Employed Women's Association*) met de hulp van UNICEF en de Britse professor en econoom Guy Standing een project op om de doeltreffendheid van een basisinkomen na te gaan.

1.7 Conclusie

We weten nu wat een basisinkomen is in de praktijk, een regelmatige uitkering die zonder voorwaarden aan iedereen wordt uitbetaald. Dit zou een aantal specifieke problemen aan de basis aanpakken in plaats van enkel de symptomen te bestrijden, zoals armoede, werkloosheid en het consumentisme. We mogen natuurlijk niet in de val trappen van het naïeve utopisme en denken dat een volwaardig, universeel en onvoorwaardelijk basisinkomen een panacee is voor al onze hedendaagse sociale of economische problemen. Zo zagen we bijvoorbeeld dat de kosten en financiering ervan een grote hindernis kunnen vormen en dat de sterke globalisering van mensen (migratie) en kapitaal in het nadeel kan spelen van een basisinkomen. Belangrijker is echter dat het probleem zich tussen de oren van de mensen bevindt: verdienen die mensen dat wel en zullen ze niet lui worden? Over elk van deze problemen kan er uitgebreid gediscussieerd worden (en dat wordt ook gedaan) en zijn er voor- en tegenargumenten te formuleren.

Ook hebben we gezien dat het geen nieuw idee, geen progressieve hype, is maar een idee met een lange, respectabele geschiedenis. Het is zelfs ouder dan sommige andere, radicale ideeën zoals het marxisme, die nochtans wel zeer invloedrijk zijn geweest. Het idee van een basisinkomen ontstaat ongeveer in dezelfde periode waarop het denken over armoede en rechtvaardigheid verandert van het christelijke *caritas* idee – dat armoede behoort tot de door God geschapen orde – naar het idee dat er zoiets moet zijn als een geïnstitutionaliseerde armoedebestrijding en distributieve rechtvaardigheid. Deze ommekeer hebben we in de 18de eeuw

⁶⁴ Lowrey, "Switzerland's Proposal to Pay People for Being Alive"; Baghdjian, "Swiss to Vote on 2,500 Franc Basic Income for Every Adult."

gesitueerd.⁶⁵ In de 20ste eeuw bleek het idee vaak, op diverse plaatsen en onafhankelijk van elkaar, de kop op te steken. Dit lijkt te getuigen van de dwingendheid die ervan uit gaat.

Het mag bovendien duidelijk zijn dat het een zeer actuele discussie is. Na het Europees burgerinitiatief en de aankondiging van een Zwitsers referendum kwam de discussie overal op kruissnelheid. Verschillende progressieve partijen in Europa hebben het basisinkomen in hun programma opgenomen. Zo bestond in Vlaanderen al langer de politieke beweging Vivant⁶⁶ die ervoor pleitte, maar steunen nu ook Jong Groen⁶⁷ en de Piratenpartij⁶⁸ het idee. Ook elders in Europa en de rest van de wereld krijgt het idee steeds meer aanhang en wordt het opgenomen in de programma's van progressieve partijen en bewegingen.

Er zijn dus veel redenen om voor- of tegen het basisinkomen te zijn, zowel uit praktische, ideologische, economische en sociale overwegingen. Maar waar we het nog niet uitgebreid over gehad hebben is de politiek-filosofische justificatie. Hier zal het in de volgende hoofdstukken over gaan, waarbij we ons op de libertaristische theorie(ën) zullen concentreren.

65 Fleishacker, *A Short History of Distributive Justice*, 1–4.

66 “Een basisinkomen voor iedereen.” <http://www.vivant.org/nl/programma/een-basisinkomen-voor-iedereen>

67 “Jong Groen voor Europees basisinkomen.” <http://www.jonggroen.be/node/1858>

68 “Piratenpartij Programma.” <http://programma.piratenpartij.be/#/basisinkomen>

HOOFDSTUK 2: HET LIBERTARISME VAN ROBERT NOZICK

Het libertarisme is een politiek-filosofische theorie en ideologie en gaat terug tot anti-autoritaire denkers van de 19de eeuw. Toen stond libertarisme vaak synoniem voor anarchisme en socialisme. Hier zal er daarentegen gefocust worden op de meer hedendaagse invulling die in de jaren '70 van de 20ste eeuw ingang heeft gevonden in de Verenigde Staten. Deze Amerikaanse versie van het libertarisme staat in scherp contrast met de vroegere anarchistische en socialistische invulling. Ideeën die vaak met deze hedendaagse vorm libertarisme worden verbonden zijn een kleine overheid; lagere belastingen; de vrije markt; de vrije keuze en verantwoordelijkheid van het individu; legalisatie van drugs en abortus; non-interventionisme; en dergelijke meer. Bedrijven en entrepreneurs staan centraal, niet de arbeider of een sociale klasse. Dit libertarisme staat in contrast met opvattingen die de nadruk leggen op overheidsinterventie en een sociale welvaartsstaat. Het wordt meestal als een rechtse ideologie gecatalogiseerd, voornamelijk op het economische vlak, en kan beschouwd worden als de theoretische drijfveer achter het neoliberalisme sinds de late jaren '70.

Het libertarisme maakt, onder het neoliberalisme, deel uit van het dominante discours tegen de sociale welvaartsstaat zoals deze bestaat in West-Europa. Tegelijkertijd is het ook een van de meest extreme en radicale theorieën. Dit maakt het libertarisme net zo interessant: het is een overtuigende (want) minimalistische politieke theorie. Toch blijft het belangrijk om de vraag te stellen wat wel en niet mogelijk is binnen de grenzen ervan en dus duidelijk deze grenzen af te tasten. Dit zal dan ook de belangrijkste kwestie zijn in dit en de volgende hoofdstukken: wat zijn die grenzen en, uiteindelijk, past een basisinkomen er binnen?

Ik zal het hier hebben over de theorie van distributieve rechtvaardigheid van Robert Nozick zoals hij deze uiteengezet heeft in zijn beroemde *Anarchy, State, and Utopia* uit 1974. Er zal niet ingegaan worden op andere libertaire denkers zoals Friedrich Hayek (1899-1992), Milton Friedman (1912-2006) of Murray Rothbard (1926-1995) – Ayn Rand en haar objectivisme lijken me zelfs helemaal niet relevant – omdat zij

dit thema vooral benaderen vanuit hun hoedanigheid als econoom, eerder dan vanuit de filosofie. Nozick vertrekt daarentegen hoofdzakelijk vanuit de moraalfilosofie.

Robert Nozick was een Amerikaanse filosoof aan Harvard University en een collega van onder meer John Rawls (1921-2002), die andere grote politiek filosoof van de 20ste eeuw. In 1974 publiceerde Nozick zijn controversiële en inmiddels meest beroemde werk, *Anarchy, State, and Utopia*. Dit werk was vooral bedoeld als libertaire kritiek en reactie op Rawls' eerder verschenen werk, *A Theory of Justice* (1971). Nozick was een man van vele talenten en waagde zich naast politieke filosofie – waar hij later maar zelden op terug keerde – ook aan andere ethische vraagstukken en aan epistemologie.

In dit hoofdstuk zullen we eerst kort ingaan op Nozicks visie op de staat en de samenleving. Op die manier kan de lezer zich een duidelijk beeld vormen van Nozicks theorie en hoe minimalistisch de theorie precies is. In de rest van het hoofdstuk zal de focus liggen op de theorie van distributieve rechtvaardigheid die hij formuleert. Daartoe zal eerst het algemene kader van zijn *entitlement theory* geschetst worden om er dan dieper op in te gaan. Hier komt ook zijn kritiek op de gangbare rechtvaardigheidstheorieën aan bod – namelijk dat ze een patroon vormen – en plaatst hij zijn eigen theorie daar tegenover als zijnde historisch. Daarna bespreken we zijn visie op eigendom en zelfbeschikkingsrecht en hoe volgens hem eigendom precies tot stand komt.

2.1 Anarchie en de staat

De libertarische theorie van Nozick is tweeledig. Enerzijds is er zijn bekende verdediging van de *minimal state* of nachtwakersstaat – de *anarchy* en *state* uit de titel. Anderzijds is er zijn theorie van distributieve rechtvaardigheid. Hoewel dit laatste het feitelijke onderwerp van dit hoofdstuk is zal eerst kort het idee en de argumentatie van de nachtwakersstaat toegelicht worden. Dit zal de lezer verdere achtergrond geven bij het waarom van Nozick's libertaire filosofie. Het derde luik van *Anarchy, State, and Utopia*, de minimal state als kader en inspiratie voor utopisme, wordt hier verder buiten beschouwing gelaten.

2.1.1 Rechten en de natuurtoestand

Nozick vertrekt, net als zijn grote inspiratiebron en traditioneel liberale denker John Locke, vanuit een individualistisch (natuur)rechten discours. Deze rechten zijn voor hem primair en onschendbaar. Zodoende bepalen ze voor hem het volledige politieke landschap. Hij opent zijn boek dan ook met de woorden: “Individuals have rights, and there are things no person or group may do to them (without violating their rights). So strong and far-reaching are these rights that they raise the question of what, if anything, the state and its officials may do.”⁶⁹

Hieruit volgt dat de enige toestand waarbij deze rechten niet geschonden worden de Lockeaanse *state of nature* is. “[Wherein] we have rights to life, liberty, and property, and the right to enforce those rights.”⁷⁰ Dit komt volgens Nozick overeen met een staat van anarchie, omdat een echte staat deze rechten zou schenden. Eén van de centrale eigenschappen van de staat is namelijk dat ze een monopolie heeft op geweld binnen een bepaald grondgebied. Volgens Nozick conflicteert dit echter met het recht op te komen voor onze eigen rechten en deze te beschermen. Een tweede eigenschap van de staat is dat ze bescherming biedt aan alle inwoners van het territorium, ongeacht of ze dit kunnen betalen en ongeachte of ze het eens zijn met deze staat. Met andere woorden: sommige mensen zullen door de staat gedwongen worden om te betalen voor anderen. Dit gaat ook in tegen het zelfbeschikkingsrecht (zie verder). De staat schendt dus vanwege haar aard onze fundamentele rechten.

De natuurtoestand is desondanks ook niet de meest ideale situatie. Elk individu beschikt wel over alle rechten maar is in de praktijk niet altijd in staat om deze ten volle uit te oefenen of zich te beschermen tegen misbruik en criminaliteit. Dus hoewel het individu in een louter negatieve interpretatie volledig vrij is – er is namelijk niets dat zijn rechten schendt – garandeert deze natuurtoestand dus niet dat datzelfde individu ze ook (ten volle) kan aanwenden en uitoefenen of deze rechten zelfs maar kan houden. De natuurtoestand mag echter ook niet gezien worden als een Hobbesiaanse oorlog van allen tegen allen: “Locke believed that in the state of nature rights rights would generally, although not always, be respected. People behave, for

69 Nozick, *Anarchy, State, and Utopia*, ix.

70 Wolff, *Robert Nozick: Property, Justice and the Minimal State*, 38.

the most part as they ought.”⁷¹ De staat kan deze positieve vrijheid wel bieden en biedt hier biedt wel enkele voordelen. Lockes oplossing voor dit dilemma tussen een immorele, rechten-schennende staat en een hyperindividualistische, mogelijks chaotische natuurtoestand, is deze van het sociaal contract. Mensen stemmen stilzwijgend in met de voordelen die de staat hen biedt en legitimeren op deze manier de staat zelf. Maar dit is voor de libertariër geen bevredigend antwoord.

2.1.2 How to back into a state without really trying

Nozicks eigen antwoord op dit dilemma zal de vorm aannemen van wat hij een *invisible hand explanation* (onzichtbare hand verklaring) noemt.

There is a certain lovely quality to explanations of this sort. They show how some overall pattern or design, which one would have thought had to be produced by an individual's or group's successful attempt to realize the pattern, instead was produced and maintained by a process that in no way had the overall pattern or design “in mind.” After Adam Smith, we shall call such explanations invisible-hand explanations.⁷²

Het probleem van de legitimatie van de staat verdwijnt volgens hem als je enerzijds de natuurtoestand van naderbij bestudeert en anderzijds inziet dat de staat ook onbedoeld, zonder voorafgaande intenties, tot stand kan komen. Zijn beschrijving van dit proces omvat vier grote stappen waarbij telkenmale de rechten van de individuen niet worden geschaad. Deze overlopen we hier kort.

In de natuurtoestand is het voor elk individu moeilijk om zijn rechten te verdedigen (door bijvoorbeeld compensatie af te dwingen, gestolen goederen terug te vorderen of iemand te straffen) omdat anderen sterker zijn dan hemzelf. Verder is het moeilijk om te bemiddelen in het geval van een conflict, omdat elke partij in zijn of haar eigen belang zal oordelen. Een onafhankelijk oordeel dat het conflict daadwerkelijk oplost is dus moeilijk te bereiken. Nozick postuleert echter dat mensen in de natuurtoestand bij gebrek aan staat of een ander alternatief, (1) zich zouden verenigen in groepen

⁷¹ Ibid.

⁷² Nozick, *Anarchy, State, and Utopia*, 18.

om elkaar te beschermen en (interne) disputen op te lossen. Omdat dit actief beschermen en bemiddelen veel tijd en moeite kost van de individuele leden is het volgens hem niet onaannemelijk dat er (2) gespecialiseerde instellingen (bedrijven) ontstaan die dezelfde bescherming bieden tegen een vergoeding. Ondanks het feit dat Nozick voorstander is van een vrije markt en dus wantrouwig staat tegenover het vormen van monopolies (of oligopolies), denkt hij dat er veel baat bij te halen is als deze instellingen fuseren of samen werken. Op die manier kan bemiddeling tussen deze instellingen vlotter werken. Ook houdt het steek voor het individu om zich aan te sluiten bij de grootste, machtigste instelling. Op termijn zal er op deze manier (3) een in een bepaald gebied dominante beschermingsinstelling (of een federatie van meerdere instellingen) ontstaan. Deze heeft een de facto monopolie op geweld waar kleinere instellingen of individuen niet tegen op kunnen maar de instelling beschermt nog steeds enkel haar klanten. Dit is de *ultra-minimal state*. Omdat deze staat het de facto monopolie op geweld heeft, en dus onafhankelijke individuen het recht ontnemt om zichzelf te verdedigen, moet deze instelling die benadeelde individuen daarvoor compenseren en dit kan de instelling volgens Nozick het makkelijkst doen door (4) bescherming te bieden aan iedereen in dat gebied, ook zij die geen klant zijn. Op dit moment zijn we aanbeland bij een volwaardige staat die een monopolie heeft op het geweld en alle inwoners van haar grondgebied beschermt. Dit is de minimal state van Nozick.

2.2 Entitlement theory

In het zevende hoofdstuk van *Anarchy, State, and Utopia* beschrijft Nozick zijn libertaire visie op (re)distributieve rechtvaardigheid. Hierbij merkt hij zelf op dat het geen neutraal concept is. Bewuste (her)verdeling is volgens hem niet zomaar mogelijk is in een vrije samenleving omdat grondstoffen en goederen niet in handen kunnen zijn van één groep. Zodoende kan er nooit centrale herverdeling zijn. Hij stelt dat “[i]n a free society, diverse persons control different resources, and new holdings arise out of the voluntary exchanges and actions of persons.”⁷³ Herverdeling zou ook een veel uitgebreidere staat vereisen dan de minimal state, die Nozick in het eerste deel van het boek schetste en is niet verantwoordbaar: “The minimal state is the most

73 Ibid., 149–150.

extensive state that can be justified. Any state more extensive violates people's rights.”⁷⁴ (zie hiervoor)

Als antwoord hierop stelt hij zijn *entitlement theory* (aanspraakstheorie) voor. Deze theorie presenteert volgens hem een neutrale beschrijving van de principes volgens dewelke een rechtvaardige verdeling tot stand kan komen. Deze theorie bestaat uit drie delen, drie principes, waarvan de eerste twee een beschrijving vormen van hoe een rechtvaardige verdeling van *holdings* (bezit) tot stand komt. Het derde deel behandelt de vraag wat er moet gebeuren wanneer de twee voorgaande principes geschonden worden en er dus sprake is van onrecht.

2.2.1 Justice in acquisition and justice in transfer

Allereerst is er *the principle of justice in acquisition* (principe van rechtvaardige verwerving) dat bepaalt hoe iets dat oorspronkelijk geen eigendom is van iemand, of iets wat een gemeenschappelijk goed was, tot privé-eigendom gemaakt kan worden. Het beschrijft dus hoe iemand (op een gerechtvaardigde manier) een eigendomsaanspraak kan maken op iets dat initieel geen privébezit is. Nozick zal stellen dat dit beperkt is door enkele voorwaarden, wat hij het *Lockean proviso* (Lockeaans voorbehoud) noemt. Hier zal later nog dieper op in gegaan worden.

Ten tweede is er *the principle of justice in transfer* (het principe van rechtvaardige overdracht) dat bepaalt wanneer iets op een rechtvaardige manier kan overgaan op een ander persoon. Hoe wisselt iets van eigenaar? Een precieze invulling van dit principe geeft hij niet, maar hij focust hoofdzakelijk op *voluntary exchanges* (vrijwillige uitwisselingen) tussen mensen. Volgens Nozick is een uitwisseling, of eender welke actie, vrijwillig wanneer de beperkingen van de mogelijke alternatieven enerzijds natuurlijk zijn (bijvoorbeeld de wetten van de fysica die je verhinderen om te teleporteren) of anderzijds afkomstig zijn van handelingen van anderen, gegeven dat zij het recht hadden om op die wijze te handelen.⁷⁵ Maar ook als persoon A het recht heeft om tot ruil over te gaan betekent dit nog niet dat dit kan indien persoon B dit recht niet heeft.⁷⁶ Aan de heel minimalistische vereisten die hij veronderstelt, de

⁷⁴ Ibid., 149.

⁷⁵ Ibid., 262–263.

⁷⁶ “[T]he right is a right to a relationship with someone else who *also* has the right to be the other

verwijzingen naar *market exchanges* (uitwisselingen op de markt) en de opstelling van het Wilt Chamberlain argument (zie verder) kunnen we opmaken dat hij het vooral over een kapitalistische markteconomie heeft, maar zijn theorie zich niet daartoe beperkt. Ook andere uitwisselvormen zijn mogelijk, zoals giften, waarbij geen compensatie verwacht wordt.⁷⁷

2.2.2 Justice preserving principles

Zolang er voldaan wordt aan deze twee principes zal de verdeling altijd rechtvaardig zijn, zo stelt Nozick. “A distribution is just if everyone is entitled to the holdings they possess under the distribution.”⁷⁸ Met andere woorden: als en slechts als er voldaan is aan de respectievelijke principes bij verwerving en overdracht van eigendom kan iemand aanspraak maken op het object in kwestie. En elke hierop volgende verdeling die via herhaaldelijke toepassing van deze principes tot stand komt is evenzeer rechtvaardig. Nozick stelt namelijk dat de mogelijkheden vastgelegd in het principle of justice in transfer de rechtvaardigheid van het geheel behouden: hij noemt ze *justice preserving*; ze behouden de rechtvaardigheid van de situatie. Hij gaat zelfs zo ver dat hij dit vergelijkt met het waarheidsbehoudende karakter van inferentieregels in de logica.⁷⁹ Dit ogenschijnlijk kleine punt is trouwens van groot belang in de rechtvaardigheidstheorie van Nozick – en van gelijk welke andere rechts-libertaire theorie van distributieve rechtvaardigheid. Hoe kunnen ze anders beargumenteren dat elke situatie in een vrije samenleving die niet op frauduleuze wijze tot stand komt, rechtvaardig blijft? Er is namelijk geen externe toets mogelijk. Anders zouden we te maken hebben met patronen (zie verder). Dit idee is zeker niet zonder critici en zal dan ook verder in het hoofdstuk besproken worden.

party in such a relationship. Adults normally will have the right to such a relationship with any other consenting adult who has this right, but the right *may* be forfeited in punishment for wrongful acts.” Het straffen is onderdeel van de retributieve rechtvaardigheid en is hier verder niet relevant. Ibid., 262–264.

77 Ook hoe iemand zijn eigendomsrecht over het ding kan afstaan valt onder dit principe. Ibid., 150–151.

78 Ibid., 151.

79 Nozick nuanceert zichzelf wel onmiddellijk: “The parallel between justice-preserving transformations and truth-preserving transformations illuminates where it fails as well as where it holds. That a conclusion could have been deduced by truth-preserving means from premisses that are true suffices to show its truth. That from a just situation a situation *could* have arisen via justice-preserving means does *not* suffice to show its justice. The fact that a thief’s victims voluntarily *could* have presented him with gifts does not entitle the thief to his ill-gotten gains.” Ibid., 151–152.

2.2.3 Het rechtzetten van onrecht

We leven natuurlijk niet in een volledig rechtvaardige samenleving, wat ook Nozick erkent. Mensen worden bestolen, frauderen of worden uitgesloten; allemaal illegitieme wijzen om eigendom te verwerven en de verdeling te beïnvloeden. Deze praktijken vallen allemaal buiten de door hem geformuleerde rechtvaardigheidprincipes. Hierdoor komt hij bij zijn derde principe: *the rectification of injustice in holdings* (het het rechtzetten van onrechtvaardigheden). Hierbij stelt hij zichzelf een hele hoop vragen: Wat zijn de verplichtingen van de misdadiger? Hoe ver mogen de slachtoffers gaan om orde op zaken te stellen? Is de persoon wiens bezit gebaseerd is op onrechtvaardigheden zelf onrecht aangedaan? Het is niet erg controversieel om te stellen dat het slachtoffer schadeloos gesteld moet worden en dat de dader hiertoe bijdraagt als deel van de straf. Maar niet alle onrecht kan tijdig worden rechtgezet. Integendeel, veel onrecht dateert van vroegere generaties. Hoe ver terug moeten deze onrechtvaardigheden dan worden recht gezet?⁸⁰ Bekijken we als voorbeeld iemands voorouders die slaven hielden in het Zuiden van de Verenigde Staten: moet die onrechtvaardigheid na 150 jaar nog rechtgezet worden en is die nabestaande die een schadevergoeding moet betalen zelf onrecht aangedaan? Wat met boeren, vroegere lijfeigenen, die geen eigendom hebben om in hun bestaan te voorzien? Moeten (vroeger) vervolgte minderheden gecompenseerd worden?

Nozick geeft geen direct antwoord op deze vragen, maar laat zeker de mogelijkheid open voor verregaande herstellingen. Hij stelt dat, indien we over een invulling van het rechtzettingsprincipe zouden beschikken⁸¹, we beschrijvingen van zowel de huidige (van onrechtmatigheden doordrongen) maatschappij als van de mogelijke maatschappij (waarin dat onrecht niet heeft plaatsgevonden) moeten opstellen. “If

⁸⁰ Ibid., 152.

⁸¹ Nozick zelf lijkt hier niet in te geloven, hij veronderstelt enkel zo een principe: “Idealizing greatly, let u suppose theoretical investigation will produce a principle of rectification. This principle uses historical information about previous situations and injustices done in them (as defined by the first two principles of justice and rights against interference), and information about the actual course of events that flowed from these injustices, until the present, and it yields a description (or descriptions) of holdings in the society.” Ibid., 152. Het is duidelijk dat dit een quasi onmogelijke opgave is. Dit komt overeen met de argumenten van enkele andere prominente libertairen waaronder F. A. Hayek die stellen dat “[...] society is uncontrollable, so government attempts to solve the problem of poverty are likely to fail; [...]” Fleishacker, *A Short History of Distributive Justice*, 92. en die ontvatbaarheid, die complexiteit van de maatschappij zorgt ervoor dat een sterk uitgewerkt rechtzettingsprincipe een onbereikbare fictie wordt.

the actual description of holdings turns out not to be one of the descriptions yielded by the principle, then one of the descriptions yielded must be realised.”⁸² Als we Nozick zijn eerste twee principes erbij nemen kunnen we stellen dat hij hier de poort wagenwijd opstelt voor een, weliswaar eenmalige, radicale 'herverdeling'. “A distribution is (*un*)just if it arises from another (*un*)just distribution [...]”⁸³ Eén van de besluiten die je hieruit kan trekken – maar dat Nozick zelf in het midden lijkt te laten – is dat je inderdaad tot aan de bron van alle kwaad terug moet gaan. Dit zou willen zeggen dat de reparaties die betaald zouden moeten worden aan personen (of misschien eerder volkeren) zeer groot zouden zijn en het speelveld drastisch zouden veranderen. Meerdere generaties van onrecht herstellen – plus eventueel een soort van interest voor de schade die het onrecht ook later heeft aangericht, als die ingebouwd zou zitten in de maatschappijbeschrijving volgens the principle of rectification – zou een zeer verregaande maatregel zijn die echter de nationale en globale machtsverhoudingen ten dele zou kunnen rechtekken.

Het soort van herverdeling waarover hier sprake is, is natuurlijk slechts eenmalig en niet structureel. Ongelijkheid is volgens Nozick dan ook helemaal geen structureel probleem, zolang deze maar op een rechtmatige manier tot stand komt. Dus ook na zo'n herverdeling zal de situatie blijven verschuiven. Maar de mogelijkheid tot zo'n grootschalige herverdeling is er wel en de potentiële gevolgen hiervan zijn niet te onderschatten.

2.3 Patronen en vrijheid

Nozick onderscheidt zijn theorie van de andere, meer courante, rechtvaardigheidstheorieën door het verschil tussen historische rechtvaardigheidsprincipes en ahistorische, *end-state principles* (op het eindresultaat gerichte principes) te introduceren. Dit linkt hij aan het fenomeen van patronen in distributie. Zijn eigen theorie hanteert daarentegen een historisch principe, dat wil zeggen dat “whether a distribution is just depends on how it came about.”⁸⁴ End-state principles daarentegen, moeten bepalen hoe de verdeling er ten alle tijde uit moet zien, dus “who ends up with what.” Dit impliceert in de meeste gevallen een continue,

82 Nozick, *Anarchy, State, and Utopia*, 153.

83 Ibid., 151 mijn toevoeging in cursief.

84 Ibid., 153.

structurele verdeling. Men beschikt bij deze end-state principles bij wijze van spreken over een blauwdruk waaraan de maatschappij op elk gegeven moment getoetst kan worden. Bij end-state principles is het de toestand van de verdeling zelf die ze rechtvaardig maakt of niet, niet het proces dat er toe leidde. Het probleem volgens Nozick is dat zulke end-state principles weinig rekening houden met het verleden, waardoor relevante informatie voor het beoordelen van de rechtvaardigheid van de situatie geen rol speelt. Voorbeelden van zulke informatie zijn bijvoorbeeld verdienste of misdadig gedrag van een persoon. Hoewel een rechtvaardige verdeling A structureel gelijkwaardig kan zijn aan verdeling B volgens een end-result principle, is dat niet noodzakelijk het geval volgens de historische benadering, waarbij er rekening gehouden wordt met hoe die verdeling precies tot stand is gekomen.

Daarnaast kan een principe ook een patroon vormen (*patterned principle*), dit wil zeggen dat de distributie gekoppeld is aan een of meerdere factoren. Zowel historische als end-state verdelingen kunnen een patroon hebben. Voorbeelden van ahistorische, end-state verdelingen met een patroon zijn bijvoorbeeld die waarbij de verdeling gebeurt op basis van geslacht, intelligentie of grootte. Maar ook historische verdelingen kunnen volgens een patroon verlopen: volgens (morele) merite, noden of nuttigheid. De meeste rechtvaardigheidsprincipes verlopen volgens zo'n patroon volgens Nozick, en kunnen vaak als maxims worden geformuleerd: *to each according to his ...* (van ieder naar zijn ...). De entitlement theory bevat volgens Nozick wel deelpatronen maar geen overkoepelend patroon dat deze op hun beurt weer verbindt: de deelpatronen ontstaan dynamisch uit de vrije handelingen van, en contracten tussen individuen. De verdeling komt enkel tot stand als gevolg van de acties die binnen de rechten van de individuen vallen, individuen die op hun beurt misschien wel een patroon nastreven maar nooit samen eenzelfde patroon bepalen. Omdat het hier echter een historisch principe betreft zal de verdeling die zo ontstaat niet lukraak zijn maar op een begrijpelijke manier tot stand komen. Er zijn steeds (al dan niet goede) bevattelijke redenen of deelpatronen om tot bepaalde uitwisselingen over te gaan: een ruil volgens de vermeende waarde van een goed, een erfenis of een schenking aan een goed doel. Samengevat:

“Nozick distinguishes between “historical” and “patterned” principles

of justice: the latter try to shoehorn society into some pattern, some ideal end-state, rather than letting it alone for the individuals who compose it to find their own way to their own different end-states.”⁸⁵

Het is voor Nozick van groot belang dat zijn theorie uitgaat van een historisch principe van rechtvaardigheid, zonder patroon. In een vrije samenleving is het volgens hem namelijk onmogelijk om zo een patroon in stand te houden door de vrijwillige (trans)acties van personen. Dit toont hij aan door middel van het inmiddels beroemde Wilt Chamberlain argument, geheel in de luchtige stijl die hij zo goed beheerst. Hij begint met het veronderstellen van rechtvaardige distributie D_1 – gelijk welke, “let's suppose it's your favorite one.” Vervolgens wordt de (toen) beroemde basketbalspeler Wilt Chamberlain een contract aangeboden bij een club die hem een bepaald deel van de toegangsprijs van elk ticket belooft. Wegens zijn enorme populariteit komen er veel mensen kijken en op het einde van het seizoen heeft Chamberlain zelf een tamelijk groot bedrag verzameld, veel meer dan een gewoon inkomen onder distributie D_1 bedraagt: het patroon is verstoord. Is deze nieuwe distributie D_2 , die afwijkt van de originele, onrechtvaardig omdat ze niet meer voldoet aan het rechtvaardigheidsprincipe dat voor D_1 gebruikt werd, zo vraagt Nozick zich af. D_2 is nochtans op volledig vrijwillige basis en volgens de door Nozick geformuleerde principes tot stand gekomen: de mensen hebben zelf gekozen of ze al dan niet een deel van hun beschikbaar inkomen, dat rechtvaardig bepaald was in D_1 , afstonden om Wilt Chamberlain te zien spelen.⁸⁶ Niemand lijkt slechter af te zijn: de mensen die Chamberlain wilden zien spelen hebben dat kunnen doen, de mensen die niets om basketbal geven zijn geen geld kwijt en Chamberlain zelf heeft er een mooi bedrag aan overgehouden.

“Nozick believes this scenario illustrates two problems with patterned theories of distributive justice. First, liberty upsets patterns. Anyone who believes that economic inequality is unjust will have to intervene in the free market, repeatedly and continuously, to undo the effects of

⁸⁵ Fleishacker, *A Short History of Distributive Justice*, 120.

⁸⁶ De verborgen premisse is hier dat D_1 een verdeling met absolute eigendomsrechten veronderstelt, maar waarom zou een rechtvaardigheidsprincipe ook een absoluut eigendomsrecht (en dus de mogelijkheid om ermee te doen wat je wilt) moeten inhouden? Hier zal Nozick uitgaan van het zelfbeschikkingsrecht. Johnson, “Nozick,” sec. II.

the choices people make. Second, intervening in this way [...] not only overturns the results of voluntary transactions; it also violates [Chamberlain's] rights by taking his earnings. It forces him, in effect, to make a charitable contribution against his will.”⁸⁷

Vrije interacties en patronen zijn dus niet compatibel met elkaar. Het soort rechtvaardigheidstheorieën waartegen Nozick hier argumenteert, deze die een end-state vooropstellen of een bepaald patroon willen hanteren, blijken dus vooral onhoudbaar in een vrije samenleving. Maar dit laatste citaat geeft ook al een ander probleem aan, namelijk dat van de eigendomsrechten. Hier zal in de volgende sectie dieper op ingegaan worden.

2.4 Zelfbeschikkingsrecht en het proviso

In een samenleving waarin de verdeling van middelen volgens een bepaald patroon verloopt (neem bijvoorbeeld terug D_1) moet, als we de gekozen rechtvaardige distributie willen bewaren, continu ingegrepen worden om de verstoorde situatie D_2 terug recht te zetten. Dit is een tweeledig probleem. Enerzijds heeft men dus niet alle recht om over zijn eigen middelen te beschikken, want uitwisselingen die niet volgens het patroon verlopen zouden de rechtvaardige verdeling verstoren. In dat geval beschikt men niet over een volwaardig eigendomsrecht. Anderzijds is het voor Nozick problematisch om voortdurend in te grijpen in de menselijke interacties om de scheeflopende verdeling D_2 terug recht te zetten. Dit gebeurt namelijk doorgaans door het innen van belastingen die dan centraal herverdeeld worden. Nozick ziet belastingen echter op het zelfde niveau als dwangarbeid: “taking the earnings of n hours labor is like taking n hours from the person; it is like forcing the person to work n hours for another's purpose.”⁸⁸ Wat is het verschil tussen mensen tegen hun wil verplichten om te werken ten behoeve van anderen (die minder goed af zijn) en het onder dwang (en dreiging van geweld) afnemen van iemands inkomen uit eigen arbeid? Voor Nozick zijn echter beide exact hetzelfde. Nochtans wordt het laatste goedgekeurd door velen en het eerste door zowat iedereen veroordeeld. Volgens Nozick zijn zowel belastingen als dwangarbeid schendingen van het

⁸⁷ Sandel, *Justice*, 37–38.

⁸⁸ Nozick, *Anarchy, State, and Utopia*, 169.

zelfbeschikkingsrecht dat hier voor het eerst als argument sterk naar voren komt. Dit argument zal voorts ook een centrale rol spelen bij de links-libertaristische theorieën (zie volgend hoofdstuk).

2.4.1 Eigendomsrechten en het zelfbeschikkingsrecht

Centraal aan X mijn eigendom noemen is “the right to determine what shall be done with X.”⁸⁹ Het is iemands recht om met zijn of haar eigendom te doen wat die wil. Dit kan uiteraard beperkt worden door enkele principes en de rechten van anderen, zoals bijvoorbeeld in het schadebeginsel: “My property rights in my knife allow me to leave it where I will, but not in your chest.”⁹⁰ Als het patroon ons echter verhindert om zelf te bepalen wie we wat geven (zij het in ruil voor iets anders, zij het als gift) beschikken we dus niet over een volwaardig eigendomsrecht. Patronen schenden op deze manier het eigendomsrecht. Het idee van eigendomsrecht kan trouwens ook toegepast worden op personen: een persoon mag zelf beslissen wat hij wil worden of doen en heeft het recht om de vruchten van zijn arbeid te plukken. Ons lichaam en arbeid zijn eigendom van onszelf. Dit is *self-ownership* (het zelfbeschikkingsrecht) en vormt een van de centrale principes van het libertarisme. Wanneer men een end-result principle of een patroon wil realiseren, impliceert dat sowieso dat andere mensen (of de staat) zich een eigendomsrecht over (een deel van) het totale inkomen, de productie, toe-eigent. Op deze basis int de staat ook belastingen en eist dus een deel van de (arbeids)tijd op.

Seizing the results of someone's labor is equivalent to seizing hours from him and directing him to carry on various activities. If people force you to do certain work, or unrewarded work, for a certain period of time, they decide what you are to do and what purposes your work is to serve apart from your decisions. This process whereby they take this decision from you makes them a *part-owner* of you; it gives them a property right in you.⁹¹

Elke theorie die aanvaardt dat er morele beperkingen zijn op wat men mag doen en

⁸⁹ Ibid., 171.

⁹⁰ Ibid.

⁹¹ Ibid., 172.

tegelijkertijd toch onvervreembare rechten bestaan moet dus omgaan met de mogelijkheid dat deze rechten het beoogde patroon in de weg staan. Zodoende kunnen sommige doelen dus niet gehaald worden. Als zou blijken dat Nozick gelijk heeft met zijn eigendomsargument, zou dit voor heel wat voorstanders van herverdeling een stok in de wielen zijn. Zoals aangetoond maakt het namelijk structurele herverdeling onmogelijk. Zij moeten dus een aanvaardbaar antwoord of alternatief bieden hiervoor, namelijk een historische theorie die niet volgens een patroon werkt en de eigendomsrechten (zowel extern in goederen als intern in zichzelf) respecteert.

2.4.2 Eigendomsverwerving en het Lockeans proviso

De laatste kwestie die hier aan bod komt is deze van het rechtvaardig tot stand komen van eigendom, een uitdieping van het principle of acquisition. Deze discussie is namelijk relevant voor het volgende hoofdstuk over het links-libertaristische theorieën, gezien die vaak dezelfde vragen stellen als Nozick. Hij gaat hier, net zoals bij de natuurtoestand, namelijk uit van een Lockeans perspectief op eigendomsrechten. Een van de meest gangbare liberale theorieën is de *labor theory of property* (arbeidstheorie van eigendom), zoals voorgesteld door John Locke. Iets tot eigendom maken gebeurt daarin door het vermengen van arbeid met iets dat geen eigenaar heeft.⁹² Gezien een persoon eigenaar is van zijn of haar eigen arbeid (wat volgt uit het zelfbeschikkingsrecht) en dat dit eigenaarschap het bewerkte object lijkt te doordringen, kan de vrucht van die arbeid tot eigendom gemaakt worden. Met dit soort theorieën zijn er natuurlijk heel wat problemen en ook Nozick gaat er tegen in: waarom verliest iemand zijn of haar eigendomsrecht niet in zijn of haar arbeid in plaats van een eigendomsrecht te verkrijgen in het object? Hoe precies sijpelt het eigendomsrecht door in een object door arbeid? Heeft het te maken met het toevoegen van waarde? En zo ja, waarom krijgt die persoon dan niet enkel een eigendomsrecht over de toegevoegde waarde in plaats van over het hele object? Neem het voorbeeld van een landbouwer die een openbaar stuk grond bewerkt. Waarom is hij daardoor eigenaar van het stuk landbouwgrond en niet louter van de opbrengst van de gewassen? We mogen dus aannemen dat Nozick zelf niet te vinden is voor

92 Ibid., 174; Locke, *Second Treatise of Government*, chap. 5 § 27.

deze theorie.

Hoe eigendomsverwerving ook werkt, er blijft altijd nog de vraag wat wel of niet tot eigendom gemaakt mag worden en onder welke voorwaarden. Met andere woorden, wanneer eigendomsverwerving precies toegestaan is in de echte wereld. Want elke keer een object tot eigendom gemaakt wordt verandert dit de situatie voor de anderen. Er verdwijnt dan namelijk een mogelijkheid: men kan niet meer (zonder toestemming) gebruik maken van het object in kwestie. Dit hoeft niet negatief te zijn of de situatie voor de anderen slechter maken. Als iemand een stuk land tot eigendom maakt en zo anderen de vrije toegang en het gebruik ervan ontzeg hoeft dat niet te betekenen dat zij slechter af zijn als ze bijvoorbeeld nog toegang hebben tot ander land. Als die persoon dat stuk land dan cultiveert kan het ook zijn dat de situatie van die anderen zelfs verbetert, door bijvoorbeeld een deel van mijn opbrengsten te verkopen of weg te geven. Dit kan mogelijks zelfs het verlies dat zij door de verwerving opgelopen hebben, goedmaken. Het gaat er dus om of we door deze eigendomsverwerving (en de hierop volgende transfers van eigendom) anderen in een slechtere situatie brengen dan ze oorspronkelijk, in de natuurtoestand, waren.

Hier treedt het Lockeans *proviso* in werking. Dit proviso is een voorwaarde voor eigendomsverwerving dat zegt dat er “enough and as good left in common for others”⁹³ moet zijn. Met andere woorden, het proviso stelt dat eigendomsverwerving illegitiem is als het de situatie van anderen (in een oorspronkelijke situatie) slechter maakt.⁹⁴ Dit hoeft evenwel geen argument te zijn tegen permanente eigendomsrechten waarbij, omdat het proviso vanaf een gegeven moment de verdere verwerving van eigendom tegen zou houden, alle voorgaande eigendomsverwervingen ook illegitiem worden. Er zijn namelijk meerdere manieren waarop iemand slechter af kan zijn hierdoor. Het is niet omdat de mogelijkheid tot verdere eigendomsverwerving wegvalt (omdat al het andere al ingepalmd is door anderen) dat ook de mogelijkheid tot gebruik ervan weg valt. Als we, zoals Nozick doet, een minder strenge interpretatie van het proviso hanteren, dan lijkt het er inderdaad op dat (het verwerven van) eigendomsrechten legitiem is.

93 Nozick, *Anarchy, State, and Utopia*, 175; Locke, *Second Treatise of Government*, chap. 5 § 27 & 33.

94 Wolff, *Robert Nozick: Property, Justice and the Minimal State*, 110.

Het proviso stelt ook een aantal beperkingen op het op een rechtvaardige manier overdragen van eigendom, op het principle of justice in transfer met andere woorden. Als een serie van uitwisselingen ertoe leidt dat alle eigendom over één substantie, drinkbaar water bijvoorbeeld, in de handen van één individu komt, dan is het proviso geschonden.

Each owner's title to his holding includes the historical shadow of the Lockean proviso on appropriation. This excluded his transferring it into an agglomeration that does violate the Lockean proviso and excludes his using it in a way, in coordination with others or independently of them, so as to violate the proviso by making the situation worse than their baseline situation.⁹⁵

Het proviso is dus iets dat ook na de initiele eigendomsverwerving geldig blijft. Hoe Nozick deze *baseline* wil bepalen laat hij zelf in het midden – hij stelt dat de prijs van (onbewerkte) grond en grondstoffen daarin centraal staat – maar hij stelt wel dat “[s]omeone whose appropriation [or transaction] otherwise would violate the proviso still may appropriate [or transfer his property] provided he compensates the others so that their situation is not thereby worsened.”⁹⁶ Het interessante hieraan is dat de beperkingen op de vrije rechten van individuen intern zijn aan de theorie en de principes zelf, en dus niet ad hoc, bepaald door een patroon, tot stand komen. De focus van de theorie ligt namelijk op de manier waarop een situatie tot stand komt; op de historische achtergrond.

2.5 Problemen in Nozick's theorie

We hebben nu gezien hoe een staat, zij het een minimal state, toch op een rechtvaardige manier tot stand kan komen zonder het oorspronkelijk de bedoeling is geweest. We weten ook dat de overheid niet veel marge heeft buiten deze minimal state, zonder de rechten van individuen te schenden, ook (en vooral) wat het (her)verdelen van middelen betreft. Dit werd duidelijk gemaakt in Nozick's entitlement theory die hij onderscheidt van andere rechtvaardigheidstheorieën omdat deze historische principes hanteert (waarbij het tot stand komen van een

⁹⁵ Nozick, *Anarchy, State, and Utopia*, 180.

⁹⁶ Ibid., 178.

bepaalde situatie het belangrijkste aspect is) en geen overkoepelend patroon bevat dat door vrije transacties verstoord kan worden. We zagen dat de entitlement theory bestaat uit drie principes en dat bij de eerste twee (de principes van justice in acquisition en justice in transfer) de ideeën over zelfbeschikkingsrecht, eigendomsrecht en vrijwillige transacties centraal staan. Het recht op eigendom is voor Nozick een gevolg van het zelfbeschikkingsrecht. Zodoende wordt het verwerven van eigendom enkel beperkt door het proviso en het zelfbeschikkingsrecht van anderen. Het eigendomsrecht bepaalt op zijn beurt ook wat het betekent om vrij te interageren en eigendom uit te wisselen met derden (want als dit niet zomaar mogelijk is, is het eigendomsrecht niet volledig). Het derde principe (het principle of rectification of injustice) bepaalt wat er moet gebeuren wanneer één van de twee eerste principes geschonden wordt. In het bijzonder bepaald dit principe het compenseren van onrecht.

Toch zijn er verschillende problemen te vinden met Nozick zijn theorie en zijn er ook enkele punten die de moeite zijn om aan te stippen. Dit voornamelijk in het licht van het laatste, afsluitende hoofdstuk. We bespreken er ruwweg vier.

2.5.1 Justice preserving principles?

Als eerste is er het idee dat de drie principes van de entitlement theory, justice preserving zijn. Zoals aangegeven stelt Nozick dat zolang er aan de eerste twee principes voldaan wordt en het derde principe wordt gebruikt om fouten recht te zetten, de op die manier tot stand gekomen distributie rechtvaardig is. Deze veronderstelling is nodig om de recht-libertaire, minimalistische visie van Nozick te kunnen beargumenteren waarin een historische verdeling altijd rechtvaardig blijft, ongeacht de eindtoestand. Dit lijkt intuïtief heel aannemelijk op de korte termijn, maar is dat helaas niet op langere, intergenerationele termijn. Hier kunnen we zelfs Nozick's eigen invisible hand explanations tegen zichzelf keren. Stel dat er na verloop van tijd, onbedoeld, een grote kloof tussen twee of meerdere groepen in de samenleving ontstaat, zoals die tussen arm en rijk? Dit lijkt helemaal geen groot probleem te zijn binnen één generatie, ze hebben namelijk zelf kunnen kiezen welke transacties ze aan gingen. Maar over het verloop van meerdere generaties lijkt dit al moeilijker te verantwoorden. Kan je als individu verantwoordelijk gesteld worden

voor de goede of slechte keuzes van je voorouders? Zijn de zo ontstane verschillen tussen deze groepen (klassen?) van mensen wel rechtvaardig? Is het niet redelijk om aan te nemen dat het hele idee van justice preserving inherent fout is? Kan hier wat aan gedaan worden? Stel dat we het probleem beperken tot één generatie dan is er misschien een extra principe mogelijk die intergenerationele discrepanties aanpakt. Een aangepast of beperkt erfrecht bijvoorbeeld.

2.5.2 Rechtzetten van onrecht

Ten tweede zijn er de mogelijke implicaties van het principe van rectification of injustice. Als we besluiten dat een (groot) deel van de huidige verdeling op onrechtvaardige manier tot stand is gekomen; dat we ruwweg kunnen schatten hoeveel schade er is aangericht op deze manier; en dat we dit willen rechtzetten; hoe gaan we dan te werk? Halen we de middelen waar ze (over de loop van generaties) onrechtmatig terecht zijn gekomen? Behandelen we de huidige eigenaars dan niet onrechtvaardig? Nozick geeft niet duidelijk aan welk principe prioriteit heeft op lange termijn. Is herverdeling (gefinancierd via belastingen) vanuit dit argument niet te verkiezen boven bepaalde mensen van hun fortuinen te beroven om een eenmalige rechtzetting te bewerkstelligen?

2.5.3 Oorspronkelijke verwerving van eigendom

Ten derde zijn er de vereisten voor het verwerven van eigendom. Er zijn goede redenen om vragen te stellen bij de *first-come, first-served* aanpak die het Lockeans proviso voorstelt. Heeft niet iedereen evenveel recht tot eenzelfde eigendom? Nozick gaat ook niet dieper in op de staat van goederen vóór ze tot privé-eigendom gemaakt worden. Moeten we die beschouwen als collectieve goederen? Hoe werken die dan? Deze (en onderstaande) problematiek zal centraal staan bij de meeste links-libertaristische theorieën.

2.5.4 Compensatie

Tot slot hebben we het overkoepelende idee van compensatie. Als schade berokkend wordt aan een ander, of je wil iets doen (waar je het recht toe hebt) maar dat door het proviso verhinderd wordt, moet je compensatie betalen. Het compenseren maakt dat

bepaalde handelingen die anders verboden zouden zijn, toch toegestaan worden, mits de juiste vergoeding. Dit idee van compensaties, dat wederom door Nozick maar zijdelings wordt aangehaald, verdient veel meer aandacht. Ook dit zullen de links-libertairen trachten te doen, als antwoord op het probleem van het verwerven van privé-eigendom. Zij zullen het betalen van belastingen bijvoorbeeld zien als een vorm van compensatie die via herverdeling betaald wordt. Maar ook de problemen van justice preserving principles of van rectification of injustices kunnen op deze manier benaderd worden.

Nozick zijn theorie is sterk en snijdt scherp voor zij die de vrijheid van het individu hoog in het vaandel dragen. Mensen die zijn kritieken ter harte willen – of durven – nemen maar zijn conclusies (het pleidooi voor een kapitalistische markteconomie met slechts een minimale staat) niet aanvaarden, staan voor de zware opdracht om een passend antwoord te formuleren binnen dit libertaire kader. Dit is wat de zogenaamde links-libertairen trachten te doen en wat ook het onderwerp zal vormen van mijn volgende hoofdstuk.

HOOFDSTUK 3: HET LINKS-LIBERTARISME

Als reactie op Nozick zijn interpretatie en algemene heropbloei van Lockeans libertarisme, ontstond in het links-progressieve kamp het links-libertarisme. Zij die het niet eens waren met de rechts-libertaire conclusie van Nozick maar toch diep onder de indruk waren van zijn libertaire kritiek namen de uitdaging aan. Ruwweg gesproken wordt dit aangepakt door naast het zelfbeschikkingsrecht een tweede, onafhankelijke premisse aan te nemen die stelt dat de wereld op een zekere, egalitaire manier beheerd moet worden en dat iedereen evenveel recht heeft op een eerlijk deel ervan.

Waar bevindt het links-libertarisme zich in de conceptuele ruimte? Het maakt deel uit van de stroming van het liberaal egalitarisme, wat op zijn beurt de overlapping is van egalitarisme en liberalisme. Libertarisme is de stroming binnen het liberalisme dat een zeer sterk belang hecht aan eigendomsrechten en het zelfbeschikkingsrecht. Van dat libertarisme valt, net zoals het liberalisme in het algemeen, een deel onder het liberaal egalitarisme (het links-libertarisme dat we hier zullen beschrijven) en is er een deel dat er buiten valt (het rechts-libertarisme, zoals dat van Nozick, zie vorig hoofdstuk).⁹⁷ Het links-libertarisme is dus niet louter een reactie op Nozick en andere rechts-libertairen, maar het deelt ook de gevoeligheden en de analyses van andere egalitaire denkers, zoals Ronald Dworkin en G. A. Cohen.

Dit hoofdstuk zal een algemene beschouwing geven van het links-libertarisme waarbij de politiek-filosofische kernaspecten van de theorie besproken zullen worden. Er zal ingegaan worden op het zelfbeschikkingsrecht; de egalitaire verdeling van externe middelen; en eigendomsverwerving en herverdeling, dit laatste met een focus op de twee brede posities inzake de herverdelingscomponent van deze stroming, namelijk de *resourcist* en *welfarist* benaderingen. Voor de structuur van dit hoofdstuk wordt er voornamelijk beroep gedaan op het introductiehoofdstuk van Peter Vallentyne in het door hem en Hillel Steiner samengestelde overzichtswerk *Left-Libertarianism*

⁹⁷ Vallentyne, Steiner, and Otsuka, "Why Left-Libertarianism Is Not Incoherent, Indeterminate, or Irrelevant: A Reply to Fried," 211–212.

and its Critics: The Contemporary Debate (2000), dit zal ons in staat stellen om deze deelaspecten duidelijk af te bakenen en te plaatsen. Hierbij zal als volgt te werk worden gegaan. Allereerst bespreken we de rol van het zelfbeschikkingsrecht in het link-libertarisme, iets wat grotendeels gedeeld wordt met het rechts-libertarisme. Toch zullen we hier dieper op ingaan, omdat een analyse van het concept zich voornamelijk vanuit de links-libertaire hoek heeft opgedrongen. Hierna komt de vraag naar de rechten in externe, natuurlijke grondstoffen aan bod, in welke staat zij zich initieel bevinden en beheerd worden en hoe ze gebruikt mogen worden, en hoe ze toegeëigend kunnen worden, tot (privé)eigendom gemaakt kunnen worden dus en wat daar tegenover staat ter compensatie. Als laatste komt de eigenlijke herverdelingsvraag: op welke manier moet dit fonds van compensaties gebruikt worden? Hier komt het onderscheid tussen resourcist en welfarist naar boven en zal dan ook besproken worden. Afsluiten gebeurt met een korte omschrijving van wat de meest plausibele en bruikbare theorie lijkt.

3.1 Het zelfbeschikkingsrecht

Fundamenteel voor het libertarisme, dus ook voor de linkse variant die we hier bespreken, is het zelfbeschikkingsrecht (*self-ownership*).⁹⁸ In het libertarisme wordt er van uit gegaan dat individuen (rationele agenten⁹⁹) zichzelf initieel bezitten. Het zelfbeschikkingsrecht wordt dus gekaderd als een moreel eigendomsrecht en geen legaal eigendomsrecht.¹⁰⁰ Het gaat om een eigendomsrecht in interne, persoonlijke middelen en capaciteiten, zowel fysiek (het gehele lichaam en acties) als mentaal.¹⁰¹ Hoe moeten we dit begrijpen? Individen beschikken over zichzelf op dezelfde manier als we over levenloze objecten kunnen beschikken.¹⁰² G. A. Cohen geeft in zijn omvangrijke studie van het concept, *Self-ownership, freedom and equality* (1995), nog een andere omschrijving:

98 Vallentyne, "Left-Libertarianism - A Primer," 2–3; Otsuka, *Libertarianism without Inequality*, 2; Vallentyne, "Left-Libertarianism," 153–154.

99 Net zoals de meeste geschriften houden we ons hier in eerste instantie niet bezig met het probleem van andere potentieel morele wezens zoals embryo's, kinderen of zelfs dieren.

100 Morele eigendomsrechten zijn niet altijd opgenomen als legale rechten en vice versa. Slavernij was bijvoorbeeld legaal in de VS tot de Amerikaanse Burgeroorlog, maar moreel gezien was dit extreem onrechtvaardig. Vallentyne, "Left-Libertarianism," 153.

101 Cunliffe, "Left-Libertarianism - Historical Origins," 1.

102 Vallentyne, Steiner, and Otsuka, "Why Left-Libertarianism Is Not Incoherent, Indeterminate, or Irrelevant: A Reply to Fried," 202; Vallentyne, "Left-Libertarianism - A Primer," 2.

According to the thesis of self-ownership, each person possesses over himself, as a matter of moral right, all those rights that a slaveholder is entitled, legally speaking, to dispose over his slave. A slaveholder may not direct his slave to harm other (non-slave) people, but he is not legally obliged to place him at their disposal to the slightest degree: he owes none of his slave's service to anyone else.¹⁰³

Met andere woorden, niemand mag een ander individu gebruiken zonder zijn of haar toestemming (*consent*). Niemand anders kan beslissen over de handelingen die een persoon kan of zal stellen, niemand anders heeft het recht om de integriteit van een persoon te schenden. Als die persoon daar de toestemming toe geeft daarentegen zijn dit soort acties wel degelijk legitiem.

Ook wanneer het immoreel zou zijn om een bepaalde handeling niet te stellen kan niemand hiertoe gedwongen worden. Het libertarisme is een rechtvaardigheidstheorie die zich bezig houdt met moreel toelaatbare dwang en niet met wat moreel wenselijk is. “[A]n action is unjust if and only if others are morally permitted to coerce one not to perform it. Some just actions may be morally impermissible and some (more controversially) unjust actions may be morally permissible.”¹⁰⁴ Een voorbeeld van het eerste is het nalaten van iemand te redden van de verdrinkingsdood. Een voorbeeld voor het tweede is het stelen van iemands auto om een ander persoon naar het ziekenhuis te voeren.

3.1.1 Volledig zelfbeschikkingsrecht

Peter Vallentyne zelf verdedigt een volledig zelfbeschikkingsrecht (*full self-ownership*). Dit volledig zelfbeschikkingsrecht is een speciale vorm van een volledig eigendomsrecht. “Full ownership is a logically strongest set of ownership rights that one can have over a thing that is compatible with other having the same kind of ownership rights over everything else in the world.”¹⁰⁵ Het is dus mogelijk om een sterker, uitgebreider eigendomsrecht te formuleren, maar dat is dan niet verenigbaar met anderen die over dezelfde rechten beschikken. Voorbeelden hiervan zouden

¹⁰³ Cohen, *Self-Ownership, Freedom, and Equality*, 68.

¹⁰⁴ Vallentyne, “Left-Libertarianism - A Primer,” 2.

¹⁰⁵ Vallentyne, “Left-Libertarianism,” 154.

kunnen zijn: een eigendomsrecht dat anderen een verplichting geeft een entiteit op een bepaalde manier te gebruiken of een eigendomsrecht dat bepaald dat een persoon zich zonder compensatie zomaar andermans eigendom kan toe-eigen.

Het zelfbeschikkingsrecht kan volgens Vallentyne omschreven worden als een set van zes rechten¹⁰⁶:

- 1) zeggenschapsrechten over de entiteit (*control rights*), het kan gebruikt worden zonder de toestemming van anderen en het mag enkel door anderen gebruikt worden met toestemming van de eigenaar;
- 2) het recht om gecompenseerd te worden voor het gebruik zonder toestemming (*rights to compensation*);
- 3) het recht om deze rechten ook effectief uit te voeren en dus te straffen of dwang in te roepen (*enforcements rights*);
- 4) het recht om deze set van rechten over te dragen via verkoop, huur of als geschenk (*rights to transfer*) of ze op te geven (*abandonment*);
- 5) bescherming tegen verlies van deze rechten zonder toestemming (*immunities to non-consensual loss*)
- 6) bescherming tegen het verlies van andere rechten om deze rechten te kunnen uitvoeren (*immunities to the loss of other rights*), hierin zit bijvoorbeeld ook de vrijstelling van betalingen (*payment immunities*) vervat – deze rechten zijn niet gehuurd maar permanent gevestigd in de persoon.

Vooraf het overdragen van deze rechten is een radicale stelling. Niet alleen worden mensen beschermd tegen handelingen waar ze niet mee in gestemd hebben, ze kunnen hun rechten, hun bescherming, ook opgeven, verkopen of schenken. “[F]ull self-ownership holds both that it is unjust to treat people in certain ways without their permission, and that it is just to do so with their permission (as long as no other

¹⁰⁶Vallentyne, “Left-Libertarianism - A Primer,” 2; Vallentyne, Steiner, and Otsuka, “Why Left-Libertarianism Is Not Incoherent, Indeterminate, or Irrelevant: A Reply to Fried,” 204–205; Vallentyne, “Left-Libertarianism,” 254.

rights are violated in the process).”¹⁰⁷ Met andere woorden: mensen kunnen hun toestemming geven voor die zelfde behandelingen die anders illegitiem zijn. Lang niet iedereen is bereid dit te aanvaarden, sommigen houden het liever gewoon op beperkingen van bepaald gedrag, zonder daarbij de mogelijkheid te laten om ervoor toestemming te geven. Dit zou in dit geval betekenen dat men zijn of haar rechten niet mag overdragen of er afstand mag van doen. Er is in dat geval dus geen sprake van volledig zelfbeschikkingsrecht maar slechts van gedeeltelijk zelfbeschikkingsrecht.¹⁰⁸

Een bekend moreel probleem dat opduikt bij de verdediging van volledig zelfbeschikkingsrecht is dat van de vrijwillige slavernij. De transfer rights bepalen namelijk dat ook de control rights (of eender welke selectie van rechten uit de set) overgedragen kunnen worden aan een ander, die in dat geval volledig over lichaam, arbeid en leven zou kunnen beschikken (afhankelijk van het contract). Dit lijkt voor velen onwenselijk.¹⁰⁹ Een mogelijk, maar weliswaar onvolledig, argument tegen dit bezwaar zou kunnen zijn dat “[f]ull self-ownership includes the right to transfer one's right over oneself, but it does not ensure that others have the right (power) to acquire these rights.”¹¹⁰ Maar het is moeilijk te bepalen of dat voor alle rechten zou gelden of welke de criteria zouden kunnen zijn (indien zij al te vinden zijn) om te bepalen welke rechten we ons wel of niet kunnen toe-eigenen. Het blijft dus nog steeds een probleem. Daarom dat sommigen inderdaad stellen dat vrijwillige slavernij gerechtvaardigd kan zijn. Ook Robert Nozick zelf gelooft dat iemand het recht heeft om zijn of haar zelfbeschikkingsrecht op te geven en in permanente slavernij te leven; hij schrijft dat “someone may choose (or permit another) to do to himself anything unless he has acquired an obligation to some third party not to do or allow it.”¹¹¹ Een andere verdediging luidt dat een weloverwogen beslissing om zichzelf als slaaf te verkopen een ultieme uitoefening kan zijn van iemands autonomie. Vergelijk het met zelfdoding: in allebei de gevallen wordt een beslissing genomen die erin resulteert dat de persoon in kwestie geen morele autonomie meer heeft en toch is dit een van de

107 Vallentyne, “Left-Libertarianism - A Primer,” 3.

108 Ibid., 2–3.

109 Merk trouwens op dat onvrijwillige slavernij nog steeds het zelfbeschikkingsrecht schendt en dus nog steeds onrechtvaardig is.

110 Vallentyne, “Left-Libertarianism - A Primer,” 3.

111 Nozick, *Anarchy, State, and Utopia*, 58.

belangrijkste en meest autonome beslissingen die een mens kan maken. Daarnaast zijn er ook voorbeelden in onze maatschappij van gedeeltelijke vrijwillige slavernij die we minder problematisch lijken te vinden, zoals bijvoorbeeld militaire dienst (waarbij de legerleiding grote zeggenschap krijgt over het doen en laten van die persoon en hun fysieke integriteit zelfs kan opofferen indien vereist).¹¹²

Een andere kritiek, geopperd door Barbara Fried, is dat het concept van volledig zelfbeschikkingsrecht ondergedetermineerd is. Het zelfbeschikkingsrecht is, zoals hiervoor al besproken, een bundel van deelrechten. Omdat de sterkte van zulke deelrechten kan variëren is er geen één unieke verzameling rechten maar zijn er verschillende, gelijkwaardige sets. Sterkere compensatierechten impliceren bijvoorbeeld zwakkere immuniteitsrechten en omgekeerd leveren zwakke compensatierechten sterkere immuniteitsrechten op. Het is dus niet bepaald welke set rechten het sterkste is en het zelfbeschikkingsrecht kan dus op verschillende manieren geïnterpreteerd worden. Het is dus ondergedetermineerd.¹¹³ Toch is er een significante en gedetermineerde kern in het zelfbeschikkingsrecht. Zo zijn de control rights en de transfer rights wel duidelijk bepaald en heerst er geen indeterminisme.¹¹⁴

3.1.2 Anti-paternalisme en vrijheid

We mogen niet uit het oog verliezen wat de eigenlijke betekenis van dit zelfbeschikkingsrecht is. Deze moet op de juiste manier geïnterpreteerd worden, zowel in het licht van links- als het rechts-libertarisme. We moeten namelijk beseffen dat het zelfbeschikkingsrecht als een radicaal anti-paternalistische doctrine bedoeld is. Daar wijst ook Richard Arneson duidelijk op:

The self-ownership principle appeals to a certain picture of liberty, not to utility maximization. [...] That is to say, the idea of self-ownership is not that I have such rights over my body as well be conducive to the long-run maximization of my own utility, nor that I have such rights over my body as I would have agreed to, along with others, in a hypothetical bargaining

¹¹² Vallentyne, “Left-Libertarianism,” 159.

¹¹³ Fried, “Left-Libertarianism: A Review Essay,” 72–75; Vallentyne, Steiner, and Otsuka, “Why Left-Libertarianism Is Not Incoherent, Indeterminate, or Irrelevant: A Reply to Fried,” 205.

¹¹⁴ Vallentyne, Steiner, and Otsuka, “Why Left-Libertarianism Is Not Incoherent, Indeterminate, or Irrelevant: A Reply to Fried,” 205–207.

situation in which each agent is striving to maximize her own long-run utility.¹¹⁵

Het zelfbeschikkingsrecht is bedoeld om de mensen de totale vrijheid te geven om hun leven te leiden zoals zij dat zelf willen, volgens hun visie op het goede leven (of zelfs daar tegen in). Dit betreft ook die mensen die ervoor kiezen om niet veel te arbeiden in hun leven, die niet ernaar streven het zo goed mogelijk te hebben of zich in te schrijven in een logica van winstmaximalisatie. Het laat mensen met andere woorden ook toe het soort leven te leiden dat in gaat tegen wat de goegemeente denkt dat een goed leven zou moeten zijn.

3.1.3 Beperkingen op het zelfbeschikkingsrecht

Toch zijn er redenen waarom een eerder beperkt zelfbeschikkingsrecht wenselijk zou kunnen zijn. Michael Otsuka, bijvoorbeeld, zegt dat hij voorstander is van het zelfbeschikkingsrecht is, maar stelt in zijn *Libertarianism without inequality* een libertair zelfbeschikkingsrecht voor dat onopzettelijk kwaad niet verbiedt.¹¹⁶ Hij is het dus niet eens met Vallentyne dat libertariërs per definitie uitgaan van een volledig zelfbeschikkingsrecht en is voor een mildere invulling van het tweede recht dat Vallentyne onderscheidt (zijnde *the right to transfer*). Otsuka doet dit omdat hij een dilemma ziet in een volledig zelfbeschikkingsrecht, namelijk de vraag of zo'n volledig zelfbeschikkingsrecht schadelijke invasieve handelingen zonder toestemming toestaat of niet. Zo neen: is dit niet al te fanatiek? Onschuldigen doden ter zelfverdediging of een onschuldige doden om meer slachtoffers te voorkomen (zoals in het bekende trolley dilemma) is niet toegestaan. Otsuka ziet hier niet veel heil in. In zoverre dat sommige libertariërs erop gebrand zijn om belastingen voor herverdeling tegen te gaan berust dit niet op het recht om niet geschaad te worden maar op het recht om niet gebruikt te worden. Anderzijds, als niet-intentionele schadelijke handelingen wel toegestaan zijn is het de vraag hoe het komt dat intentionele schade het zelfbeschikkingsrecht schendt en niet-intentionele niet. Maar Otsuka acht het niet mogelijk om deze vraag te beantwoorden.¹¹⁷ Zijn definitie van een libertair zelfbeschikkingsrecht omvat dus enkel de eerste en de derde vereiste van Vallentyne

¹¹⁵ Arneson, "Lockean Self-Ownership: Towards a Demolition," 323.

¹¹⁶ Otsuka, *Libertarianism without Inequality*, 15.

¹¹⁷ Ibid., 13–14.

en ook deze zijn (licht) afgezwakt, hij spreekt namelijk over 'sterk gebonden rechten' (*very stringent rights*). Later voegt hij wel nog als extra vereiste toe dat het zelfbeschikkingsrecht 'robuust' moet zijn. Dit wil zeggen dat men over genoeg middelen beschikt om dit zelfbeschikkingsrecht niet uit noodzaak te moeten opgeven (zie verder). Dit soort beperkte zelfbeschikkingsrecht tracht dus om absurde situaties te vermijden zonder zijn conceptuele waarde te verliezen. Het is daarom mogelijk de interessantste benadering ervan.

3.2 Natuurlijke grondstoffen en eigendom

Het zelfbeschikkingsrecht zegt iets over de rechten van individuen, maar zegt niets over de externe wereld. Deze externe wereld bestaat uit dingen die geen morele status hebben (entiteiten zonder *agency* of zelfbewustzijn). Deze entiteiten zijn dan weer op te delen in natuurlijke grondstoffen (*natural resources*) – dit wil zeggen: dingen die niet bewerkt zijn geweest door een (niet-goddelijke) agent – en artefacten (*artifacts*) die ontstaan zijn door natuurlijke grondstoffen te bewerken. Voorbeelden van natuurlijke grondstoffen zijn land, ertsen, lucht, de zeeën, enzoverder. Voorbeelden van artefacten zijn bewerkte akkerlanden, tafels, gebouwen en dergelijke meer.¹¹⁸

Nozick gaat in zijn entitlement theory niet dieper in op het statuut van deze externe middelen, hij gaat er van uit dat deze *unowned* (geen bezit) zijn en verder enkel onderhevig aan zijn Lockeans proviso (zie vorig hoofdstuk). Links-libertairen stellen daarentegen dat natuurlijke grondstoffen op een egalitaire manier worden beheerd. “[The left-libertarians] reject the inegalitarian scramble for natural resources in favour of some more egalitarian title in them.”¹¹⁹ Merk trouwens op dat deze stelling een onafhankelijke veronderstelling is en geen gevolg van het zelfbeschikkingsrecht.¹²⁰

Michael Otsuka stelt, tegen Nozick in, dat eigendomsrechten in externe middelen niet noodzakelijk zo uitgebreid hoeven te zijn als in een persoon, dat is afhankelijk van hoe zo een eigendom ontstaat. Bijvoorbeeld iemand die een stuk land koopt op

¹¹⁸ Vallentyne, “Left-Libertarianism,” 160.

¹¹⁹ Cunliffe, “Left-Libertarianism - Historical Origins,” 2.

¹²⁰ Vallentyne, Steiner, and Otsuka, “Why Left-Libertarianism Is Not Incoherent, Indeterminate, or Irrelevant: A Reply to Fried,” 208–209.

voorwaarde dat die persoon een deel van de opbrengst ervan afstaat. Analooq hiermee is het dus afhankelijk van hoe deze externe middelen tot eigendom gemaakt worden dat deze eigendomsrechten niet zo extensief zijn als die in onszelf.

“Perhaps even if we possess a libertarian right of ownership over ourselves, we can only ever come to have a less full right of ownership over land and other worldly resources. Perhaps we can come to own any bit of land or other worldly resource only on the condition that we share some of whatever we reap from it with others.”¹²¹

Verderop stelt hij het nog scherper: “[L]ibertarian self-ownership says nothing about rights in worldly resources beyond those that one is able to acquire through the exchange of one's labour (or parts of one's body) for goods that others are entitled to trade.”¹²²

Zo'n egalitaire verdeling van natuurlijke grondstoffen kan verschillende vormen aannemen. Bijvoorbeeld door eerst een vorm gemeenschappelijke bezit van deze natuurlijke rijkdommen te veronderstellen of door bepaalde voorwaarden te stellen aan het toe-eigenen van grondstoffen (door middel van een proviso).

3.2.1 Joint-ownership

Een eerste, radicale mogelijkheid is te veronderstellen dat de externe middelen gemeenschappelijk bezit zijn. Dit gemeenschappelijk bezit kan verschillende vormen aannemen, de een al wat strikter dan de ander. Een zeer strikte, invulling zou kunnen zijn dat iedereen mede-eigenaar is van alle natuurlijke grondstoffen. Er zou dan een collectieve beslissingsmethode zijn om te bepalen of een bepaalde handeling, zij het gebruik, zij het toe-eigening van grondstoffen, toegestaan is. Maar gaat dit niet te ver, als niemand iets mag doen zonder de toestemming van een ander? “What is the point of my owning myself if I can do nothing without the agreement of others? [...] Self-ownership is not eliminated, but it is rendered useless.”¹²³ We willen hier dus graag dat zelfbeschikking de moeite waard is, dat het meer is dan slecht een recht in naam.

¹²¹ Otsuka, *Libertarianism without Inequality*, 21.

¹²² Ibid., 30.

¹²³ Cohen, *Self-Ownership, Freedom, and Equality*, 98.

Het moet substantieel zijn.

Een wat zachtere vorm van gemeenschappelijk bezit zou louter, niet exclusief gebruik van de natuurlijke rijkdommen kunnen toestaan. In dit geval is er dus (nog) geen sprake van het zich toe-eigenen als privé eigendom. Maar deze natuurlijke middelen mogen wel gebruikt worden zolang niemand anders die op dat moment gebruikt. Anders gezegd, men mag de natuurlijke rijkdommen gebruiken zonder dat ze hierbij het zelfbeschikkingsrecht van anderen schenden. Maar van zodra iemand stopt met het gebruik ervan, staat het anderen vrij om op hun beurt die middelen te gebruiken. Vallentyne vergelijkt het met het gebruik van bankjes in een park: “One has a right to use a resource (e.g. sit on one), but once one stops using it, one has no right to prevent others from using it.”¹²⁴

Ook moet zelfbeschikking niet makkelijk kwijt te raken zijn (*secure, not easily lost*). Men mag bijvoorbeeld niet eisen dat iemand die gebruik maakt van grondstoffen (of ze toe-eigent, zie verder) zijn zelfbeschikkingsrecht opgeeft. Dit zou formeel in overeenstemming zijn met de vereiste dat men initieel over zichzelf beschikt, maar is weinig wenselijk.

3.2.2 Verwerven van eigendomsrechten

Toch blijft dit *gemeenschappelijke* eigendom problematisch als ze het verwerven van *privé* eigendom zonder de toestemming van anderen onmogelijk maakt. Communicatie met anderen is vaak moeilijk en soms zelfs onmogelijk.¹²⁵ Neem bijvoorbeeld twee eilanden die ver uit elkaar liggen (zoals in de Stille Oceaan) met een primitieve bevolking: contact houden, afspraken maken en overleg plegen tussen deze twee eilandgemeenschappen, nodig zijn om tot een rechtvaardige verdeling van gemeenschappelijk beheerde middelen te komen, is heel erg moeilijk. Het is dus plausibel om aan te nemen dat ook verwerving van eigendom mogelijk moet kunnen zijn zonder de toestemming van (alle) andere mensen, met dezelfde rechten, te krijgen. En hoewel communicatie tussen twee individuen relatief eenvoudig is, is

¹²⁴ Vallentyne, “Left-Libertarianism - A Primer,” 6.

¹²⁵ Ook met onze moderne communicatietechnologie blijft dit het geval. Ten eerste heeft niet iedereen gelijke toegang tot deze communicatiemiddelen. Ten tweede blijft de kost ervan vaak hoog: er is een uitgebreide infrastructuur nodig om dit mogelijk te maken (van telegraaflijnen in de 19de eeuw tot satellietnetwerken vandaag de dag).

communicatie en het nemen van beslissingen in grote groepen (idealiter de hele relevante populatie) dat niet. Het is dus wenselijk om een theorie op te stellen die unilaterale verwerving van eigendom toestaat. Meestal gebeurt dit door enige vorm van compensatie er tegenover te plaatsen. De nieuwe eigenaars krijgen dus niet enkel de eigendomsrechten over deze middelen (en dus het recht om te bepalen wat er mee gebeurt en door wie) maar ook afdwingbare plichten, namelijk de plicht om compensatie te betalen.¹²⁶

3.2.2.1 *Egalitair proviso*

Op deze manier komen we terug bij het Lockeans libertarisme met het proviso dat enkele beperkingen oplegt aan de unilaterale verwerving van eigendom. Natuurlijke grondstoffen zijn in dit geval geen gemeenschappelijk eigendom van iedereen; er is dus ook geen toestemming nodig van de anderen om eigendom te verwerven. In de plaats daarvan worden deze grondstoffen beschermd door het proviso dat compensatie voorziet als niet aan de beperkingen voldaan wordt.

We zijn al bekend met de Nozickiaanse interpretatie van het proviso (zie vorig hoofdstuk). Hierin stelde hij dat het verwerven van eigendom gerechtvaardigd is als en slechts als zo'n toe-eigening niemand in een slechtere positie brengt dan wanneer die niet zou hebben plaats gevonden (in de natuurstaat met andere woorden). Ze vereist dat er 'genoeg en voldoende' (*enough and as good*) voor anderen overblijft. Dit is evenwel geen egalitaire compensatieregeling. De compensatie geldt enkel voor oorspronkelijke eigendomsverwerving en omvat enkel een reservatieprijs. Dit is de laagste prijs waarvoor men bereid is anderen zich een bepaalde onbewerkte grondstof te laten toe-eigenen, zonder de voordelen die dit met zich meebrengt in rekening te brengen.

Ook volgens Otsuka (en Cohen) is deze interpretatie van Nozick te zwak:

As a means of ensuring that nobody is placed at a disadvantage, Nozick's version of the Lockean proviso is too weak, since it allows a single individual in a state of nature to engage in a enriching acquisition of all the

¹²⁶ Vallentyne, "Left-Libertarianism - A Primer," 6.

land there is if she compensates all others by hiring them and paying a wage that ensures that they end up no worse off than they would have been if they had continued to live the meagre hand-to-mouth existence of hunters and gatherers on non-private land. [...] This acquisition is objectionable both because it condemns others to such a miserable existence and because it is manifestly unfair that a first grabber be allowed to monopolize all opportunities to improve one's lot through acquisition.¹²⁷

Om deze oneerlijkheid recht te zetten stelt Otsuka hierop zijn eigen, voorlopige¹²⁸, proviso voor:

Egalitarian proviso. You may acquire previously unowned worldly resources if and only if you leave enough so that everyone else can acquire an equally advantageous share of unowned worldly resources.¹²⁹

Deze interpretatie zorgt ervoor dat niemand een minder gunstig aandeel krijgt en er dus niemand met alle natuurlijke grondstoffen kan gaan lopen.

3.2.2.2 Georgisme en verder

Ook in het georgisme (genoemd naar Henry George; ook wel geoïsme genaamd) redeneert men op een gelijkaardige manier. Hierin stelt men dat eigendomsrechten op stukken land niet zozeer aangeschaft maar gehuurd worden. (stel dat we uitgaan van één enkele generatie, dan zouden deze eigendomsrechten gewoon gekocht kunnen worden in plaats van louter gehuurd) De huurprijs voor deze onbewerkte grond zou bepaald worden door de competitieve waarde, bepaald door vraag en aanbod. Een soort onroerende heffing als het ware. Na het betalen van deze pacht zijn alle artefacten (de producten afgeleid van deze natuurlijke grondstoffen op het land) en toegevoegde waarde volledig eigendom van de persoon. Er wordt hierbij geen onderscheid gemaakt tussen mensen met meer of minder talent. Iedereen met een evenwaardige stuk land zal dezelfde prijs moeten betalen, als een soort vlaktaks.

¹²⁷ Otsuka, *Libertarianism without Inequality*, 23.

¹²⁸ Voorlopig omdat het 1) een neutrale invulling is die zowel op een resourcecist als een welfarist kijk op gelijkheid van toepassing kan zijn en 2) omdat Otsuka later zelf een welfarist versie geeft van het proviso (zie verder)

¹²⁹ Otsuka, *Libertarianism without Inequality*, 24.

Hillel Steiner gaat hierin verder. Hij stelt dat de compensatie niet enkel voor land betaald moet worden, maar voor alle natuurlijke grondstoffen. Op zich is dit niet zo'n controversiële uitbreiding, eerder een modernisering: veel welvaart is niet meer direct afhankelijk van land maar van een veelheid aan andere grondstoffen. Maar gewaagd is de stap die Steiner zet als hij het domein van de natuurlijke grondstoffen uitbreidt door ook genetisch materiaal als natuurlijke grondstof te beschouwen. Hij redeneert namelijk dat het genetisch materiaal de natuurlijke grondstof is waarmee, door de generaties heen, levende organismen worden vormgegeven, dus ook mensen.¹³⁰

3.2.2.3 *Full benefit taxation*

Deze georgistische interpretatie zal door strengere egalitaristen verworpen worden. Zij zullen waarschijnlijk aanhouden dat zo'n pacht een noodzakelijke maar niet voldoende voorwaarde is voor een rechtvaardige verwerving van eigendom. Zij zouden verder kunnen gaan met een *full-benefit-taxation*, waarbij eigenaars, naast de pacht, ook nog eens belastingen betalen op de voordelen die ze uit die eigendom halen, tot honderd procent. Natuurlijk is honderd procent te veel omdat dit ook alle motivatie om productief te zijn onderuit haalt, maar het is sowieso het maximum dat gevraagd kan worden. Dit soort belasting heeft als effect dat ook persoonlijke talenten en andere voordelige eigenschappen in rekening worden gebracht. Nadelig is dan weer dat zo'n belasting elk voordeel dat je eruit kan halen teniet doet.¹³¹ Zo'n volledige taxering van de opbrengsten van arbeid en grondstoffen is dus niet duurzaam. De oplossing hiervoor bestaat er in om het belastingsniveau zodanig in te stellen dat ze de hoogste, duurzame opbrengst oplevert. Op dat punt waar de prikkels om welvaart te creëren en de remmingen van belastingen in evenwicht zijn. Dit komt overeen met

¹³⁰ Volgens Steiner is dit ook de reden waarom mensen over zichzelf beschikken en niet eigendom zijn van hun ouders, van wiens arbeid zij nochtans een product zijn. Aangezien het over de generaties overgeleverd genetisch materiaal bijdraagt tot het vormen van een mens, kunnen de ouders niet over een volledig eigendomsrecht in hun kind beschikken. Steiner, "Original Rights and Just Redistribution," 87–88.

¹³¹ Vallentyne, "Left-Libertarianism - A Primer," 6–8; Steiner, "Original Rights and Just Redistribution," 104.

de piek in de zogenaamde Laffer-curve.^{132 133}

Dat in onze moderne tijd de in deze sectie besproken compensaties voor eigendom niet meer in stukken grond kunnen uitgedrukt worden spreekt voor zich. Elementen zoals sommige productiemiddelen¹³⁴ en kapitaal kunnen redelijkerwijs gezien worden als zijnde een extern middel of grondstof. Compensatie voor eigendom zal dus in onze post-industriële samenleving op meer gebaseerd zijn dan louter grondbezit en ook niet in natura berekend worden, deze zal uiteraard financieel zijn. Het gevolg is dat er uit al deze compensatiegelden een fonds ontstaat dat gebruikt en herverdeeld kan worden. De vraag is nu: op welke manier moet dit gebeuren?

3.3 Uitbesteding van het fonds

Tot nu toe hebben we gesproken wanneer er compensatie betaald moet worden en hoe hoog deze zou moeten zijn. Maar wat gebeurt er met deze compensatiegelden, belastingen of pacht? Aangezien het links-libertarisme uitgaat van een egalitaire verdeling van grondstoffen en omdat de compensatie niet bedoeld is voor één individu maar voor alle mensen (die nog geen eigendom verworven hebben), kan dit worden samengebracht in een sociaal fonds dat door de gemeenschap (idealiter een globale gemeenschap) beheerd en verdeeld wordt.¹³⁵

Hoe we het fonds moeten verdelen is een vrij brede vraag. Er kunnen namelijk heel wat verschillende herverdelingssystemen bedacht worden (utilitarische, contractualistische,...). We zullen ons hier echter beperken tot egalitaire herverdeling, aangezien dat een onderliggende drijfveer is van de meeste links-libertaristen. Deze vallen uiteen in ruwweg twee verschillende categorieën: de *resourcist* benadering en

¹³² Met hogere belastingen gaat ook onvermijdelijk een zeker verlies gepaard, dus waar hogere belastingen initieel wel een hogere opbrengst realiseren zal deze bij steeds hoger oplopende tarieven stoppen met groeien en zelfs krimpen. In grafiekvorm wordt dit de Laffer-curve genoemd, waarbij de belastingsopbrengsten (eerst) stijgen en (later) dalen in functie van de belastingsvoet. Mankiw, *Kernbegrippen van economie*; 3e editie, 176.

¹³³ Van Parijs, *Real Freedom for All*, 38.

¹³⁴ Hiermee worden machines en dergelijke bedoeld, die oorspronkelijk als artefacten golden maar redelijkerwijs na verloop van tijd als extern (productie)middel gezien kunnen worden. Een argument hiervoor kan zijn dat omdat de oorspronkelijke eigenaar (diegene die het product gemaakt heeft) overleden is deze middelen eigenaarloos geworden zijn en dus behandeld moeten worden volgens dezelfde criteria als gewone grondstoffen. Dit gaat wel uit van een beperkte visie op de toelaatbaarheid van erfenissen. (zie verder)

¹³⁵ Vallentyne, "Left-Libertarianism - A Primer," 10.

de *welfarist* benadering. Resourcecists verdedigen een gelijke verdeling van het fonds zodat iedereen eenzelfde aandeel krijgt (*equal share*). De welfarist benadering gaat verder en stelt als doel het welzijn (*well-being*) van de mensen, zij het in de kansen erop of op een gelijkwaardige vergroting ervan.¹³⁶ De eerste kan worden gekarakteriseerd door de geschriften van Steiner en Van Parijs, de tweede door Otsuka en Vallentyne.

3.3.1 Resourcecist benadering

De resourcecist benadering gaat terug op het idee van een bepaalde egalitaire verdeling van externe middelen, in het bijzonder de natuurlijke grondstoffen. Volgens deze interpretatie heeft iedereen recht op een gelijkwaardig deel van de natuurlijke grondstoffen. Het fonds kan dus uitgegeven worden om ervoor te zorgen dat zij die geen eigendom verworven hebben hun eigen aandeel in de natuurlijke grondstoffen toch nog kunnen aanwenden.

Deze benadering houdt zich niet bezig met het welzijn van het individu en houdt bij de betaling van compensatie of herverdeling meestal weinig of geen rekening met de individuele talenten of gebreken. Enkel Steiners visie op de rol van genetisch materiaal als natuurlijke grondstof of een full-benefit-taxation model kunnen hier eventueel wat soelaas bieden, maar zullen nooit al het oneerlijke, want onverdiende, voordeel elimineren.

Ronald Dworkin, zelf geen libertariër, stelt in zijn essay *What is Equality? Part 2: Equality of Resources* een gelijkwaardige verdeling van goederen voor die we hier kunnen toepassen. Dit zou gebeuren via een hypothetische veiling om de middelen (van het sociale fonds in dit geval) in een initiële situatie gelijk te verdelen (aangezien niemand aanspraak of meer aanspraak dan een ander maakt op deze middelen). Als proviso voor deze veiling stelt Dworkin een toets voor, wat hij de *envy-test* (afgunst-test) noemt: “[N]o division of resources is an equal division if, once the division is complete, any [person in the initial situation] would prefer someone else's bundle of resources to his own bundle.”¹³⁷ Het gaat dus met andere woorden niet om een

¹³⁶ Ibid., 10–11.

¹³⁷ Dworkin, “What Is Equality? Part 2: Equality of Resources,” 285. Dworkin stelt verder nog een (hypothetisch) verzekeringssysteem voor om verschillen in individuele talenten en gebreken te

absolute, kwantitatieve gelijke verdeling van middelen (elk persoon $1/n$ van alle grondstoffen) maar een relatieve, kwalitatieve verdeling. Iemand met een klein stuk vruchtbaar akkerland zal niet jaloers zijn op iemand met veel rotsachtige grond (veronderstellend dat de opbrengst van een oogst op beide stukken grond evenveel is). Aangezien de middelen verdeeld worden volgens een veiling, een marktprincipe dus, wordt er toch op een zekere manier rekening gehouden met de wensen en ambities van personen. “Under equality of resources [...] people decide what sort of lives to pursue against a background of information about the actual cost their choices impose on other people.”¹³⁸

Veel egalitaristen zullen dit niet voldoende vinden. Het staat namelijk nog relatief grote ongelijkheid toe, afhankelijk van wat men met zijn of haar eigen gelijkwaardige aandeel doet. Sommige mensen zullen, zonder dat ze er zelf schuld aan hebben, door een gebrek aan (aangeboren) talent of brute pech, minder voordeel uit hun aandeel kunnen halen dan anderen. Links-libertaire denkers zoals Hillel Steiner en Philippe Van Parijs stellen een resourcist benadering voor maar pas nadat er voor bepaalde, onverdiende verschillen gecompenseerd werd. Bij Steiner gebeurt dit door genetisch materiaal ook als natuurlijke grondstof te beschouwen (zie hiervoor) en zo de natuurlijke aanleg voor talenten (en dus niet de talenten zelf) van mensen te belasten. Van Parijs introduceert naast een egalitaire (resourcist) verdeling van externe middelen het concept van *undominated diversity* (onoverheerste diversiteit) als een beperking hierop, waarbij het *domination* als volgt gedefinieerd wordt: “A's internal endowment (a vector of talents) dominates B's internal endowment if and only if every person (given her own conception of the good life) would prefer to have the former than the latter.”¹³⁹ Personen die op deze manier overheerst worden door anderen hebben recht op compensatie hiervoor. Dit onderscheid tussen al dan niet overheerst worden in termen van interne begiftiging komt overeen met het onderscheid tussen 'normaal' en 'gehandicapt'. Alvorens over te gaan tot een egalitaire verdeling van middelen moeten deze beperkingen gecompenseerd worden tot er terug een staat van *undominated diversity* bereikt wordt (bijvoorbeeld door een slechthziende een oogoperatie te betalen). Dit zou gebeuren door het gelijke deel voor

compenseren. Dit hoeft niet noodzakelijk deel uit te maken van een resourcist benadering.

¹³⁸ Ibid., 288.

¹³⁹ Van Parijs, *Real Freedom for All*, 73.

iedereen te verlagen en met die opbrengst de beperkingen te compenseren. Of anders gesteld: deze beperkingen worden als eerste gecompenseerd uit hetzelfde fonds als waaruit daarna de egalitaire herverdeling gebeurt.

3.3.2 Welfarist benadering

De welfarist benadering gaat veel verder en is bevredigender voor sommige egalitaristen, maar heeft met haar eigen problemen te kampen. Het draait voor de welfarist allemaal rond welzijn van individuen. De vragen hier zijn: welke maatstaaf voor welzijn moet gehanteerd worden en hoe moet dit welzijn gelijk getrokken worden? Op die laatste vraag zijn ook twee antwoorden mogelijk. Ofwel kiest men voor *equal gains in well-being* (gelijke welzijnswinst), ofwel kiest men voor *equality of opportunity for well-being* (gelijke kans op welzijn).¹⁴⁰

Bij *equal gains in well-being* voor elk individu wordt er voor gezorgd dat elke persoon zijn of haar welzijnsniveau even veel stijgt. Maar dit zal, net zoals de *equal share* opvatting, niet egalitair genoeg zijn voor sommigen. Aangeboren eigenschappen worden namelijk niet meegerekend, zoals het verschil in welzijnsniveau voor de verdeling van het fonds: iemand die een eerder depressieve aanleg heeft in het leven zal bijvoorbeeld nooit het welzijnsniveau halen van iemand die de genetische aanleg heeft om gelukkiger te zijn. Daarnaast krijgen we hier ook te maken met het klassieke probleem van het welfarisme: het probleem van *offensive of expensive tastes* (schadelijke of dure smaak).¹⁴¹

De andere optie is die van gelijke kans op welzijn. Deze laatste benadering houdt wel degelijk rekening met persoonlijke talenten of gebreken, zij met gebreken zullen meer krijgen dan zij met veel talenten. Otsuka hangt zo'n *equality of opportunity for welfare* aan. Dit werkt hij uit in een aangepaste versie van zijn egalitarian proviso (zie hierboven):

Welfarist specification of the egalitarian proviso. Someone else's share is as advantageous as yours if and only if it is such that she would be able (by producing, consuming, or trading) to better herself to the same degree as

¹⁴⁰ Vallentyne, "Left-Libertarianism - A Primer," 10–11.

¹⁴¹ Dworkin, "What Is Equality? Part 1: Equality of Welfare."

you, where 'betterment' is to be measured in terms of level of welfare understood as the 'satisfaction of the self-interested preferences that the individual would have after ideal deliberation while thinking clearly with full pertinent information regarding those preferences'.¹⁴²

Het grote probleem dat hierbij opdoemt is dat een intuïtief zeer oneerlijke verdeling mogelijk lijkt te worden. Otsuka verstaat onder 'to the same degree' als 'tot op hetzelfde absolute welzijnsniveau' (anders dan bijvoorbeeld een zelfde stijging in niveau). In een wereld met twee in capaciteiten evenwaardige personen is het dan mogelijk dat persoon A toch meer – of zelfs alle – grond toegewezen krijgt omdat zij nu eenmaal een minder hoog welzijnsniveau haalt dan B (ze is bijvoorbeeld chronisch depressief).¹⁴³ Maar indien het mogelijk is dat persoon B te weinig of geen middelen (grond in dit geval) kan verwerven, verwordt zijn zelfbeschikkingsrecht tot een lege doos, het bestaat nog wel maar slechts in naam. Hierop formuleert Otsuka zijn sterk(ste) idee van een robuust zelfbeschikkingsrecht:

[A] libertarian right of self-ownership [is] 'robust' if and only if, in addition to having the libertarian right itself, one also has rights over enough worldly resources to ensure that one will not be forced by necessity to come to the assistance of others in a manner involving the sacrifice of one's life, limb, or labour.¹⁴⁴

Om het zelfbeschikkingsrecht de moeite waard te maken mag de verdeling van externe middelen dus niet op zo'n manier gebeuren dat sommigen hun zelfbeschikkingsrecht moeten opgeven of verliezen. Het draait er hier hem dus in essentie om dat egalitarisme verzoenbaar kan zijn met een waardevol (want robuust) zelfbeschikkingsrecht. Of anders gesteld: dat gelijkheid kan samen gaan met vrijheid.

3.4 Verdere kwesties binnen het links-libertarisme

Tot hier toe hebben we het gehad over de abstracte theorie van het links-libertarisme. We hebben tot nu toe geen rekening gehouden met de vraag naar verschillende

¹⁴² Otsuka, *Libertarianism without Inequality*, 28.

¹⁴³ Ibid. Otsuka ziet hier zelf wel weinig problemen mee.

¹⁴⁴ Ibid., 32.

gemeenschappen en landen of het bestaan van verschillende generaties na en naast elkaar. Maar wat als we naar zulke, meer realistische situaties kijken? We bespreken hier kort enkele problematische kwesties die zich aandienen in een meer complexe wereld. Zoals eerder al aangegeven zullen we ons niet bezig houden met de vraag naar wat een rationele agent precies is en welke morele status er moet toegekend worden aan wezens met een beperkte autonomie, zoals kinderen en dieren. Dat is namelijk een veel uitgebreidere problematiek die hier onmogelijk op een voldoende genuanceerde manier uiteen gezet kan worden, zoals het onderwerp verdient.

3.4.1 Grenzen: staten vs globaal

Een eerste kwestie is er een van schaal en grenzen. Geldt de links-libertaristische theorie binnen een land – een territoriaal afgebakende gemeenschap – of is deze globaal? Sommige egalitaire theorieën zijn enkel geldig binnen een land, zoals bijvoorbeeld het Rawlsiaans egalitarisme. Hoewel men zou kunnen stellen dat de links-libertaristische theorie op hetzelfde niveau van kracht is en dus de verhoudingen binnen een land vorm geeft, is dit niet de meest plausibele interpretatie. Zij vertrekt namelijk vanuit de nadruk op het zelfbeschikkingsrecht in een pre-politieke natuurtoestand, waar de rechtvaardiging van een staat nog niet aan de orde is. Dit leidt er als vanzelf toe dat de theorie een globale omvang heeft, anders dan een nationale.¹⁴⁵ Ook is het onaannemelijk dat een groep mensen (de inwoners van een bepaald land) een ongelijk (voor)deel krijgt van de natuurlijke grondstoffen op de hele aarde. “For the very reasons that militate against any individual reaping the full benefit that ownership of natural resource provides, also militate against any group of individuals reaping these benefits”¹⁴⁶ Daarbij komt ook nog dat grenzen, hoewel nuttig omwille van administratieve doeleinden, arbitrair zijn. “Our moral duties to respect other persons' original rights and the rights derived from them don't suddenly evaporate at international boundaries.”¹⁴⁷

¹⁴⁵ Vallentyne, Steiner, and Otsuka, “Why Left-Libertarianism Is Not Incoherent, Indeterminate, or Irrelevant: A Reply to Fried,” 214–215.

¹⁴⁶ Vallentyne, “Left-Libertarianism – A Primer,” 12.

¹⁴⁷ Steiner, “Original Rights and Just Redistribution,” 97.

3.4.2 Erfenissen en giften

Een ander en belangrijk probleem is dat van intergenerationele rechtvaardigheid, een probleem dat ook de kop op stak bij Nozick zijn idee dat zijn principes justice preserving zijn (zie vorig hoofdstuk). Het gaat hier dan voornamelijk over giften en erfenissen in het bijzonder.

Wat betreft erfenissen kunnen we ons de vraag stellen wat er de morele rechtvaardiging van is. Heeft iemand, persoon A, recht op de materiële goederen, natuurlijk of artificieel, van zijn of haar ouders? Wat als de ouders van persoon B, vanuit een gelijkwaardige beginpositie, niets kunnen nalaten? Dit zorgt voor een ongelijke startpositie en, op termijn, het vormen van enorm rijke dynastieën, in sterk contrast met een veel grotere, armere bevolkingsgroep. Steiner argumenteert hier tegen. Hij stelt namelijk dat doden geen rechten hebben en dat zodoende het erfrecht niet erkend hoeft te worden door het links-libertarisme. In de rechtsfilosofie is dit een algemeen aanvaarde stelling sinds de Hohfeldiaanse omwenteling die stelt dat rechten altijd correleren met een evenredige plicht. Als persoon A een schenking doet, tijdens zijn leven, aan persoon B, dan verliest A zijn eigendomsrecht maar verwerft wel een plicht om B zijn nieuw verworven eigendomsrecht niet te hinderen. Bij erfenissen werkt het anders. Omdat het nalaten van eigendom per definitie pas mogelijk is na het overlijden van iemand kan er ook geen evenredige transfer van rechten en plichten plaatsvinden. Om dit te voorkomen hanteert het recht de fictie dat de vertegenwoordig en uitvoerder van het testament van persoon A, legaal gezien persoon A is.¹⁴⁸

So the principal effect of the fiction is to imply that the deceased A's property remains in uninterrupted ownership and does not become *res nullius*. In the absence of this fiction, acquiring titles to the property of deceased persons would fall under the description of appropriating unowned things and not under that of receiving transferred owned things.¹⁴⁹

We kunnen dus besluiten dat het erfrecht louter een constructie is en geen

¹⁴⁸Ibid., 90–94.

¹⁴⁹Ibid., 94.

natuurrecht; een privilege toegestaan door de staat. “The right to take property by devise or descent is the creature of the law and not a natural right – a privilege and therefore the authority which confers it may impose conditions upon it.”¹⁵⁰

Als erven niet mogelijk of toegestaan is dan zou bij het overlijden van een persoon al zijn eigendomsrechten die verworven zijn in het leven, vervallen. Bovendien zou het, in plaats van over te gaan op iemand anders door middel van overerving, overgaan in de gedeelde verzameling van natuurlijke grondstoffen. Ook artefacten, de artificieel geproduceerde dingen, afgeleid van de natuurlijke grondstoffen, zouden er zelf toe gaan behoren. Een procedure die sterk lijkt op die van intellectueel eigendom in onze huidige samenleving, maar dan met een termijn van een geheel mensenleven.

In een samenleving zonder generaties zou er sowieso geen sprake zijn van erfenissen en ook giften zullen als weinig problematisch beschouwd worden, inclusief door links-libertairen. Toch zijn zulke giften *inter vivos* niet zonder bedenkingen of beperkingen. De belangrijkste is de vraag of mensen zomaar het recht hebben om eigendom als gift te aanvaarden. Aangezien sommige giften (in het bijzonder die van natuurlijke grondstoffen) het egalitair proviso zouden kunnen schenden kan dit dus beperkt of eventueel belast worden, net zoals dat het geval is met de oorspronkelijke eigendomsverwerving. Uiteindelijk zullen de meeste links-libertaire theorieën schenkingen op een bepaalde manier toelaten.

3.4.3 Imperfecte wereld: onrecht en compensaties

Een derde en laatste kwestie is deze van een imperfecte wereld waarin onrecht heerst. Dit is een gelijkaardige problematiek als deze waar ook Nozick op wees, in het bijzonder bij het formuleren van zijn principle of rectification of injustice in holdings. Wat als we links-libertaristische principes invoeren en sommige mensen verliezen een deel van hun eigendom, dat verworven en beschermd werd door vroegere, illegitieme legale rechten. Enerzijds is er de vraag hoe ver terug we moeten gaan om de slachtoffers van het onrecht te vergoeden. Het betalen van compensatie voor een begaan onrecht door een dader is op zich niet controversieel. Maar wat als dit onrecht in een vorige generatie gebeurde (zie ook vorig hoofdstuk)? Anderzijds is er ook de

¹⁵⁰ Joseph McKenna, geciteerd in *ibid.*, 90.

vraag of we de mensen, die zonder dat ze zelf schuld hebben aan het gedane onrecht of de ongelijke verdeling van de natuurlijke grondstoffen, ook verliezen lijden, niet moeten compenseren voor dat verlies. Deze kwestie komt neer op de vraag wie de kosten van de transitie van een onrechtvaardige wereld naar een (meer) rechtvaardige wereld zal moeten dragen. En dan is er nog de vraag wie de compensatie moet uitbetalen: gebeurt dat via hetzelfde herverdelende sociale fonds (zie hiervoor) of moeten diegenen die inboeten op hun eigendomsrechten dat rechtstreeks betalen aan zij die er recht op hebben?

3.5 Besluit

In dit hoofdstuk hebben we het voornamelijk gehad over de drie grote deelaspecten van de links-libertaristische theorie: het zelfbeschikkingsrecht, eigendomsrechten in de externe wereld en herverdelende mechanismen. Uit het eerste deel leerden we dat het zelfbeschikkingsrecht, geformuleerd als een moreel eigendomsrecht dat een individu in zichzelf heeft, bedoeld is om de vrijheid van het individu te vrijwaren en hem of haar een zo groot mogelijke autonomie te gunnen. We zagen ook dat dit tot mogelijk problematische en, volgens sommigen onwenselijke, situaties leidde. Vrijwillige slavernij of de absolute onschendbaarheid van een persoon zijn daar voorbeelden van. Als antwoord op dit soort probleemgevallen is het mogelijk om een beperkt maar toch zeer uitgebreid zelfbeschikkingsrecht te formuleren die, zoals het geval is bij elke libertaristische theorie, toch een van de centrale peilers blijft. Het is ook door de centrale rol van dit zelfbeschikkingsrecht dat het links-libertarisme een minder uitgebreide, meer minimalistische theorie is dan andere egalitaire theorieën zoals *luck egalitarianism* (kans egalitarisme, de term voor het egalitarisme zoals dat wordt bepleit door bijvoorbeeld Dworkin) of het Rawlsiaans egalitarisme.

In het tweede deel bekeken we de kwestie van eigendom in externe middelen. Eerst kwam het idee van het gemeenschappelijk bezit van deze grondstoffen aan bod. Dit bleek niet zonder problemen te zijn indien we privé-eigendom wel mogelijk willen maken. Hierdoor keerden we terug naar compensatie-mechanismen zoals het hanteren van een (egalitair) proviso, zoals voorgesteld door Locke (en Nozick) of het heffen van een taks op de competitieve waarde van de grondstoffen, zoals in het georgisme, en mogelijk zelfs (een deel van) de winst.

Het derde deel ging over de vraag hoe we de inkomsten die voortkomen uit de compensatieschema's uit het voorgaande deel, zouden moeten verdelen. De egalitaristische verdelingsschema's die we belicht hebben (de niet-egalitaristische hebben we buiten beschouwing gelaten) vielen uiteen in twee kampen: de resourcist en welfarist benaderingen. De resourcists pleitten ervoor dat ieder persoon recht heeft op een gelijkwaardig aandeel. Om deze gelijkwaardigheid te garanderen kunnen we, zoals Dworkin voorsteld, eisen dat de verdeling voldoet aan de envy-test. Toch kan zo'n resourcist verdeling nog altijd tot sterke ongelijkheid leiden omdat zij immers geen rekening houdt met de verschillen in aanleg en talent. Steiner gaat dit gedeeltelijk tegen door genetische aanleg als natuurlijke grondstof te beschouwen (en dus te belasten) en Van Parijs stelt dat, alvorens er overgegaan wordt tot de gelijke verdeling van middelen, handicaps eerst gecompenseerd moeten worden. De welfarists daarentegen stellen dat iedereen een gelijke kans op welvaart gegund moet worden. Dit betekent dus dat de herverdeling naar alle personen niet gelijk is, sommigen hebben nu eenmaal meer middelen nodig om eenzelfde welzijnsniveau te bereiken. Om te voorkomen dat er mensen zijn die zonder middelen komen te vallen door dit principe (omdat ze enorm getalenteerd zijn en een natuurlijk hoog geluksniveau hebben bijvoorbeeld) formuleert Otsuka zijn vereiste van een robuust zelfbeschikkingsrecht, dat stelt dat ieder persoon toch over voldoende middelen moet beschikken om dat zelfbeschikkingsrecht te vrijwaren.

In het laatste deel bespraken we nog enkele extra kwesties. Specifiek bespraken we eerst de grenzen en de schaal van de links-libertaire theorie, waaruit bleek dat de theorie de intentie heeft om universeel en grensoverschrijdend te zijn. Daarna kwam de problematiek van erfenissen en giften aan bod: werken deze niet verstorend op de rechtvaardige, egalitaire verdeling van middelen zoals hiervoor besproken? Zoals we zagen is het zogenaamde erfrecht eerder een juridisch privilege, verleend door de staat, dan een natuurrecht en daarom mogelijk onderhevig aan stevige beperkingen. Dit kan een (gedeeltelijke) oplossing bieden voor het probleem van intergenerationele onrechtvaardigheid. Als laatste bespraken we kort het probleem van een imperfecte wereld en onrecht in het verleden in het bijzonder. Deze problemen zijn gelijkaardig aan deze waar Nozick op wees (zie vorig hoofdstuk). Net omdat deze vragen zeer moeilijk zijn en hier grotendeels onbeantwoord blijven, lijkt het ons dat een egalitair

herverdelingsschema een mogelijk structurele oplossing voor zulk onrecht kan zijn.

Een interessante en plausibele links-libertaristische theorie zou er als volgt uit kunnen zien: wat betreft het zelfbeschikkingsrecht lijkt een beperkt zelfbeschikkingsrecht het meest aantrekkelijk, om zo de absurde en extreme situaties waarbij triviale schade al ontoelaatbaar is, tegen te gaan (waarbij vrijwillige slavernij geen probleem hoeft te zijn). Wat betreft eigendom en eigendomsverwering is een volledige compensatie van de verwerving, door middel van het betalen van competitieve rente, onvoldoende en moet ook (een deel van) de winst belast worden. Dit laatste bij voorkeur in de vorm van een progressieve belasting. Zonder het eigendom was die winst namelijk vaak niet mogelijk geweest. Wat het herverdelend schema betreft lijkt een resourcist benadering in de lijn van Van Parijs veelbelovend, waarbij, na een initiële compensatie voor handicaps, de verdeling gelijkwaardig verloopt. Dit omwille van *fairness* (eerlijkheid) en omdat dit de ongelijkheid niet structureel in de hand werkt, gegeven dat ook het erfrecht stevig wordt ingeperkt.

De bespreking van dit alles bleef, noodzakelijkerwijs, vrij abstract. In het volgende en tevens laatste hoofdstuk zullen we dan ook de libertaire theorieën trachten te toetsen aan de praktijk en in het bijzonder aan het voorstel voor het invoeren van een basisinkomen.

HOOFDSTUK 4: HET BASISINKOMEN IN HET LIBERTARISME

Nadat we in de voorgaande hoofdstukken elke theorie op zichzelf hebben besproken, zullen we in dit afsluitende hoofdstuk de vergelijking maken en theorieën aan elkaar aftoetsen. Als eerste zullen we de belangrijkste thema's en verschilpunten tussen het links- en het rechts-libertarisme naast elkaar plaatsen en kort bespreken. We gaan na of het links-libertarisme voldoet aan de kritiek van Nozick dat enkel historische principes compatibel zijn met vrijheid. We kijken na in hoeverre het zelfbeschikkingsrecht centraal staat in beide theorieën, wat het statuut is van externe middelen en aan welke beperkingen eigendomsverwerving onderhevig is. Hierna bespreken we mogelijke argumenten voor een basisinkomen in het rechts-libertarisme van Nozick. We gaan hierbij in op de problemen van de justice preserving principles, de rechtzetting van vroeger onrecht en de compensaties opgelegd door het Lockeans proviso. Tot slot bespreken we de rol van een basisinkomen in de links-libertaristische theorie. Dit komt bij sommige theorieën expliciet aan bod, maar toch zijn er, zoals we zullen zien, verschillende mogelijke redenen om een basisinkomen in te voeren.

4.1 Rechts versus links

Allereerst zullen we kort de theorieën die we in hoofdstuk 2 en 3, respectievelijk het recht- en het links-libertarisme, vergelijken. Dit doen we door de centrale concepten van beide libertaristische strekkingen te overlopen. Zo zullen we eerst kijken of het links-libertarisme een patroon oplegt aan de samenleving, dan wel een historisch principe hanteert. Daarna focussen we ons op de centrale rol die het zelfbeschikkingsrecht speelt. We vergelijken dan ook welk statuut de externe middelen hebben in beide theorieën en als laatste geven we nog een beschouwing van het Lockeans proviso.

4.1.1 Historical and patterned principles

Een van de belangrijkste kritieken die Nozick leverde op de eerder traditionele (al

dan niet egalitaire) herverdelingstheorieën, was dat ze end-state principles of patronen hanteerden. Deze kunnen namelijk worden verstoord door vrije interacties tussen mensen, zoals hij aantoonde met het Wilt Chamberlain argument. Om de door deze theorieën geprefereerde verdeling in stand te houden moet er dus ofwel continu ingegrepen worden in deze verdeling – er moet met andere woorden aan redistributie gedaan worden – of moeten de (eigendoms)rechten beperkt worden op zo'n manier dat deze verstorende interacties niet legitiem meer zijn. Dit is onaanvaardbaar voor Nozick en andere libertaristen. Dit zou namelijk een zware inbreuk zijn op het zo geprezen zelfbeschikkingsrecht.

Ook in het links-libertarisme neemt men deze kritiek heel serieus. Men zal proberen, net zoals Nozick zelf doet, een historische theorie van distributieve rechtvaardigheid op te stellen, waarbij men de rechten van individuen niet schaadt. Slagen zij hierin?

De links-libertaristische theoretici trachten een egalitaire (her)verdeling te introduceren door enerzijds bepaalde concepten te herinterpreteren te en verduidelijken – zoals het zelfbeschikkingsrecht en het Lockeans proviso – en anderzijds door een onafhankelijke premisse over het statuut van unowned resources te postuleren (zie verder). Op deze manier trachten zij aan te tonen dat bepaalde vormen van egalitaire (her)verdeling het zelfbeschikkingsrecht niet hoeven te schenden. Zij herinterpreteren de principes die de rechtvaardige, initiële verdeling van grondstoffen bepalen en de rechten die mensen erover kunnen uitoefenen, zonder dat hun zelfbeschikkingsrecht daarbij geschaad wordt (zie vorig hoofdstuk). Ze introduceren op deze manier ook geen nieuw patroon of blauwdruk om de maatschappij aan te toetsen.¹⁵¹ We kunnen dus stellen dat het links-libertarisme inderdaad in een historische theorie van rechtvaardige verdeling resulteert.

4.1.2 Het zelfbeschikkingsrecht

Waar Nozick in *Anarchy, State, and Utopia* redelijk summier blijft als het over het zelfbeschikkingsrecht gaat, maken de links-libertaristen een veel uitgebreidere analyse ervan. Voor Nozick is het zelfbeschikkingsrecht hetzelfde als een eigendomsrecht in zichzelf. Hoewel hij vooral lippendienst bewijst aan de

¹⁵¹ Enkel verregaande welfarist benaderingen introduceren een nieuw patroon, namelijk volgens hun kansen op welzijn.

Hohfeldiaanse complexiteit van rechten¹⁵², stipt hij toch wel een aantal deelrechten aan. In deel I haalt hij het probleem van de enforcement rights in de state of nature aan om de minimal state te rechtvaardigen.¹⁵³ In zijn hoofdstuk over distributieve rechtvaardigheid definieert hij eigendomsrechten als control rights.¹⁵⁴ En impliciet maken de transfer rights deel uit van het principle of justice in transfer, in hetzelfde hoofdstuk.

Het links-libertarisme was – na de grondige kritische analyse en ultieme verwerping van het zelfbeschikkingsrecht door G.A. Cohen in *Self-ownership, freedom, and equality* – verplicht om dit onderwerp grondiger aan te pakken dan Nozick gedaan had. Het is in dit licht dat we de uitgebreide dissectie van het volledig zelfbeschikkingsrecht van Peter Vallentyne moeten zien. Ook de poging van Michael Otsuka om een beperkter maar toch voldoende robuust en aanvaardbaar zelfbeschikkingsrecht te formuleren valt hieronder.

4.1.3 World ownership

We zagen in hoofdstuk twee al dat Nozick geen aparte theorie heeft inzake het statuut van de externe grondstoffen in de natuurtoestand. Hij zie de wereld als initieel *unowned* (niemands eigendom). Hij bespreekt nergens uitgebreid wat deze unowned toestand inhoudt, maar we kunnen gerust veronderstellen dat objecten in deze staat zonder toestemming van anderen gebruikt kunnen worden. Dit is analoog met hoe het parkbankje, dat Vallentyne bespreekt, kan gebruikt worden. Het verwerven van eigendom vereist volgens Nozick (naast de eisen die het proviso stellen) slechts een aanspraak die op dit eigendom gemaakt wordt en eventueel het gebruik (de arbeidsvermenging) ervan. Dus als er geen aanspraken gemaakt worden is gebruik van deze objecten nog steeds mogelijk.

Waarom behandelt Nozick dit aspect niet als deel van zijn principle of justice in acquisition of zijn bespreking van Lockes verdediging van privé-eigendom? Zou het een evidentie zijn? Dat is zeker niet het geval. Er zijn twee redenen waarom Nozick er hier het zwijgen toe doet. Enerzijds berust Lockes verdere argument op zijn theologie,

¹⁵² Nozick, *Anarchy, State, and Utopia*, 175.

¹⁵³ Ibid., 10.

¹⁵⁴ Ibid., 171.

iets wat Nozick wil vermijden. Zijn theorie is seculier en er komen geen theologische argumenten aan te pas. Anderzijds komt dit ook niet ter sprake omdat Locke expliciet stelt dat de wereld gemeenschappelijk bezit is van de hele mensheid.¹⁵⁵ Hij gaat zelfs verder en stelt dat men een plicht heeft om de armen te helpen met wat men zelf op overschot heeft. “For Locke the question appears to be one of how we should divide the common store. For Nozick the question is what entitles one person to exclude others from what once belonged to none of them.”¹⁵⁶ Locke zijn theorie is dus veel minder libertair dan Nozick wil voorstellen.

De links-libertaristen gaan dit punt niet uit de weg. Integendeel, ze herwerken het tot een nieuwe, van het zelfbeschikkingsrecht onafhankelijke premisse. Net zoals Locke menen zij dat de wereld in een zekere egalitaire manier beheerd wordt.¹⁵⁷ Anders dan bij Locke, komt God hier evenwel niet meer bij kijken. Wel delen zij het idee van Locke dat de wereld gemeenschappelijk beheerd wordt of dat iedereen evenveel recht heeft op (zijn of haar deel van) de grondstoffen. Zoals we zagen in hoofdstuk drie hebben de links-libertaristen getracht om een werkbare vorm van gemeenschappelijk beheer te beschrijven waarbij men niet de collectieve goedkeuring van anderen nodig heeft om gebruik te maken van de natuurlijke rijkdommen (wederom zoals het bankje in het park van Vallentyne). Toch vinden de links-libertaristen het wenselijk dat ook privé-eigendom mogelijk is. Omdat ook hier collectieve goedkeuring een moeilijk iets is, stellen zij de vraag of het mogelijk is om dat unilateraal te doen en welke voorwaarden hieraan verbonden zijn. Met andere woorden: hier komt het proviso aan bod.

4.1.4 Het proviso

De belangrijkste vraag omtrent eigendomsverwerving is deze van het proviso. Zijn er voorwaarden en beperkingen op het verwerven van eigendom? En als dat zo is, welke zijn dat dan?

In hoofdstuk twee zagen we dat de enige beperking die Nozick stelt aan de

¹⁵⁵ Locke, *Second Treatise of Government*, sec. 32.

¹⁵⁶ Wolff, *Robert Nozick: Property, Justice and the Minimal State*, 106.

¹⁵⁷ Vallentyne, Steiner, and Otsuka, “Why Left-Libertarianism Is Not Incoherent, Indeterminate, or Irrelevant: A Reply to Fried,” 208.

eigendomsverwerving zijn beperkte interpretatie is van het Lockeans proviso. Zelfs als al de grondstoffen in privé handen zijn gevallen, wil dat nog niet zeggen dat het proviso geschonden is. Ten eerste zijn de vereisten behoorlijk laag bij Nozick: niemand mag slechter af zijn dan wanneer de verwerving niet had plaatsgevonden; met andere woorden: niemand mag slechter af zijn dan in de natuurtoestand. Deze baseline van de natuurtoestand is volgens Nozick louter de waarde van de niet bewerkte of getransformeerde grondstoffen. Ten tweede stelt hij dat de verhoogde waarde en hogere productiviteit die gepaard gaan met privé-eigendom ook voor de bezitslozen de situatie verbetert. Dit kan doordat ze bijvoorbeeld jobs krijgen; doordat ze toegang verkrijgen tot producten die ervoor niet bestonden of te duur waren; enzovoort. In het geval dat het proviso toch geschonden wordt dient er compensatie betaald te worden, anders is de eigendomsverwerving illegitiem. Deze compensatie komt terug neer op de baseline van de waarde van de ruwe, onbewerkte grondstoffen.

Aangezien de links-libertaristen, net zoals Locke, een grotere nadruk leggen op een egalitair beheer van grondstoffen, is de conclusie waartoe zij komen een veel strenger proviso. Links-libertaire voorstellen van het proviso stellen voor dat er bij *elke* eigendomsverwerving compensatie betaald wordt. Ook is de verwachte compensatie hoger, namelijk door de competitieve prijs van het object te hanteren als baseline. Het proviso wordt door sommigen nog verder uitgebreid door, naast de compensatieplicht, nog andere plichten te verbinden met eigendom. Zo kan er eventueel ook gepleit worden om ook een belasting op de opbrengst te hanteren, de (full) benefit taxation.

4.2 Recht-libertarisme en het basisinkomen

Hier gaan we na of er ook binnen dat rechts-libertarisme, dat doorgaans gezien wordt als diametraal tegenover herverdeling staande, plaats kan zijn voor een (vorm van een) basisinkomen. We kijken hiervoor naar drie mogelijke rechtvaardigingen: het eerder besproken probleem van justice preserving principles, het rechtzetten van vroeger onrecht en compensatie opgelegd door het Lockeans proviso.

De basisinkomens waarover hier sprake is, zijn niet noodzakelijk volwaardige

basisinkomens. Dat is afhankelijk van hoe groot het sociale fonds is dat gegenereerd kan worden op basis van deze argumenten. Het is natuurlijk ook mogelijk dat een samenleving ervoor kiest om méér belastingen te heffen om op die manier een substantiëler basisinkomen (of andere vormen van sociale zekerheid) te kunnen financieren, maar dit kan volgens een recht-libertarist nooit afgedwongen worden en maakt geen deel uit van de distributieve rechtvaardigheid.

Als laatste behandelen we de vraag of een basisinkomen wel kan fungeren in een historisch systeem zoals dat van Nozick. We zullen argumenteren dat een basisinkomen, zoals voorgesteld in het eerste hoofdstuk, geen patroon hoeft te vormen, net omdat het onvoorwaardelijk gegeven wordt. Het wordt niet uitbetaald volgens een bepaalde factor (verdienste, intelligentie en dergelijke meer) want iedereen krijgt het. De financiering kan worden bereikt door beperkingen te stellen op de drie principes die Nozick voorstelt en maken dus deel uit van de historische entitlement theory. We kunnen dus met een gerust hart stellen dat een basisinkomen niet a priori uitgesloten is in een historisch systeem. Waar we wel vragen bij kunnen stellen is of en hoe die principes zo'n basisinkomen kunnen financieren.

4.2.1 Justice preserving principles

Zoals we op het einde van hoofdstuk twee (2.5.1) zagen is het concept van justice preserving principles, in tegenstelling tot hoe Nozick het probeert voor te stellen, problematisch en onrealistisch. Dat Nozicks entitlement theory geldig is binnen eenzelfde generatie is aannemelijk (gelijk welke verdeling die op deze manier tot stand komt is namelijk het gevolg van vrije keuzes), maar of dit ook de intergenerationele rechtvaardigheid bewaart is heel twijfelachtig. Een oplossing voor dit probleem kan tweevoudig zijn. Allereerst lijkt het redelijk te stellen dat er beperkingen moeten komen op erfenissen – één van de belangrijkste manieren om eigendom en welvaart over te dragen naar een volgende generatie. Zoals we hiervoor ook al zagen is het erfrecht een door de staat toegekend privilege en geen natuurrecht. De staat kan zodoende zelf de beperkingen bepalen die op het erfrecht staan. Vervolgens is er de vraag wat er moet gebeuren met deze niet erfbare middelen en welvaart. Het kan terug in een unowned state belanden, alwaar hetzelfde originele verwervingsproces terug van start kan gaan. Maar dit lijkt problematisch. Waarom

zouden we in dat geval überhaupt beperkingen stellen op het erfrecht, als de eerste, de beste persoon (een familielid of ander naast persoon) het eigendom kan opeisen. Hier zou een basisinkomen, gefinancierd uit de opbrengsten van dit erfrecht, eventueel een rol kunnen vervullen. Enerzijds om dit oneerlijke voordeel van de eerste opeiser van het nalatenschap te voorkomen, anderzijds om de negatieve effecten van wat we geïdentificeerd hebben als het probleem van de zogenaamde justice preserving principles tegen te gaan. Op deze manier kan er voor gezorgd worden dat iedereen eigen middelen heeft en is ook een mogelijkheid tot garantie¹⁵⁸ dat iedereen ongedwongen kan deelnemen aan de markteconomie.

4.2.2 Rechtzetten van vroeger onrecht

Eén van de grote problemen die we tegen kwamen, zowel bij Nozick als bij de links-libertaristen, was de kwestie van vroeger onrecht. Hierbij gaat het voornamelijk over groot, systemisch onrecht uit vroegere generaties, zoals slavernij, onderdrukking en uitbuiting van bepaalde (minderheids)groepen, enzovoort. Recent onrecht is helemaal niet zo problematisch en is makkelijk in te kaderen in, en op te lossen door, het strafrecht. Maar bij onrecht uit het verleden roept dit heel wat nieuwe vragen op. Wie heeft er recht op compensatie voor het begane onrecht? Wie betaalt die compensatie? Hoe groot moet die compensatie zijn?

Het lijkt onrechtvaardig om de opvolgers van zij die dat onrecht begaan hebben volledig te laten betalen voor de compensatie. Dit omdat zij bezwaarlijk verantwoordelijk gesteld kunnen worden voor de keuzes en fouten van hun voorgangers (zoals ook het geval is bij het probleem van erfenissen, zie hiervoor). Het is overigens niet zeker dat zij van dat begane onrecht blijven profiteren – een vergaard fortuin (al dan niet op onrechtvaardige wijze) kan een aantal generaties later volledig verdwenen zijn. Ook is het moeilijk, zo niet zelfs onmogelijk, om na te gaan aan wie van de nabestaanden van de slachtoffers er compensatie betaald moet worden. Na meerdere generaties kan dit over een grote groep mensen gaan. En systemisch onrecht is doorgaans niet gericht tegen een individu maar tegen een hele bevolkingsgroep, wat de zaak nog een stuk complexer maakt. Ook de grootte van de compensatie is afhankelijk van te veel factoren om enige houvast te bieden. Hoe meet

¹⁵⁸ Afhankelijk van de grootte van het basisinkomen. Zie hoofdstuk één.

je de impact van onrecht op lange termijn?

Een basisinkomen kan ook hierin een rol spelen, en een oplossing bieden om zowel het probleem van de financiering als dat van de uitbetaling aan te pakken. Dit is, net zoals in de vorige sectie, een eerder pragmatische oplossing.

Omdat het enerzijds problematisch is om de huidige generatie verantwoordelijk te houden voor fouten en onrechtvaardige handelingen (onderdrukking, slavernij, uitbuiting,...) en omdat het anderzijds moeilijk is om uit te zoeken wie recht heeft op hoeveel compensatie, is een basisinkomen een mogelijke pragmatische oplossing hiervoor. De kosten kunnen gespreid worden en door de hele bevolking gedragen worden, en iedereen die recht heeft op compensatie ontvangt ze. Omdat het moeilijk is om na te gaan wie er precies recht heeft er op en op hoeveel, is het eenvoudiger om iedereen compensatie te geven in plaats van iemand die er recht op heeft die compensatie te ontnemen.

4.2.3 Compensaties uit het proviso

Stel dat we het Lockeans proviso, zoals Nozick het zelf voorsteld, aanvaarden, hebben we evenwel nog steeds te maken met compensaties, zoals opgelegd door het proviso. Ondanks het feit dat deze compensaties zeldzaam en behoorlijk laag zouden zijn in zo'n Nozickeans compensatiesysteem, kan ook hier een (hoogstwaarschijnlijk minimaal) basisinkomen gebruikt worden. Dit kan omwille van twee redenen. Allereerst is er het probleem dat we ook in de vorige sectie zagen, namelijk het bepalen van de bestemming van de compensatie. Wat als er meerdere mensen zijn wiens situatie verslechterd wordt (tegenover de baseline) door bepaalde eigendomsverwervingen? Het gaat in zulke gevallen zelden over slechts één persoon die benadeeld wordt. Door het compensatiesysteem uit te breiden en zelfs universeel te maken kan dit probleem verholpen worden. Ten tweede is er het feit dat deze compensaties regelmatig opnieuw berekend en uitbetaald zouden moeten worden. Telkenmale er nieuwe personen bij komen, moeten zij de compensatie krijgen waar zij recht op hebben. Door een vaste, regelmatige vergoeding te introduceren, zou dit veel eenvoudiger gemaakt kunnen worden en de noodzaak tot constante aanpassing verholpen worden. De keuze voor een basisinkomen in plaats van een

voorwaardelijke compensatie, zoals in onze huidige welvaartsstaat, heeft twee redenen. Zoals we zagen in het eerste hoofdstuk vereist een basisinkomen geen uitgebreide administratie en is het een eenvoudiger, en dus goedkoper, systeem. Dit is zeker belangrijk wanneer de compensaties helemaal niet hoog blijken te zijn, zodat er toch iets wezenlijks te verdelen valt. Daarnaast is er ook de ideologische reden dat de vereiste controle voor een voorwaardelijk systeem groter is dan voor een basisinkomen, iets wat in veel gevallen onwenselijk is.

Toch moet hier gewezen worden dat dit enkel geldig is indien er ook effectief voldoende mensen zijn die recht hebben op deze compensatie, wat Nozick betwijfelt. Hij vermeld in deze context expliciet het idee van een basisinkomen zoals voorgesteld door Charles Fourier:

Fourier held that since the process of civilization had deprived the members of society of certain liberties (to gather, pasture, engage in the chase), a socially guaranteed minimum provision for persons was justified as compensation for the loss. But this puts the point too strongly. This compensation would be due those persons, if any, for whom the process of civilization was a *net loss*, for whom the benefits of civilization did not counterbalance being deprived of these particular liberties.¹⁵⁹

We moeten hier ook inzien dat dit hoogstens aantoont dat een basisinkomen een mogelijkheid is binnen het recht-libertarisme en geen rechtvaardighe noodzakelijkheid. Het resulterende basisinkomen uit deze compensaties zou ook zeer mager zijn en het is nog maar de vraag of een gelijkmatige verdeling van de compensatieinkomsten wel iets oplevert. Als de uitbetaling ervan nagenoeg niets is, is een voorwaardelijke uitkering die wel substantiële verbeteringen teweegbrengt een betere oplossing. Gezien de beperkte compensaties die Nozick toestaat, is het heel waarschijnlijk dat dit het geval zou zijn.

Een strengere interpretatie van het proviso zou natuurlijk een beter argument vormen voor een (meer substantieel) basisinkomen. Dit is de methode van veel links-libertaristische denkers en we zullen dit hierna dan ook grondig bespreken.

¹⁵⁹ Nozick, *Anarchy, State, and Utopia*, 178–179.

4.3 Links-libertarisme en het basisinkomen

Als afsluiter bespreken we de mogelijkheid tot, en de rol van, een basisinkomen in de links-libertaristische theorieën, zoals besproken in hoofdstuk 3. Het is duidelijk dat zo'n basisinkomen een centraal en wederkerend onderwerp is hierbij. De Belgische politiek-filosoof Philippe Van Parijs pleit er in zijn boek *Real Freedom for All* expliciet voor en weidt er een heel hoofdstuk aan. Het is zijn centrale, praktische eis die, zo stelt hij, het best zijn real-libertarian theorie benadert. Toch is een bredere analyse hier op zijn plaats.

We kunnen twee belangrijke argumentaties voor een basisinkomen identificeren binnen het links-libertarisme. Deze komen grofweg overeen met de twee onafhankelijke premissen van de theorie. Enerzijds kan een basisinkomen gezien worden als een middel om het zelfbeschikkingsrecht en de vrijheid te vrijwaren. Anderzijds kan het beschouwd worden als een (deel van een) egalitaire herverdeling uit het sociale fonds. Hoewel deze argumenten teruggaan op verschillende premissen, worden ze wel vaak allebei aangehaald als argumenten voor het basisinkomen en is er sprake van kruisbestuiving tussen de twee. Ook de al eerder besproken kwesties van vroeger onrecht, justice preserving principles en intergenerationele rechtvaardigheid zijn relevant voor links-libertaristische theorieën, maar deze zullen we hier niet opnieuw bespreken.

4.3.1 Vrijheid vrijwaren

Deze eerste redenering kan als volgt worden samengevat: een onvoorwaardelijk basisinkomen is noodzakelijk om het zelfbeschikkingsrecht, en bij uitbreiding de vrijheid, te garanderen. Om er voor te zorgen dat het zelfbeschikkingsrecht van mensen betekenisvol is (in plaats van een lege doos) en dat ze het ook effectief kunnen gebruiken, moeten zij over voldoende middelen beschikken. Dit probleem kwam ook aan bod in hoofdstuk 3 (3.3.2). Hierop formuleerde Otsuka zijn vereiste dat het zelfbeschikkingsrecht robuust moest zijn. Dit komt overeen met wat Karl Widerquist *ECSO freedom (freedom as effective control self-ownership)* noemt: “the effective power to accept or refuse active cooperation with other willing people.”¹⁶⁰

¹⁶⁰Widerquist, “Why We Demand a Basic Income,” 34.

Mensen moeten dus initieel in staat zijn om hun zelfbeschikkingsrecht te benutten en niet voor anderen te werken uit noodzaak. Anders gezegd: men moet in staat zijn om samenwerking te weigeren.¹⁶¹ Vrije individuen zijn onafhankelijke individuen. Om deze mogelijkheid tot het weigeren van samenwerking te verzekeren, heeft men (toegang tot) voldoende middelen nodig. Dit gaat voornamelijk over de middelen die levensnoodzakelijk zijn, zoals voedsel, lucht, ruimte, onderdak, kleding en dergelijke meer. Widerquist gaat zelfs nog verder: hij stelt dat de tien *capabilities* (capaciteiten) die Martha Nussbaum voorstelt, geïncorporeerd moeten worden.¹⁶² Omdat we in onze beschaafde wereld geen (of moeilijk) toegang hebben tot de natuurlijke rijkdommen, waarmee we in onze eigen behoeften kunnen voorzien en waarmee onze capaciteiten zijn gegarandeerd kunnen worden, is een basisinkomen een alternatief. Hiermee kan men garanderen dat iedereen toegang heeft tot voldoende middelen om onder andere in de basisbehoeften te voorzien. Hoewel men met een basisinkomen deze middelen zal moeten kopen van anderen, die wel (meer dan voldoende) eigendom hebben, is dit niet hetzelfde als samenwerking. Echte samenwerking blijft op deze manier volledig vrijwillig.

Ook Philippe Van Parijs volgt een gelijkaardige redenering. Hij stelt ook dat men naast formele vrijheid, vastgelegd door het zelfbeschikkingsrecht, pas echt vrij is als men ook over de middelen beschikt om te doen wat men wil.¹⁶³ Hij breidt zijn versie van het links-libertarisme (dat hij *real-libertarianism* noemt) nog verder uit met twee eisen. Ten eerste stelt hij dat de mogelijkheden die mensen hebben moeten

161 Dit is de negatieve component van ECSO freedom. De andere component, namelijk de vrijheid om met anderen samen te werken indien zij dat willen, kan worden gegarandeerd met een set van typische burgerrechten (vrije meningsuiting, het recht op vereniging, enzovoort).

162 Widerquist, "Chapter 3: Forty Acres and a Mule?," 15–18. Deze tien capabilities zijn, kort samengevat:

- 1) *life*: het leven van een vol en waardig mensenleven;
- 2) *bodily health*: omvat gezondheid, voedsel, onderdak;
- 3) *bodily integrity*: bescherming tegen geweld en verzekering van lichamelijk zelfbeschikkingsrecht, inclusief over de seksualiteit, vrijheid van beweging;
- 4) *senses, imagination, and thought*: omvat onder andere vrijheid van meningsuiting en toegang tot degelijk onderwijs om gebruik te maken van het verstand;
- 5) *emotions*; zich kunnen hechten aan dingen en mensen, om liefde, rouw, woede enzovoort te kunnen ervaren;
- 6) *practical reason*: de mogelijkheid om een eigen opvatting van het goede leven te formuleren;
- 7) *affiliation*: samenleven met anderen, samenwerking en zelfrespect;
- 8) *other species*: in relatie met de natuur en andere wezens kunnen leven;
- 9) *play*: de mogelijkheid om plezier te hebben;
- 10) *control over one's environment*: politieke zeggenschap hebben en het recht hebben op eigendom.

163 Van Parijs, *Real Freedom for All*, 32–33.

worden vergroot volgens het leximin principe. Dit wil zeggen dat de mogelijkheden van de persoon met de minste mogelijkheden geprioritiseerd moeten worden en zo groot mogelijk gemaakt, alvorens te kijken naar mensen met meer mogelijkheden. Dit alles blijft weliswaar ondergeschikt aan het zelfbeschikkingsrecht. Precies daarom pleit hij voor het hoogst houdbare basisinkomen. Ten tweede stelt hij dat er geen één opvatting is van wat het goede leven is.¹⁶⁴ Deze anti-perfectionistische stelling betekent dus dat men niet enkel focust op welke goederen iemand kan consumeren, maar ook op een échte keuze tussen de verschillende levensstijlen die iemand zou kunnen leiden. Hieruit leidt hij af dat het basisinkomen onvoorwaardelijk gegeven moet worden.¹⁶⁵ Dit geldt weliswaar slechts nadat de staat van undominated diversity (zie hiervoor) is bereikt en iedereen met een beperking is gecompenseerd.

4.3.2 Het basisinkomen als herverdeling van het fonds

Het sociale fonds, dat gegenereerd wordt door de opbrengsten van verscheidene compensaties, pachtgelden en belastingen, is natuurlijk een voor de hand liggende mogelijkheid om een basisinkomen in te voeren. Hoewel er verschillende vormen van herverdeling mogelijk zijn met dit fonds, inclusief niet-egalitaristische, focussen we ons op deze die wel egalitaristisch zijn en hoe zij ruimte zouden kunnen geven aan een basisinkomen. Deze vallen uiteen in de resourcist en welfarist benaderingen, zoals besproken in 3.3.1 en 3.3.2.

Voor een resourcist benadering van een egalitaire verdeling is het bijna vanzelfsprekend: het fonds wordt over iedereen in gelijke delen uitbetaald. De hoogte van deze uitkering is voor iedereen gelijk. Dit vormt dan het basisinkomen. In een moderne markteconomie is zo'n basisinkomen in cash verkiesbaar boven uitbetaling in natura omdat geld een grotere inwisselbaarheid heeft en meer flexibiliteit in keuzes garandeert.¹⁶⁶ Toch zijn er goederen en diensten die essentieel genoeg zijn om (eventueel) uit te keren in natura (of met bonnen): een (minimale) staatstructuur met veiligheidsdiensten en een gerecht (om ieder zijn of haar rechten te garanderen), een leger (om de territoriale integriteit te beschermen), infrastructuur die het mogelijk maakt om collectieve beslissingen te nemen (via verkiezingen, een parlement,

¹⁶⁴ Ibid., 28.

¹⁶⁵ Ibid., 33.

¹⁶⁶ Widerquist, "Why We Demand a Basic Income," 35.

volksraadplegingen en dergelijke meer). Dit ligt tot zover in lijn met wat Nozick verwacht van een minimal state. Ook andere zaken zouden voorzien kunnen worden als uitbetaling van het basisinkomen in natura; zaken waar de mogelijkheden van mensen, hun real-freedom, mee vergroot kan worden: zaken als onderwijs, gezondheidszorg, infrastructuur en een onvervuild milieu.¹⁶⁷

Als laatste is er nog de welfarist benadering. Hierbij kunnen we stellen dat het basisinkomen zo hoog is als de laagste uitkering die uitbetaald wordt. Alle hogere uitkeringen ontstaan dan door bijkomende voorwaardelijke uitkeringen (en vereisen dus de uitgebreide administratie waar in hoofdstuk 1 sprake van was). Als we, zoals Otsuka, ook een robuust zelfbeschikkingsrecht veronderstellen, dan kunnen we aannemen dat de minimumvoorziening om dit te garanderen gelijk staat aan het minimum basisinkomen (het kan altijd hoger gemaakt worden indien mogelijk en wenselijk). Bij een welfarist benadering ligt het uiteindelijke basisinkomen dus ook naar alle waarschijnlijkheid een pak lager dan bij de resourcist benadering, gegeven dat de financiering van het fonds gelijk blijft.

¹⁶⁷ Van Parijs, *Real Freedom for All*, 42–44.

CONCLUSIE EN AFSLUITENDE OPMERKINGEN

We hebben nu achtereenvolgens gezien wat het basisinkomen inhoudt, wat zowel het rechts- en het links-libertarisme karakteriseert en wat de mogelijke argumenten zijn voor zo'n basisinkomen in voorgenoemde theorieën. Het is nu dus mogelijk tot een besluit te komen. Zoals we zagen bleek dat een basisinkomen wel degelijk te rechtvaardigen is binnen bepaalde versies van het libertarisme. Het maakt zelfs expliciet deel uit van Philippe Van Parijs' real-libertarianism. Ook bij andere links-libertaristische theorieën sluit een basisinkomen goed aan en is het een uitstekende manier om aan herverdeling te doen. Dit geldt zowel voor resourcist als welfarist verdelingen, waar bij deze laatste het basisinkomen ligt op de laagste uitkering die uitbetaald wordt. Maar ook als we verder kijken, naar het libertarisme in zijn geheel, verspreid over het spectrum van zowel links- als rechts-libertarisme, zien we dat er een mogelijkheid bestaat tot een basisinkomen. We zagen namelijk dat ook bij het rechts-libertarisme van Nozick mogelijkheden en mogelijk enkele goede redenen waren om gebruik te maken van een basisinkomen. Naast de belastingen die gehoffen worden om de minimal state te bekostigen, bestaat het maatschappelijk inkomen (in een sociaal fonds) namelijk uit de compensatiegelden opgelegd door het proviso en de schadevergoedingen van vroeger onrecht. Gezien de historische achtergrond van de huidige verdeling, die heel wat onrechtvaardigheden omvat, is dit nochtans niet onbelangrijk. Toch gaat Nozick hier niet op in. Hiermee wordt een volledig aspect van distributieve rechtvaardigheid genegeerd. Zoals is aangetoond in hoofdstuk vier kan het basisinkomen in dit overgeslagen aspect van het rechts-libertarisme een rol spelen. En net omdat het enorm complex, zo niet zelfs onmogelijk is, om te bepalen wie recht heeft op een bepaalde compensatie en hoe hoog die dan wel moet zijn, is het basisinkomen hier een goede oplossing voor. Uiteindelijk blijft het argument voor een basisinkomen bij het rechts-libertarisme beperkt tot een vormelijke kwestie. Het basisinkomen is mogelijk binnen de theorie, maar er is geen enkel dwingend aspect aan verbonden. Het is geen vereiste van rechtvaardigheid, zoals dat bij het links-libertarisme wel het geval is.

Tot slot is er nog de vraag hoe deze thesis begrepen moet worden. Is dit een pleidooi voor het basisinkomen? Moeten we, met andere woorden, het basisinkomen op basis van deze argumenten invoeren? Het antwoord hierop is niet eenduidig. Allereerst moet er genuanceerd worden: het basisinkomen is geen panacee. Het invoeren van een (volwaardig) basisinkomen is geen instant-utopie voor onze samenleving. Het is nog steeds een abstract concept dat op verschillende manieren vertaald kan worden naar de sociale en politieke realiteit van instituten en overheidsdiensten. Een groot deel van de verwachte voordelen treden ook niet onmiddellijk in werking maar zouden een secundair effect zijn van de verhoopte mentaliteitsveranderingen die zo'n basisinkomen zou introduceren in de maatschappij. De mogelijke veranderingen zijn ook het gevolg van de manier waarop het basisinkomen functioneert en hoe deze gefinancierd zal worden. Dit zal op zijn beurt bepaald worden door de politieke keuzes die gemaakt zullen worden. Zal het idee door links dan wel rechts gelanceerd worden? We hebben gezien dat het basisinkomen langs beide zijden aantrekkingskracht heeft, maar zullen ook beide zijden het proberen en durven verdedigen? Naast dit alles is er ook nog veel nood aan empirisch onderzoek. Er moet niet alleen onderzocht worden wat de precieze gevolgen zijn, maar ook of zo'n basisinkomen betaalbaar is, hoe hoog het kan gemaakt worden en of het op langere termijn houdbaar is.

Is deze thesis een argumentatie voor het libertaristische denken? Enkel in zoverre ze belang hecht aan de rechten en de vrijheid van het individu en ze op deze manier een uitdaging vormt voor andere politiek-filosofische overtuigingen. Net zoals het links-libertarisme een antwoord trachtte te formuleren tegen de uitdagingen van Nozicks theorie, moeten ook anderen dit doen.

BIBLIOGRAFIE

- Ackerman, Bruce, and Anne Alstott. "Why Stakeholding?" In *Redesigning Distribution: Basic Income and Stakeholder Grants as Cornerstones for an Egalitarian Capitalism*, by Bruce Ackerman, Anne Alstott, and Philippe Van Parijs, 320. edited by Erik Olin Wright. Verso Books, 2006.
- "Annual Dividend Payouts," n.d.
- Arneson, Richard. "Lockean Self-Ownership: Towards a Demolition." In *Left-Libertarianism and Its Critics : The Contemporary Debate*, edited by Peter Vallentyne and Hillel Steiner, 1st ed., 322–44. Palgrave, 1991.
- Baghdjian, Alice. "Swiss to Vote on 2,500 Franc Basic Income for Every Adult." *Reuters*. October 4, 2013. <http://www.reuters.com/article/2013/10/04/us-swiss-pay-idUSBRE9930O620131004>.
- Bergmann, Barbara R. "A Swedish-Style Welfare State or Basic Income: Which Should Have Priority?" In *Redesigning Distribution: Basic Income and Stakeholder Grants as Cornerstones for an Egalitarian Capitalism*, by Anne Alstott and Philippe Van Parijs, 320. edited by Erik Olin Wright. Verso Books, 2006.
- Cohen, G. A. *Self-Ownership, Freedom, and Equality*. 1st ed. Cambridge: Cambridge University Press, 1995.
- Cunliffe, John. "Left-Libertarianism - Historical Origins." In *The Origins of Left-Libertarianism: An Anthology of Historical Writings*, edited by Peter Vallentyne and Hillel Steiner, 1st ed., 1–19. Palgrave, 2000.
- Cunliffe, John, and Guido Erreygers. "The Enigmatic Legacy of Charles Fourier: Joseph Charlier and Basic Income," *History of Political Economy*, 33, no. 3 (2001): 459–84.
- Devillé, Jozef, and Alina Kneepkens. "Iedereen een basisinkomen." *Panorama*. Canvas, December 18, 2014. <https://medium.com/@panoramacanvas/panorama-iedereen-een-basisinkomen-bc0b5005ca6f>.
- Dworkin, Ronald. "What Is Equality? Part 1: Equality of Welfare." *Philosophy & Public Affairs* 10, no. 3 (1981): 185–246.
- . "What Is Equality? Part 2: Equality of Resources." *Philosophy & Public Affairs* 10,

- no. 4 (1981): 283–345.
- “Een basisinkomen voor iedereen.” Accessed February 19, 2015.
<http://www.vivant.org/nl/programma/een-basisinkomen-voor-iedereen>.
- Fleishacker, Samuel. *A Short History of Distributive Justice*. Cambridge: Harvard University Press, 2004.
- Fried, Barbara H. “Left-Libertarianism: A Review Essay.” *Philosophy & Public Affairs* 32, no. 1 (2004): 66–92.
- Johnson, Robert N. “Nozick.” *Cursus*, 2007. <http://web.missouri.edu/~johnsonrn/nozick.html>.
- “Jong Groen voor Europees basisinkomen.” Accessed February 19, 2015.
<http://www.jonggroen.be/node/1858>.
- Jordö, Martin. “285.041 European Citizens Want the EC to Consider Basic Income,” January 15, 2014. <http://basicincome2013.eu/en/press-15012014.htm>.
- Locke, John. *Second Treatise of Government*, 1689. <http://www.gutenberg.org/ebooks/7370>.
- Lowrey, Annie. “Switzerland’s Proposal to Pay People for Being Alive.” *The New York Times*, November 12, 2013, sec. Magazine.
<http://www.nytimes.com/2013/11/17/magazine/switzerlands-proposal-to-pay-people-for-being-alive.html>.
- Mankiw, N. Gregory. *Kernbegrippen van economie; 3e editie*. Translated by Jeanette de Brabander and Martijn Vet. 1st ed. Den Haag: Academic Service, 2004.
- Mill, John Stuart. *Principles of Political Economy*, 1848.
<http://www.gutenberg.org/files/30107/30107-pdf.pdf>.
- Nozick, Robert. *Anarchy, State, and Utopia*. Blackwell Publishing, 1974.
- Otsuka, Michael. *Libertarianism without Inequality*. 1st ed. Oxford: Oxford University Press, 2003.
- Paine, Thomas. “Agrarian Justice.” In *The Origins of Left-Libertarianism: An Anthology of Historical Writings*, edited by Peter Vallentyne and Hillel Steiner. Palgrave, 2001.
- Pateman, Carole. “Democratizing Citizenship: Some Advantages of a Basic Income.” In *Redesigning Distribution: Basic Income and Stakeholder Grants as Cornerstones for an Egalitarian Capitalism*, by Bruce Ackerman, Anne Alstott, and Philippe Van Parijs, 320. edited by Erik Olin Wright. Verso Books, 2006.
- “Piratenpartij Programma.” Accessed February 19, 2015.
<http://programma.piratenpartij.be/#/basisinkomen>.

- Pogge, Thomas W. "A Global Resources Dividend." In *Basic Income: An Anthology of Contemporary Research*, edited by Karl Widerquist, José A. Noguera, Yannick Vanderborght, and Jurgen De Wispelaere, 375–91. Wiley-Blackwell, 2013.
- Russell, Bertrand. *Proposed Roads to Freedom: Socialism, Anarchism and Syndicalism*, 1919.
- Sandel, Michael J. *Justice: What's the Right Thing to Do?*. Farrar, Straus and Giroux, 2010.
- Steiner, Hillel. "Original Rights and Just Redistribution." In *Left-Libertarianism and Its Critics : The Contemporary Debate*, edited by Peter Vallentyne and Hillel Steiner, 1st ed., 74–121. Palgrave, 1994.
- Vallentyne, Peter. "Left-Libertarianism." *Oxford Handbook of Political Philosophy*. Oxford University Press, 2012.
- . "Left-Libertarianism - A Primer." In *Left-Libertarianism and Its Critics : The Contemporary Debate*, edited by Peter Vallentyne and Hillel Steiner, 1st ed., 1–20. Palgrave, 2000.
- Vallentyne, Peter, Hillel Steiner, and Michael Otsuka. "Why Left-Libertarianism Is Not Incoherent, Indeterminate, or Irrelevant: A Reply to Fried." *Philosophy & Public Affairs* 33, no. 2 (2005): 201–15.
- Van Parijs, Philippe. "A Basic Income for All: If You Really Care about Freedom, Give People an Unconditional Income," 2004.
- . "Basic Income: A Simple and Powerful Idea for the Twenty-First Century." In *Redesigning Distribution: Basic Income and Stakeholder Grants as Cornerstones for an Egalitarian Capitalism*, by Bruce Ackerman, Anne Alstott, and Philippe Van Parijs, 320. edited by Erik Olin Wright. Verso Books, 2006.
- . *Real Freedom for All: What (if Anything) Can Justify Capitalism?*. Oxford: Oxford University Press, 1995.
- . "The Euro-Dividend." *Social Europe Journal*, 2013. <http://www.social-europe.eu/2013/07/the-euro-dividend/>.
- Van Parijs, Philippe, and Yannick Vanderborght. "Basic Income, Globalization and Migration." Seoul, 2010.
- . "History of Basic Income." Edited by Simon Birnbaum and Karl Widerquist, n.d. <http://www.basicincome.org/bien/aboutbasicincome.html#history>.
- Van Trier, Walter. "Every One a King: An Investigation into the Meaning and Significance of the Debate on Basic Incomes with Special Reference to Three Episodes from the

- British Inter-War Experience.” Katholieke Universiteit Leuven, 1995.
- White, Stuart. “Fair Reciprocity and Basic Income.” In *Real Libertarianism Assessed: Political Theory After Van Parijs*, 136–60. Palgrave, 2003.
- Widerquist, Karl. “Chapter 3: Forty Acres and a Mule? Implications of the Duty to Respect Person Independence,” 2012. <http://works.bepress.com/widerquist/41>.
- . “What (If Anything) Can We Learn from the Negative Income Tax Experiments?” In *Basic Income: An Anthology of Contemporary Research*, edited by Karl Widerquist, José A. Noguera, Yannick Vanderborght, and Jurgen De Wispelaere, 216–29. Wiley-Blackwell, 2013.
- . “Why We Demand a Basic Income.” In *Basic Income: An Anthology of Contemporary Research*, edited by Karl Widerquist, José A. Noguera, Yannick Vanderborght, and Jurgen De Wispelaere, 32–37. Wiley-Blackwell, 2013.
- Widerquist, Karl, Yannick Vanderborght, José A. Noguera, and Jurgen De Wispelaere. “Introduction: The Idea of an Unconditional Income for Everyone.” In *Basic Income: An Anthology of Contemporary Research*, edited by Karl Widerquist, José A. Noguera, Yannick Vanderborght, and Jurgen De Wispelaere, xiii – xxvi. Wiley-Blackwell, 2013.
- Wolff, Jonathan. *Robert Nozick: Property, Justice and the Minimal State*. 1st ed. Cambridge: Polity Press, 1991.